

משנה מסכת שביעית (מ)

• [פרק א](#) • [פרק ב](#) • [פרק ג](#) • [פרק ד](#) • [פרק ה](#) • [פרק ו](#) • [פרק ז](#) • [פרק ח](#) • [פרק ט](#) • [פרק י](#)

פרק א

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)

פרק ב

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)
[משנה ט](#) [משנה י](#)

פרק ג

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)
[משנה ט](#) [משנה י](#)

פרק ד

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)
[משנה ט](#) [משנה י](#)

פרק ה

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#)
[משנה ט](#)

פרק ו

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#)

פרק ז

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#)

פרק ח

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#) [משנה ט](#) [משנה יא](#)

פרק ט

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#) [משנה ט](#)

פרק י

[משנה א](#) [משנה ב](#) [משנה ג](#) [משנה ד](#) [משנה ה](#) [משנה ו](#) [משנה ז](#) [משנה ח](#) [משנה ט](#)

א

פרק

פרק א - משנה א

עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית.
בית שמאי אומרים, כל זמן שהוא יפה לפרי.
ובית הלל אומרים, עד העצרת. וקרובין דברי
אלו להיות כדברי אלו: {ג}

ר"ע מברטנורה עד אימתי חורשין בשדה האילן. לקמן מפרש איזהו שדה אילן: ערב שביעית. שצריך להוסיף משנה ששית על השביעית באסור עבודת הארץ, ולקמן ילפינו לה מקראי: כל זמן שהוא יפה

לפרי. כלומר שהחרישה יפה לפרי, הוי מתקן הקרקע לצרף הפרי של ששית ולא לצרף שביעית: **עד העצרת.** דעד העצרת יפה לפרי ותו לא **[א]**, ומן העצרת ואילך נראה כמתקן לצרף שביעית. ובשדה לבן שאין בו אילן עד הפסח. ומשנה זו היא משנה ראשונה ואינה הלכה, דרבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח בשדה לבן ועצרת בשדה אילן והתירום, ומתיר לחרש עד ראש השנה של שביעית **[ב]**: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [א] ועצרת יותר מדברי בית שמאי, דלעולם בית שמאי לחמרא לבד אותן דבעדיות: **[ב]** משום דסברי כרבי ישמעאל דלקמן דמפיק קרא לדרשא אחריתי, וסבירא להו דאסור ערב שביעית הלכתא גמירי לה, וכי גמירי הלכתא בזמן שבית המקדש קיים. הר"מ והר"ש: **[ג]** **כדברי אלו.** לפרושא מלתיהו דבית שמאי פירש הכי, דמלתיהו דבית הלל מפרש: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם זו המשנה היא המשנה הראשונה והוא שהם אמרו שאסור לחרוש בשנה ששית מה שאי אפשר לקצרו אלא בשביעית ואסור גם כן לקצור בשנה שביעית שיהנה ממנו בשנה שמינית וסמך זה הענין על מה שאמר הכתוב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות (שמות כ"ג) בחריש ובקציר תשבות (שם לד) ואמרו בכאן חריש וקציר אינו ר"ל על יום שבת כי הוא נכנס בכלל מה שאמר לא תעשה כל מלאכה ואינו ר"ל כמו כן על שנת השמטה שכבר נאסר זה בביאור והוא מה שנאמר לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה (ויקרא כה) ואמרו אם אינו ענין לשבת בראשית ולא ענין לשבתות השנים תנהו ענין לאסור שני פרקים החיצונים בחריש ובקציר ואמרו בחריש שקצירו אסור זה חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית בקציר שחרישו אסור זה חריש של שביעית שיוצא למוצאי שביעית ודע כי ערב שביעית היא השנה הששית ומוצאי שביעית היא השנה שמינית שהיא שנה ראשונה לשמטה השניה ואמרו בגמ' רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים אלו והתירום ואמרו כמו כן בתוספתא (פ"א) ר"ג ובית דינו התקינו שיהיו מותרין בעבודת הארץ עד ר"ה מפני שדעתן כדעת רבי ישמעאל שהוא מוציא מה שאמר בחריש ובקציר לענין אחר כמו שיתבאר בזה הפרק והוא אומר שעבודת הארץ ערב שביעית אינה אסורה מן התורה אבל היא הלכה בזמן שבית המקדש קיים וכשבטל ביהמ"ק בזמן ר"ג התיר עבודת הארץ עד ר"ה: (רמב"ם)

פרק א - משנה ב

אִיזְהוּ שִׁדָּה הָאֵילָן, כָּל שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת לְבַיִת סָאָה, אִם רְאוּיִין {ד} לַעֲשׂוֹת כֶּכֶר דְּבִלָּה שֶׁל שְׁשִׁים מָנָה בְּאֵיטְלָקִי, חוֹרְשִׁים כָּל בַּיִת סָאָה בְּשִׁבְלָן. פְּחוֹת מִכָּאן, אֵין חוֹרְשִׁין לָהּ אֶלָּא מִלֵּא הָאוּרָה {ה} וְסָלוּ חוּצָה לוֹ :

ר"ע מברטנורה לְבַיִת סָאָה. קָרַקַע שֶׁהִיא חֲמִשִּׁים אַמָּה עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה : כֶּכֶר דְּבִלָּה. הַתְּאֲנִים הַיְבֵּשִׁים עֲשׂוּיִין בְּמַעְגָּלָה כְּעֵין כֶּכֶר לֶחֶם קְרוּיִם כֶּכֶר דְּבִלָּה : בְּאֵיטְלָקִי. בְּמָנָה שֶׁל אֵיטְלָא שֶׁל יוֹן, וְלִפִּי שֶׁהָיָה כֶּד בַּיָּמֵי מֹשֶׁה מְשַׁעְרִים בּוֹ, וְהַמָּנָה מֵאָה דִּינָרִים וְהַדִּינָר שֶׁשׁ מְעוֹת וּמִשְׁקַל כָּל מְעָה שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה שְׁעוֹרוֹת בִּינּוּנִיּוֹת : פְּחוֹת מִכָּאן. מִכֶּכֶר שֶׁל שְׁשִׁים מָנָה אֵין חוֹרְשִׁים כָּל בַּיִת סָאָה, אֶלָּא תַּחַת הָאֵילָן לְבַד וְחוּצָה לוֹ : כִּמְלֵא אוּרָה וְסָלוּ. הַמְּלַקֵּט תְּאֲנִים קְרוּי אוּרָה כְּמוֹ גוֹדֵר בְּתִמְרִים וּבוֹצֵר בְּעֵנָבִים. וְסָלוּ, הַסֵּל שְׁנוֹתָן בּוֹ מָה שֶׁהוּא לוֹקֵט. וְשָׂאֵר הַשְּׂדֵה חָשׂוּב שִׁדָּה הַלָּבָן וְאֵין חוֹרְשִׁין אוֹתוֹ אֶלָּא עַד הַפֶּסַח : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ד} אִם רְאוּיִין. אָף עַל פִּי שְׂאִינָן עוֹשִׁין, כְּדָמוּכַח לְקַמּוֹ דְּמִשְׁעַר בְּתְּאֲנִים. הַר"שׁ : {ה} הָאוּרָה. מִלְּשׁוֹן וְאוּרָה כָּל עוֹבְרֵי דֶרֶךְ (תְּהֵלִים פ) : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כִּבְר פִּירְשָׁנוּ פַעֲמִים בְּכֻלָּאִים (פ"ב מ"ב ומ"ט) שְׁבִיַת סָאָה נִי אִמָּה עַל נִי אִמָּה וּפִירְשׁוּ בַגְמֵרָא שְׁמָה שֶׁשְׁעָרוֹ בְּכָאן בְּאֵילָנוֹת הַתְּאֲנִים מִפְּנֵי שְׁפִירוֹתָן מְרֻבּוֹת וְהֵם טַעוֹנוֹת : וְמָה שֶׁאֵמַר כִּכֵּר ר"ל הַגּוֹף הַמְּחוּבֵּר מִן הַתְּאֲנִים שֶׁהֵן נִקְבָצִים זֶה עַל זֶה יֵהִיוּ כַדְמוּת כִּכֵּר לֶחֶם וְכִבְר בְּאֵרְנוֹ שֶׁמִּשְׁקַל מָנָה מֵאָה דִּינָרִים וְהַדִּינָר שֶׁשׁ מְעוֹת מִן הַמִּיּוּחָסִים לְמַטְבַּע אֶרֶץ הַנִּקְרָא אֵיטְלָקִי וְהֵם הַמְּעוֹת שֶׁהַקְּדַמְנוּ זָכַר מִשְׁקַלָם בְּסוּף פֵּאָה (מ"ה) וּבֵאֵחָת מֵהֶם מִשְׁקַל שֶׁשָּׁה עֶשֶׂר גְּרִיִּי שְׁעוֹרִים :

וְאוּרָה הוּא הַלּוֹקֵט הַתְּאֲנִים בְּרֻב וְכִבְר נֵאֵמַר עַל הַגֶּפֶן וְאוּרָה כִּל עוֹבְרֵי דֶרֶךְ (תְּהֵלִים פ) : (רמב"ם)

פרק א - משנה ג

אָחַד אֵילָן סָרֵק **(ו)** וְאֶחָד אֵילָן מֵאֶכָל, רוֹאִין אוֹתָן כְּאֵלוֹ הֵם תְּאֵנִים. אִם רְאוּם לַעֲשׂוֹת כְּכַר דְּבִלָּה שֶׁל שְׂשִׁים מְנָה בְּאֵיטְלָקִי, חוֹרְשִׁים כָּל בַּיִת סָאָה בְּשִׁבְלָן. פְּחוֹת מִכָּאוּ, אִין חוֹרְשִׁים לָהֶם אֶלֶּא לְצַרְכָּן :

ר"ע מברטנורה אָחַד אֵילָן סָרֵק. שְׂאִינָה עוֹשֶׂה פְּרוֹת וּנְטוּעִין שְׁלֹשָׁה לְבַיִת סָאָה : אִם רְאוּם לַעֲשׂוֹת. רוֹאִין כָּל אֵילָן וְאֵילָן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ אִם אֵילָן שֶׁל תְּאֵנָה כִּינּוּצָא בּוֹ הִיא עוֹשֶׂה כְּכַר דְּבִלָּה. וְלָמָּה שְׁעָרוּ בְּתֵאֵנָה, עַל שְׁפִרוּתֶיהָ גָּסִין וְעוֹשֶׂה הַרְבֵּה **(ז)** : לְצַרְכָּן. מְלֵא אוֹרָה וְסֵלוֹ חוּצָה לוֹ : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ו) אֵילָן סָרֵק. בְּירוּשְׁלַמִי פְּרִידָה כִּינּוּ דְאִין פְּרִי הַרִי נִרְאָה כְּמִתְקוֹן שְׂדֵהוּ לְצַרְדָּה שְׂבִיעִית. וּמִשְׁנֵי דְעַד זְמַן זֶה מְעַבְּהָ הַקּוֹרוֹת : **(ז)** פְּרוּשׁ לְפְרוּשׁוֹ, דְאִית בֵּיהַ תְּרִתֵי לְטִיבוּתָא שְׁפִרוּתֶיהָ גָּסִים וְגַם עוֹשֶׂה הַרְבֵּה פְּרוֹת, דְאֵלוֹ אֶתְרוּג גָּס וְאִינוֹ עוֹשֶׂה הַרְבֵּה, וְזִיתִים עוֹשִׂים הַרְבֵּה וְאִינָם גָּסִים. יְרוּשְׁלַמִי : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כִּבְר הַקְּדַמְתִּי לְךָ שְׂאֵילָן סָרֵק הוּא שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה פְּרִי כַּגּוֹן הָאֵרֶז וְתִרְזָה וְדוּמִיָּהן :

וְצָרְכוֹ הוּא מְלֵא הָאוֹרָה וְסֵלוֹ חוּצָה לוֹ : (רמב"ם)

פרק א - משנה ד

הָיָה אֶחָד עוֹשֶׂה כְּכֹר דְּבִלָּה וּשְׁנַיִם אֵין עוֹשִׂין, אוּ שְׁנַיִם עוֹשִׂין וְאֶחָד אֵינוֹ עוֹשֶׂה, אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָן, עַד שִׁיְהִיו מְשַׁלְּטָה וְעַד תְּשַׁעָּה. הָיוּ עֹשְׂרָה, מֵעֹשְׂרָה וּלְמַעְלָה, בֵּין עוֹשִׂין בֵּין שְׂאִינָן עוֹשִׂין, חוֹרְשִׁין כָּל בַּיִת סָאָה בְּשַׁבִּילָן. שְׁנַאָמַר (שמות לד) בְּחָרִישׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת, אֵין צָרִיד לֹאמַר חָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית, אֶלָּא חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁהוּא נִכְנָס בְּשְׁבִיעִית, וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁהוּא יוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר, מָה חָרִישׁ רְשׁוּת, אֶף קָצִיר רְשׁוּת, יֹצֵא קָצִיר הֶעֱלָמַר :

ר"ע מברטנורה עַד שִׁיְהִיו מְשַׁלְּטָה וְעַד תְּשַׁעָּה. כְּלוּמַר דִּין זֶה שְׂאִינָנוּ הֵינּוּ מְשַׁלְּטָה וְעַד תְּשַׁעָּה **[ח]**, אֲבָל אִם הָיוּ עֹשְׂרָה אוּ יוֹתֵר אֶף עַל פִּי שְׂאִינָן עוֹשִׂין חוֹרְשִׁין: שְׁנַאָמַר בְּחָרִישׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת. אֲרִישָׁא קָאֵי דִתְנִן אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֶלָּא לְצָרְכָן. וּמִנִּין שְׂאִין חוֹרְשִׁין כָּל הַבַּיִת סָאָה, שְׁנַאָמַר בְּחָרִישׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת, וְאִם אֵינוֹ עֲנִין לְשַׁבֹּת בְּרֵאשִׁית שְׁכָבֵר נְאָמַר (שמות כ) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ, וְלֹא לְשִׁמְטָה שְׁכָבֵר נְאָמַר (ויקרא כה) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרֶמֶךָ, תִּנְהוּ עֲנִין לְאַסֹּר שְׁנֵי פְרָקִים שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית, מִפְּסַח לְשִׁדָּה לָבֶן, וּמֵעֶצְרַת לְשִׁדָּה אֵילָן. וְהָכִי קָאָמַר קָרָא, בְּחָרִישׁ שְׁקָצִירוֹ אֲסוּר וְאִיזָה זֶה חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שְׁנִכְנָס לְשְׁבִיעִית, תִּשְׁבֹּת. וּבְקָצִיר שְׁחָרִישׁוֹ אֲסוּר וְאִיזָה זֶה קָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית שִׁיּוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, נְמִי תִשְׁבֹּת, שְׁסַפִּיחִים שְׁגָדְלוּ בְּשְׁבִיעִית אוּ שְׁעָבֵר וְזָרַע בְּשְׁבִיעִית אֲסוּר לְקַצֹּר בְּשְׁמִינִית: רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר. לְעוֹלָם בְּשַׁבֹּת מְשַׁתְּעִי קָרָא כְּפִשְׁטִיָּה, וְאַתָּא לְאַשְׁמַעִינָן מָה חָרִישׁ רְשׁוּת, שְׂאִין לָךְ חָרִישׁ שֶׁל מְצוּהָ, אֶף קָצִיר דְּאָמַר רַחֲמֵנָא תִּשְׁבֹּת בְּקָצִיר שֶׁל רְשׁוּת, יֹצֵא קָצִיר הֶעֱלָמַר שֶׁהוּא מְצוּהָ דְּבַעִינָן קָצִירָה לְשִׁמָּה, שְׁזָה דוֹחָה אֶת הַשַּׁבֹּת: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[ח]** מְשַׁמַּע דְּאֵי אֵיכָא תְּשַׁעָּה וְלֹא יוֹתֵר וַיֵּשׁ בְּהֵן אֶחָד שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה כְּכֹר אֵין חוֹרְשִׁין לְכָל אֶחָד אֶלָּא צָרְכָן. וְכֵן כְּתִב הַר"שׁ. וְתִימָה דְּאִם נִשְׂאָרוּ שְׁמִנָּה וְאֵי נְמִי שְׁלֵשָׁה שְׁכָל אֶחָד עוֹשֶׂה כְּכֹר לָמָּה לֹא יַחְרֹשׁ כָּל הַבַּיִת

סָאָה בְּשִׁבְלֶם כְּמוֹ אִם אֵין בְּבֵית סָאָה אֶלָּא שְׁלֹשָׁה בְּלֶבֶד. וְהָרִ"מ מְפָרֵשׁ פְּרוּשׁ אַחַר עֵינֵן שָׁם : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם עד שיהיו משלשה ועד תשעה. ר"ל כשיהיה כשיעור בית סאה משלשה אילנות עד תשעה אסור לחרוש כל בית סאה בשבילן אלא אם כן כולן עושות פרי ויתקבץ מפירותיהן ככר של ששים מנה ושיערנו באבני משקלנו ס"ב ליטרין וז' אונקיות ובי' שלישיות אונקיא בקירוב מן הליטרא שבכל ליטרא י"ו אונקיות והאונקיא י"ו דרכמונים והדרכמון ל"ו גרגירי שעורה ואם היו עושין פרי פחות מזה אסיר לחרוש אלא סביבות האילנות בלבד כמו שיתבאר אבל אם היו מעשרה אילנות ולמעלה בשיעור בית סאה אחד שיתנו פרי לרוב או מעט חורשין כל בית סאה בשבילן וזו הראיה אשר הביאו מן הפסוק שנאמר בו בחריש ובקציר חוזר על כל מה שאמר אין חורשין להם אלא בשבילן ועל כן אסור לחרוש זולת זה ואפילו בערב שביעית :

ורבי ישמעאל. כבר פירשנו דעתו :

ומה שאמר רשות. ר"ל שאינו מוכרח לעשותו וכשירצה יעשהו וכשירצה יניחהו וכדומה לזה ישבות בשבת אבל קציר העומר שהוא מצוה להניף ממחרת השבת הוא דוחה את השבת וזה אמת ויתבאר במקומו במסכת מנחות : (רמב"ם)

פּרָק א - מִשְׁנֵה ה

שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים, הָרִי אֵלוֹ מְצַטְרְפִין, וְחוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשִׁבְלָן {ט}.
וְכַמָּה יֵהָא בֵּינֵיהֶם {י}, רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כְּדִי שִׁיְהָא הַבְּקָר עוֹבֵר בְּכֵלָיו :

ר"ע מברטנורה **הרי אלו מצטרפין**. ונחשבין כאלו הן של איש אחד וחורשין כל בית סאה בשבילן: **וכמה יהא ביניהן**. בין אילן לאילן: **כמלא בקר וכליו**. צמד בקר עם העל, והינו ארבע אמות. אבל פחות מפאן למעקר קימי ואין חורשין בשבילן: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{ט}** **וחורשין כו'**. יש מפרשים עד העצרת, הינו למשנה ראשונה, ובירושלמי קאמר בהדגא עד ראש השנה. הר"ש: **{י}** **ביניהם**. קאי נמי אדלעיל משנה ב', וכן כתב הר"מ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם לפי שהם של שלשה אנשים היינו חושבים שלא יצטרפו וכל אחד מהם יחרוש סביבות אילנו כמלא אורה וסלו חוצה לו ובא ללמדנו שיצטרפו ובלבד שיהיו מרוחקות כפי השיעור שאמר ר"ג ודברי ר"ג אמת וכן הלכה: (רמב"ם)

פרק א - משנה ו

עשר נטיעות מפזרות בתוך בית סאה, חורשין כל בית סאה בשבילן, עד ראש השנה **{יא}**. היו עשויות שורה ומקפות **{יב}** עטרה, אין חורשין להם אלא לצרכן:

ר"ע מברטנורה **נטיעות**. ילדות, ולזקנות קרי אילן, והכא קא משמע לן דאף על גב דשלשה אילנות לבית סאה קרוי שדה אילן וחורשין כל בית סאה בשבילן, בנטיעות ילדות אין חורשין עד שיהיו עשרה: **שורות**. שנטועות במקום אחד כחומה ואינן מפזרות: **אין חורשין אלא לצרכן**. משום דכשפזרות נראה כחורש לצרף האילן, אבל היכא דקימי במקום אחד נראה כמתקן את הארץ לצרף שביעית ולא לצרף האילנות: **שורה**. תרגום חומה שורה: **עטרה**. גדר סביב: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{יא}** **עד ראש השנה**. עשר נטיעות הלכה למשה מסיני, דחסה התורה על ממונן שאם לא יחרש להן מתנבשות, דאין כחן יפה פזקנות ירושלמי: **{יב}** **ומקפות**. או מקפות קתני: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נטיעות. הם האילנות בתחלת נטיעתן ועוד יפרש שיעורם אחר כן ואמר עשר נטיעות הלכה למשה מסיני ושורה היא שיהיו בשורה אחת על קו אחת ומוקפות עטרה להיות בן גמליאל הם בענין דלעת יונית בלבד מפני שהיא גדולה והיא כמו אילן והלכה כרבן שמעון בן גמליאל: (רמב"ם)

פרק א - משנה ז

הנטיעות והדלועים, מצטרפין לתוך בית סאה. רבן שמעון בן גמליאל אומר, כל עשרה דלועים לבית סאה, חורשין כל בית סאה עד ראש השנה:

ר"ע מברטנורה הנטיעות והדלועים מצטרפין לבית סאה. בדלעת יונית דוקא איירי במתניתין שהיא גדולה כאילן ולא בשאר דלועין. וצריך שיהיו הנטיעות רבות על הדלועים, כגון שהיו הנטיעות ששה והדלועים ארבעה, מצטרפין לעשרה וחורשין כל בית סאה בשבילן: **רבן שמעון בן גמליאל אומר.** אפלו היו כל העשרה דלועין חורשין כל בית סאה בשבילן, לפי שהן כנטיעות. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל: (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם פרק זה לוקה בחסר. אנא תרמו לוויקיטקסט והשלימו אותו. ייתכן שתמצאו פירוט בדף השיחה. (רמב"ם)

פרק א - משנה ח

עַד אֵימָתִי נִקְרְאוּ נְטִיעוֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
עֲזַרְיָה אֹמֵר, עַד שְׁיַחְלוּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר, בֵּית
שֶׁבַע שָׁנִים. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר, נְטִיעָה כְּשָׂמָה.
אֵילָן שְׁנַגְמָם וְהוֹצִיא חֲלִיפִין, מְטַפֵּחַ {ג} וּלְמִטָּה
כְּנְטִיעָה, מְטַפֵּחַ וּלְמַעְלָה, כְּאֵילָן, דְּבַרִּי רַבִּי
שְׁמַעוֹן:

ר"ע מברטנורה עד שייחלו. עד שיצאו לחלו בשנה הרביעית על ידי פדיון, ואם לא פדאו בשנה הרביעית, עד שיעשו חלו מאליהן בשנה החמישית: נטיעה כשמה. בית שנתה קרויה נטיעה ותו לא. פרוש אחר כשמה כל זמן שבני אדם קוראין לה נטיעה ואין קוראין לה אילן. והלכה כרבי עקיבא: שנגמם. שנחתך: חליפין. גדולים, לשון גזעו מחליף: כנטיעה. בין לענן חרישה בין לענן ערלה. והלכה כרבי שמעון: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ג} מטפח. לשון הר"מ אם כרתו אותו עד שלא נשתיר ממנו על פני הארץ אלא פחות מטפח יהיה הצומח בו כנטיעות, ואם הוא יותר מטפח יהיה הצומח בו כאילן. עד כאן: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם עד שיחולו. פעל נגזר ממלת חול ור"ל שיקראו נטיעות כל השלש שנים שהם ערלים בלבד וזה אם יפדה נטע רבעי שבהם ואם לא יפדנו עד תום השנה הרביעית שהיא קדש וכן אמרו מאי עד שיחולו עד שיפדו או עד שיעשו חולין מאליהם ר"ל בשנה החמישית:

ור' עקיבא אומר נטיעה כשמה. ר"ל שנלך בה אחרי מנהג הלשון וכל מה שיקראו בני אדם נטיעה היא נטיעה הנאמר עלי' עשר נטיעות לתוך בית סאה:

אילן שנגמם והוציא חליפין. פירוש האילן כשיכרת ועוד יחליף א"ר שמעון שאם כרתו אותו עד שלא נשתיר ממנו על פני הארץ אלא פחות טפח יהיה הצומח בו כנטיעות ואם הוא יותר מטפח יהיה הצומח בו כאילן וכבר נתבאר לך בלא ספק ההפרש בין הנטיעה והאילן שהאילנות ג' לבית סאה והנטיעות עשר לבית סאה ואז יקרא שדה אילן והלכה כרבי עקיבא וכר"ש מפני שיש בתוספתא (פ"א) דברים מסכימין עם דבריהם: (רמב"ם)

פרק

ב

פרק ב - משנה א

עַד אֵימָתִי חוֹרְשִׁין בְּשִׂדֵּה הַלֶּבֶן עָרַב שְׁבִיעִית.
עַד שֶׁתְּכַלֶּה הַלֶּחֶה, כָּל זֶמֶן שֶׁבְּנֵי אָדָם חוֹרְשִׁים
(ב) לְטַע בַּמִּקְשָׁאוֹת וּבַמְדַלְעוֹת. אָמַר רַבִּי
שְׁמַעוֹן, נִתְּתָה תּוֹרַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּיָדוֹ, אֲלֵא
בְּשִׂדֵּה הַלֶּבֶן עַד הַפֶּסַח, וּבְשִׂדֵּה הָאֵילָן עַד
עֲצָרַת:

ר"ע מברטנורה **עד אימתי, שדה הלבן.** שדה של תבואה וקטנית שאין בו
אילן (א): הלחה. לחלוחית הקרקע מחמת הגשמים: **מקשאות**
ומדלעות. קשואים (ג) ודלועים. אבל משם ואילך מחזי כמתקן שדהו
לצרך שביעית: **נתת תורת כל אחד בידו.** זה אומר כלה לחה בתוך שלי
וזה אומר לא כלה לחה בתוך שלי: **אלא בשדה לבן.** שעמיד לזרעה
אחר החרישה וצריך שתהא רב לחה קימת, אין חורשים אלא עד
הפסח: **ושדה אילן.** שהיא נטועה כבר אין צריך שתהא רב לחה קימת
שאין חורשין אותה אלא כדי שירדו הגשמים בעמק הקרקע, הלכך
חורשים בה עד העצרת. וכל המשניות הללו דחיות הן כדאמרינן לעיל
בפרק קמא שרבו גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח
ועצרת ובטלום, ומתיר לחרש עד ראש השנה של שביעית: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {א} כְּלוּמַר וְאִין כָּאן צַל, (לְכוּ נִקְרָא שְׂדֵה הַלְבָן) הַר"ש. וּבְרִישׁ פֶּרֶק ג' דְּפָאָה כְּתֹב טַעַם אַחַר לְפִי שֶׁהִתְבּוּאָה כְּשֶׁמֶתְבַּשְׁלֶת מִתְּלַבְּנָת: {ב} כָּל זְמַן שְׂבָנֵי אָדָם. יְרוּשְׁלָמִי לֹא סוּף דְּבַר בְּשֵׁישׁ לוֹ מְקֻשָּׁה וּמִדְּלַעַת, אֶלֶּא אֶפְלוּ מֵאַחַר שְׂבָנֵי אָדָם עֲתִידִין לְטַע בְּמִקְשָׁאוֹת וּבִמְדַלְעוֹת מִתָּר: {ג} הַפְּנֹנָה לוֹמַר שְׂבָנֵי אָדָם נוֹטְעִים בְּמִקְשָׁאוֹת קְשׁוּאִים כּו'. וּפְרוּשׁ מְקֻשָׁאוֹת מְקוּם זְרִיעַת הַקְשׁוּאִים. ר"מ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **עד שתכלה הליחה.** ר"ל עד שתיבש הארץ (א) ותכלה לחות גשמי זמן החום:

ומקשאות. מקום זריעת הקישואים:

ומדלעות. מקום זריעת הדלועין. ומה שאמר נתת תורת כל אחד ואחד בידו שזה חורש ואומר עדיין לא כלתה הלחה מאדמתי וזה אומר כלתה:

ושדה הלבן. ארץ לבנה ענינו ידוע לזריעת תבואה וקטניות וזו הארץ מפני שצריכין לזרוע בה אחרי החרیשה צריך להיות בה לחה מצויה ומפני זה אין חורשין אותה אלא בעוד שיש בארץ לחות ושדה האילן יהפכו אותו כדי שירד המטר בעמקו ובשביל זה אין צריך להיות בארץ לחות שלא יהא מותר לו לחרוש אותה אפילו משתכלה הלחות וכל זה על משנה ראשונה כמו שבארנו והלכה כמו שתקן רבן גמליאל: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ב

מִזְבְּלִין וּמַעְדָּרִין בְּמִקְשָׁאוֹת וּבִמְדַלְעוֹת עַד רֵאשׁ הַשָּׁנָה. וְכֵן בְּבֵית הַשְּׁלַחִין. מִיִּבְלִין, מִפְּרָקִין, מֵאַבְקִין, מְעֻשָּׁנִין, עַד רֵאשׁ הַשָּׁנָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, אֵף נוֹטֵל הוּא אֶת הָעֵלָה מִן הָאֲשָׁכּוֹל בְּשִׁבְעֵית:

ר"ע מברטנורה **מיזבלין**. מכניסין להם זבל: **מעזריים**. חופרים בעקרי האילנות **[ד]**, שכל דבר שהוא לצרף פרות של ששית מתר בתוספת שביעית, ודבר שאינו אלא לצרף תקון האילן אסור, אלא אם כן הוא דבר שאפלו בשביעית עצמה אין אסורו אלא מדברי סופרים, ובתוספת שביעית לא גזור: **בית השלחין**. שאין די לה במי גשמים וצריך להשקותה, תרגום והוא עיף (בראשית כה) והוא משלהי: **מיזבלין**. חותכין היבלת, מומין הנולדין באילן: **מפרקין**. העליו מעל האילן להקל מעליו: **מאבקין**. שרשים המגלים מכסים אותן באבק: **מעשנין**. תחת האילן להמית התולעים הגדלים בו: **אף נוטל את העליו**. בשביעית עצמה, ותנא קמא לא אמר אלא מפרקין את העליו בתוספת שביעית לבד. ואין הלכה כרבי שמעון: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[ד]** לכאורה בכל אילנות קאמרי, דקשואין ודלועין אינם ראויים להקרא אילנות. אבל כד דיקינן שפיר על כרחך דמתניתין דוקא קשואין ודלועין תני לה. ועין באריכות בתוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **מיזבלין**. נותנין הדומן בגנות כדי ללחח הארץ:

מעזריין. חופרין בעיקרי האילנות:

בית השלחין. היא הארץ הצמאה תרגום עיף (בראשית כ"ה) משלהי:

מיזבלין. נגזר ממלת יבלת ר"ל לכרות יבלות האילנות הנעשים בהם:

מפרקין. מסירין העליו מן האילן:

מאבקין. יפזרו עליהם האבק מפני שיש אילנות שיועיל להם:

מעשנין. עושין עשן תחתיהם להרוג התולעים אוכלי הפרי והדבקים בו ודברי רבי שמעון חוזר על מה שאמר מפרקין עד ר"ה אמר אפי' בתוך השמטה מותר הוא ואמרו בגמי' מיזבלין מעבירין יבלת מפרקין בעליו ואין הלכה כר"ש: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ג

מְסַקְלִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. מְקַרְסְמִין, מְזַרְדִּין, מְפַסְלִין, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר, כְּזֵרוּדָה וּכְפִסּוּלָה שֶׁל חֲמִשִּׁית, כִּדְ שֶׁל שְׁשִׁית. רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, כֹּל זְמַן שֶׁאֲנִי רֹשֵׁאִי בְּעִבּוּדַת הָאֵילָן, רֹשֵׁאִי אֲנִי בְּפִסּוּלוֹ :

ר"ע מברטנורה מְסַקְלִין. מְסִירִין אֶת הָאֲבָנִים : מְקַרְסְמִין. כְּמוֹ מְכַרְסְמִין בְּכ"ף, לְשׁוֹן יְכַרְסְמָנָה חֲזִיר מֵיֶעַר (תהלים ט), כְּלוּמַר כּוֹרְתִים וְחוֹתְכִין הָעֲנָפִים הַיְבֵשִׁים מִן הָאֵילָן. מְזַרְדִּין. הָעֲנָפִים הַלְחִים כְּשֶׁהֵם מְרַבִּין רְגִילִים לְקַצֵּץ וּמְנִיחִין מְקַצֵּת מֵהוּ, וְזֶהוּ זְרוּד : מְפַסְלִין. שְׁנוּטֵל אֶת הַפְּסֻלָּה. וַיֵּשׁ מְפַרְשִׁים מְפַסְלִין לְשׁוֹן פְּסָל לָד (שמות לד), שְׁחוֹתְכִים כֹּל הָעֲנָפִים שֶׁבְּאֵילָן כְּדִי שִׁיתְעַבָּה : כְּזֵרוּדָה וּכְפִסּוּלָה שֶׁל חֲמִשִּׁית וְכוּ'. תִּנְאָ קָמָא לֹא שָׂרִי אֶלָּא עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר כְּשִׁנְתָּ חֲמִשִּׁית בְּן שְׁשִׁית, מֵה חֲמִשִּׁית נִכְנָסֶת לְשְׁשִׁית כִּדְ שְׁשִׁית נִכְנָסֶת לְשְׁבִיעִית, וְכִמוֹ שֶׁמְזַרְדִּין שֶׁל חֲמִשִּׁית בְּשְׁשִׁית כִּדְ מְזַרְדִּין שֶׁל שְׁשִׁית בְּשְׁבִיעִית. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר מְעַצְרֵת וְאֵילָדָּה שֶׁהוּא נֶאֱסָר בְּעִבּוּדַת הָאֵילָן נֶאֱסָר נְמִי בְּזֵרוּד וּפְסוּל. וְשֶׁלֶשׁ מַחְלוּקוֹת בְּדָבָר, וְהִלְכָה כְּתִנְאָ קָמָא : (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם מסקלין. מסירין האבנים :

מקרסמין. לכרות השבולת ביד ולהניח התבן והוא כמו מכרסמין וכבר פירשנוהו (פאה פ"ב מ"ז) :

מזרדין. לכרות הענפים המתפשטים מן האילן וזרדין שם הענפים הכרותים בעת הזמיר :

ומפסלין. לכרות מה שיבש מן הענפים שהוא נפסד גזור מן פסולת :

ור' יהושע אומר. שאינו עושה שלא יזמור אותו עד ראש השנה אבל הוא עושה עד זמן שדרך בני אדם לעשות בכל השנים שלא יזמור אחריו :

ור' שמעון אומר שהוא אסור אלא עד עצרת בלבד שהוא מותר בעבודת האילן כמו שהיתה משנה ראשונה והלכה כתנא קמא : (רמב"ם)

פרק ב - משנה ד

מִזְהָמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת, וְכוֹרְכִין אוֹתָן, וְקוֹטְמִין אוֹתָן, וְעוֹשִׂין לָהֶן בְּתִים, וּמְשַׁקִּין אוֹתָן (ו), עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צְדוֹק אוֹמֵר, אִף מִשְׁקָה הוּא אֶת הַנוֹף בַּשְּׁבִיעִית, אֲבָל לֹא אֶת הָעֵקֶר :

ר"ע מברטנורה מִזְהָמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת. כְּשֶׁקֶלֶפֶת הָאֵילָן נוֹשֶׁרֶת מִדְּבִיקִים שֶׁם זָבַל לְהַבְרִיאָו כְּדִי שֶׁלֹּא יָמוּת הָאֵילָן. וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים מִזְהָמִין שְׁמוֹשְׁחִים הָאֵילָנוֹת בְּדָבָר שֶׁרִיחוֹ רַע כְּדִי שֶׁיִּבְרָחוּ הַתּוֹלְעִים (ה) מִן הָרִיחַ אוֹ שִׁימוֹתוֹ: **וְכוֹרְכִים**. יֵשׁ מִפְּרָשִׁים שֶׁכוֹרְכִים דָּבָר סָבִיב הָאֵילָן בְּקִיץ מִפְּנֵי הַחֲמָה וּבַחֲרֹף מִפְּנֵי הַצִּנָּה. וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים כּוֹרְכִים הָעֵנָפִים זֶה עִם זֶה וְקוֹשְׁרִין אוֹתָם לְמַעַלְהָ בְּרֹאשֵׁיהֶם שֶׁלֹּא יִהְיוּ נְטוּשִׁים עַל הָאֶרֶץ: **וְקוֹטְמִין אוֹתָן**. יֵשׁ מִפְּרָשִׁים לְשֵׁים בְּשֶׁרְשֵׁיהֶם אֶפֶר, תַּרְגוּם אֶפֶר קִטְמָא. וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים שׁוֹבֵר הָרֹאשִׁים, כְּמוֹ נִקְטָם רֹאשׁוֹ [סְפָה כֵּט]: **וְעוֹשִׂים לָהֶם בְּתִים**. רְגִילִים לַעֲשׂוֹת לְאֵילָן גֹּדֵר אִמָּה סְבִיבוֹתָיו וּמְמַלְאִים אוֹתוֹ עֶפֶר. וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים שֶׁעוֹשִׂים לוֹ סְפָה מְלֻמְעָלָה לְהִגֵּן עָלָיו מִן הַחֲמָה אוֹ מִן הַצִּנָּה: **עַל הַנוֹף**. שֶׁל הָאֵילָן, אֲבָל לֹא עַל הָעֵקֶר, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בַּשְּׁבִיעִית כְּדָרֵךְ שֶׁעוֹשֶׂה בַּשָּׂאֵר הַשָּׁנִים. וְאֵין הַלְכָה כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר־צְדוֹק, אֲלֹא אִסוּר לְהַשְׁקוֹת הָאֵילָן בַּשְּׁבִיעִית בֵּין עַל הַנוֹף בֵּין עַל הָעֵקֶר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ה) וְאִף עַל גֵּב דְּנִשְׁמַעֲיָנִיהָ מִמִּתְנִיתִין ב' מְעַשְׂנִים כּו', יֵשׁ לוֹמֵר דְּהוּא אֲמִינָא דְּדוֹקָא עֲשׂוֹן שְׁאִינָה עֲבוּדָה בְּגוּף הָאֵילָן הוּא דְּשָׁרִינָן בְּתוֹסְפַת שְׁבִיעִית, קָא מְשַׁמַּע לָן דְּאִף זְהוּם שְׁהוּא בְּגוּף הָאֵילָן נִמְי שְׁרִי: **(ו) וּמְשַׁקִּין אוֹתָן**. לְשׁוֹן הַר"מ שׁוֹפְכִים מִים עַל רֹאשׁ הָאֵילָן וַיּוֹרֵד עַל גּוּף הָאֵילָן כְּלוֹ וַיִּשְׁקָהוּ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **זוהמא**. שם לריח רע ופי' שמנהג עובדי האדמה לסוך הנטועים בשמן שיש לו ריח רע כדי שיריחו אותם התולעים אוכלי האילנות וירחקו מהם:

וכורכין. הוא שיקבץ הענפים והפירות ויקשרם כדי שיעלו למעלה במישור ולא ינטו על הארץ:

וקוטמין. הוא לכרות קצתם כשיצטרך לזה:

ועושין להם בתים. עושין להם צללים להסך מן הגשם והשמש שלא יזיקום:

ומשקין אותן. שופכין מים על ראש האילן וירד על גוף האילן כולו וישקהו:

ואמר ר' אליעזר בר' צדוק. שבשנה שביעית עצמה מותר זה:

ונוף. הוא ראש האילן ר"ל הענפים והעלין:

והעיקר. הוא השרש ואין הלכה כר' אליעזר בר' צדוק: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ה

סָכִין אֶת הַפְּגִים וּמְנַקְבִים אוֹתָם, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. פְּגִי עָרַב שְׁבִיעִית שְׁנַכְנְסוּ לְשְׁבִיעִית, וְשָׁל שְׁבִיעִית שְׁיָצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, לֹא סָכִין וְלֹא מְנַקְבִין אוֹתָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְקוֹם שְׁנֵהָגוּ לְסוּד, אֵינָן סָכִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוּדָה. מְקוֹם שְׁנֵהָגוּ שְׁלֹא לְסוּד, סָכִין. רַבִּי

שְׁמֵעוֹן מִתִּיר בְּאֵילָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִשָּׁאי בְּעִבּוֹדַת הָאֵילָן :

ר"ע מברטנורה סְכִין אֶת הַפְּגִים. פְּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמַר בְּשׂוּלָן סְכִין אוֹתָן בְּשֶׁמֶן כְּשֶׁהוּן מִחֻבְרִים לְאֵילָן לְמַהֵר בְּשׂוּלָן. וּפְעָמִים שְׁמִנְקָבִים אוֹתָן וּמְשִׁימִים שְׁמֵן בְּתוֹךְ הַנֶּקֶב, אִי נִמְי מְנַקְבִים הַפְּגִים כְּדִי שִׁיכְנִסוּ בָהֶם גִּשְׁמִים וַיִּתְבַּשְׁלוּ מִהֶרָה : **פְּגֵי עֶרֶב שְׁבִיעִית**. פְּרוֹת שֶׁאֵין מִתְבַּשְׁלִים עַד תְּשֻׁרֵי שָׁל שְׁבִיעִית **{ז}**, אֵין סְכִין וְאֵין מְנַקְבִין אוֹתָן בְּשִׁשִּׁית, מֵאַחַר שֶׁאֵין נִגְמַר בְּשׂוּלָן עַד שֶׁתְּכַנֵּס שְׁבִיעִית. וְאִפְלוּ בְּמִקּוֹם שֶׁנִּהְגוּ שֶׁלֹּא לְסוּף אָסַר תַּנָּא קָמָא. וְרַבֵּי יְהוּדָה מְפַלֵּג בֵּין מְקוֹם שֶׁנִּהְגוּ לְסוּף לְמִקּוֹם שֶׁלֹּא נִהְגוּ לְסוּף, דְּבְּמִקּוֹם שֶׁלֹּא נִהְגוּ לְסוּף לֹא מְחֻזָּא סִיכָה עֲבוּדָה וְשָׂרֵי : **רַבֵּי שְׁמֵעוֹן מִתִּיר בְּאֵילָן**. שֶׁהוּא מְלֵא פְּרוֹת שְׁבִיעִית, לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית **{ח}**, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רִשָּׁאי בְּעִבּוֹדַת הָאֵילָן אֲף עַל פִּי שֶׁהַפְּרוֹת קְדוּשִׁים בְּקִדְשֵׁת שְׁבִיעִית. וְהִלְכָה כְּתַנָּא קָמָא : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **{ז}** כְּלוֹמַר שֶׁאֵין דִּרְכָן לְהִתְבַּשֵּׁל עַד תְּשֻׁרֵי. ר"ש : **{ח}** כָּל עֲבוּדוֹת הַצָּרִיכוֹת לְאֵילָן, כְּדִתְנִיָּא בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים שֶׁבַת שְׁבִתוֹן יִהְיֶה לְאַרְצָ, כִּיּוֹן שִׁינְצָאָה שְׁבִיעִית אֲף עַל פִּי שֶׁפְּרוֹתֶיהָ שְׁמֻטָּה מִתַּר אֲתָה לַעֲשׂוֹת מְלֶאכָה בְּגוּפוֹ שֶׁל אֵילָן. אָבֵל פְּרוֹתֶיו אֲסוּרִים עַד ט"ו בְּשַׁבָּט. הַר"ש : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם סְכִין. מוֹשְׁחִין בְּשֶׁמֶן לְמַהֵר בִּישׂוּלָן :

וּמְנַקְבִין עוֹשִׂין בְּתַאנִּים נִקְבִים וְכֵן מְנַהֵג הַתַּאנִּים בְּקִצַּת מְקוֹמוֹת אֲצִלְנוּ שֶׁאֵין מִתְבַּשְׁלִין עַד יִמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן עֶץ דֶּק וְנוֹקְבִין בּוֹ מְקִצַּת כֹּל תַּאנָּה מֵהֶם וְהִלְכָה כְּרַבֵּי יְהוּדָה וְלֹא כְּרִי שְׁמֵעוֹן : (רמב"ם)

פֶּרֶק ב - מִשְׁנָה ו

אֵין נוֹטְעִין וְאֵין מְבָרִיכִין וְאֵין מְרַכְּבִין עֶרֶב שְׁבִיעִית פְּחוֹת מְשֻׁלְשִׁים יוֹם **{ט}** לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאִם נָטַע אוֹ הִבְרִיד אוֹ הִרְכִּיב, יַעֲקוֹר.

רבי יהודה אומר, כל הרפבה שאינה קולטת לשלשה ימים, שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, לשתי שבתות:

ר"ע מברטנורה מבריכין. כופפים זמורת הגפן בארץ ומכסים אותה בעפר: **מריבים.** מביאים ענף של אילן ומרכיבין אותו על גב אילן אחר שהוא ממינו: **פחות משלשים יום.** בגמרא במסכת ראש השנה מוכיח דהנדך שלשים יום דקליטה לתנא קמא, ושלשה ימים דרבי יהודה, ושתי שבתות דרבי יוסי שמעון, צריכין קדם שלשים יום דתוספת שביעית, דבעינן שתקלט הנטיעה קדם תוספת שביעית, וכולהו סבירא להו תוספת שביעית שלשים יום, הלכך לתנא קמא דאמר אין קליטה פחותה משלשים יום צריך שלשה דקליטה ושלשים דתוספת, לרבי יהודה דאמר בשלשה ימים הוי קליטה צריך שלשים דקליטה ושלשים דתוספת, לדברי רבי יוסי ורבי שמעון דאמרי שתי שבתות צריך שתי שבתות לקליטה ושלשים לתוספת. ופרוש קליטה שתהא הנטיעה נקלטת ונאחזת בשרשיה בארץ. והלכה כרבי יוסי ורבי שמעון: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ט} משלשים יום. ודבר זה אסור לעולם אפלו בזמן הזה מפני מראית העין שפא לאמר הרואה בשביעית נטעו. הר"מ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נוטעין. ידוע:

מבריכין. להשכיב האילן בארץ על ארכו ולהחזיר העפר עליו ויצמחו בו אילנות רבות. ומרכיבין פירוש לנטוע בגוף האילן והתנאים כולן מסכימין שצריך שתעלה לו שנה קודם שנת השמטה ואז יהיה מותר הנטיעה ההיא ערב שביעית והם חולקין בדבר זה שדעת תנא קמא יום אחד בשנה חשוב שנה ודעת ר' יהודה ורבי יוסי ור' שמעון שלשים יום בשנה חשוב שנה וכולן מסכימין שהוא צריך שתעלה לו שנה אחר זמן קליטה ופירוש קליטה לקיחה וחטיפה והיא מליצה לחבור האילן בארץ ולהסתבכות חוטי השרש בארץ והם כמו כן חולקין בקליטה שתנא קמא אומר לשלשים יום קולטת ר' יהודה אומר לשלשה ימים ור' יוסי ור' שמעון אומרים לשתי שבתות וא"כ נתחייב ממה שיסדנו שדעת ר' יוסי ור"ש שצריך לנטוע קודם ראש השנה במ"ד יום שתי שבתות לקליטה ולי יום לאחר קליטה כדי שתעלה לו שנה ולדעת רבי יהודה צריך לנטוע קודם ראש השנה בל"ג ימים ג' לקליטה ולי יום כדי שתעלה לו שנה אחר קליטה ולדעת תנא קמא צריך לנטוע לי יום קודם ראש השנה בלבד א"כ מסתברא שהוא צריך ל"א יום לי לקליטה ויום אחד אחר קליטה כדי שתעלה לו שנה כמו שבארנו מדעתו שהוא אומר יום אחד בשנה חשוב שנה אבל הוא סובר יום שלשים עולה לכאן ולכאן ר"ל שהוא נמנה מימי הקליטה ונמנה עם מה שאחריו ותעלה בו שנה והלכה כר' יוסי: (רמב"ם)

פרק ב - משנה ז

הָאָרְזַ וְהַדָּחַן וְהַפָּרְגִין וְהַשְּׂמִינִים שֶׁהַשְּׂרִישׁוֹ
לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה [י], מִתְעַשְׂרִין לְשַׁעֲבֵר, וּמִתְרִין
בְּשַׁבִּיעִית. וְאִם לָאוּ, אֲסוּרִין בְּשַׁבִּיעִית,
וּמִתְעַשְׂרִין לְשָׁנָה הַבָּאָה :

ר"ע מברטנורה הארז. בלע"ז רי"ש: ודחן. מילי"ו: והפרגין. כעין רמון
מלא זרע והזרע שלו מקשקש בתוכו, וקורין לו בערבי כשכ"ש ובלע"ז
פפאור"ו: והשמינים. כמין זרע ארז, ובארץ ישראל ממנו הרבה,
וקורין לו בערבי סומ"ם: מתעשרים לשעבר. כמעשר שנה שעברה,
אם היתה שנה ראשונה ושניה של שמיטה, מעשר שני, ואם שלישית
מעשר עני: ומתריין בשביעית. כיון שהשרישו בשנה ששית לפני ראש
השנה של שביעית אין בהם קדשת שביעית: ומתעשרין לשנה הבאה.
כשנת לקיטתו, כיון דבאותה שנה השרישו. ואם היא שנה שביעית אין
מתעשרין כלל ויש להן קדשת שביעית. אף על גב דבאילן אזלינן בתר
חנטה, ובגרק בתר לקיטה, ובתבואה וזיתים בתר שליש, כלומר
כשיביאו שליש בשולן אז נתחייבו במעשרות, מכל מקום בארז ודחן
ופרגין ושמינים דאין לוקטים אותם כאחד [יא] ואין מביאים שליש
בשולם כאחד, אין הולכים בהם אלא אחר השרשה, דבשנה אחת
משרשת כל השדה, שהרי בבת אחת זורעים אותם: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [י] ראש השנה. אין הפונה דוקא על ראש השנה של שנה
שביעית, אבל הוא רוצה לומר שיהיה דינם דין שנה שעברה למעשרות
ולשביעית. הר"מ: [יא] אלא היום לוקטין מעט ולמחר מעט, ונמצאו חדש
וישן מערבים יחד, והוי ליה מעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש,
אזיל בהו בתר השרשה וכו'. ומעשרות של אלו מדרבנן ויכלת בידם לקבע
זמן לפי דעתם לכל אחד ואחד. רש"י בראש השנה דף י"ג: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אורז. ידוע וכבר פירשנוהו:

ודוחן. בערבי דכו"ן ובלע"ז מי"ל:

ופרגין. בערבי שבאיש :

ושומשמין. סומסם ואלו ארבע מינין בלבד הוא הכוונה בהם שתשריש קודם שביעית אבל התבואה עד שתביא שליש כמו שנבארהו בעתיד והירק הולכין בו אחר זמן לקיטתו וכן אמרו ירק אחר לקיטתו למעשר ושומר ראש השנה אין הכוונה על ראש השנה של שנה (בשנה) שביעית אבל הוא רוצה כשתשריש קודם ראש השנה יהיה דינם למעשרות דין שנה שעברה אם כן נתחייב בשנה שעברה במעשר עני יוציאו בזאת כמו כן מעשר עני ואם נתחייב בה מעשר שני יוציא מעשר שני והשנים שמוציאים בהן מעשר עני במקום מעשר שני היא הג' משנות השמטה והששית כמ"ש במה שהקדמנו (בדמאי פ"ד מ"ג) ועוד נשנה אותו ונוסיף לבארו אם נזדמן להיות שנה זו שנה שביעית יהיו אלו כמו פירות ששית ומותרין בשביעית ואם לא השרישו קודם ראש השנה דינם במעשרות כדין שנה הבאה ואם נזדמן שתהיה שנה הבאה שביעית יהיו אסורין בשביעית ומותר לכנוס אותם לקיום אבל דינן כדין פירות שביעית : (רמב"ם)

פרק ב - משנה ח

רבי שמעון שזורי אומר, פול המצרי שזרעו לזרע בתחלה, פיוצא בהן. רבי שמעון אומר, אפונין הגמלונין, פיוצא בהן. רבי אלעזר אומר, אפונין הגמלונין, משתרמלו **{יב}** לפני ראש השנה :

ר"ע מברטנורה פול המצרי. פאשול"י בלע"ז : שזרעו לזרע. כדי להוציא ממנו זרע לזרע ולא לאכילה : פיוצא בהם. בתר השרשה, כארז ודחן, בין לענין מעשרות בין לענין שביעית. ודוקא שזרעו לזרע, אבל זרעו לירק אזלינן בתר לקיטה כירק : הגמלונין. הגסים : משתרמלו. שהקשו ונעשו כמין כיס. ודגמתו בתרמילו [שבת לא]. שהוא כיס של רועים : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יב} **משתרמלו**. כלומר אימתי הם פיוצא בהם, בזמן שתִּרְמְלוּ לפני ראש השנה. הַר"שׁ : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **זרעו לזרע**. פירוש שזרעו לזרע לקחת ממנו זרע ולא לאכילה :

האפונין הגמלונין. הם הגסים וכבר פירשנוהו :

משתרמלו. פיי משיכנסו בצקלונן ותורמל בלשונם הוא כלי עור יעשוה הרועים והולכי דרך לתת בו צידם וצרכיהם ותולין אותו על צוארון והוא מדמה אליו המכסה אשר על האפונים מפני שהיה תבנית הכלי ההוא בזמנם כתבנית קליפת האפונים ואין הלכה כר' שמעון שזורי : (רמב"ם)

פרק ב - משנה ט

הַבְּצָלִים הַסְּרִיסִים, וּפּוֹל הַמְּצָרִי, שְׁמָנֵעַ מֵהֶם מֵיִם שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִתְּעַשְׂרִין לְשַׁעֲבֵר, וּמִתְרִים בְּשַׁבִּיעִית, וְאִם לָאוּ, אֲסוּרִים בְּשַׁבִּיעִית, וּמִתְעַשְׂרִין לְשָׁנָה הַבָּאָה. וְשָׁל בְּעַל {יג} שְׁמָנֵעַ מֵהֶם מֵיִם שְׁתֵּי עוֹנוֹת, דְּבַרִי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמֵי אֲוִמְרִים, שְׁלֹשׁ :

ר"ע מברטנורה **הבצלים הסריסים**. שאין עושים זרע כשאר בצלים : **ופול המצרי**. שזרעו לירק, דאי זרעו לזרע הא תגן לעיל דאזלינן ביה בתר השרשה אפלו לא מנע מהן מים : **שמנע מהן מים שלשים יום**. יצאו מתורת ירקות הגדלות על כל מים ונעשו כשדה בית הבעל שמסתפקת במי גשמים, הלכך מתעשרין לשעבר : **ושל בעל**. שדה שהיא בעמק ומלחלחת ואין צריך להשקותה, ומכל מקום לירק צריכה השקאה, משום הכי קתני שמנע מהם מים שתי עונות, זמן השקאתה שרגילין להשקותה קרי עונה. והלכה כחכמים : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יג} **ושל בעל**. לישנא דמיתותב, דכתוב (ישעיה סב) כי יבעל בחור בתולה, ומתרגמין ארי כמה דמתיתב עולים עם בתולתא כן יתיתבון בגויכי בניכי. גמרא ריש מועד קטן : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ענין הבצלים. כשימצאם לחות אחר שיעקרו אותם מן הארץ יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים ויש ממנו מין שאין דרכו כך והוא נקרא בצלים סריסים המשילו אותם לסריס שאינו מוליד ולא יזרעו המין הזה אלא במקום משקה ומפני זה אמר בהפכו ושל בעל :

ופירוש שתי עונות שתי שעות ימנע מהם שתי השקיות מפני שישקו אותם לימים ידועים אבל מונעים מהם המים כשיהיו נגמרים וירצו לעקור אותם מן הארץ וענין שאמר לשעבר ולהבא ובשביעית מבואר היטב מן הדברים אשר הקדמנו (מ"ו) בענין האורז והדוחן והלי' כחכמים : (רמב"ם)

פרק ב - משנה י

הדלועין שקימן לזרע, אם הקשו לפני ראש השנה ונפסלו מאכל אדם, מתר לקימן בשביעית. ואם לאו, אסור לקימן בשביעית. התמרות שלהם, אסורות בשביעית {טו}. ומרביצין בעפר לבן, דברי רבי שמעון, רבי אליעזר בן יעקב אוסר. ממרסין בארז בשביעית, רבי שמעון אומר, אבל אין מכסחין :

ר"ע מברטנורה הקשו. נתיבשו ונעשו קשין {יד} : אסור לקימן בשביעית. שפרות שביעית אסור להניחן לזרע : **התמרות**. הציץ קדם שיפתח דומה לתמרה, וכמוהו נקטם ראשו ועלתה בו תמרה בפרק לולב הגזול [סכה לג]. פרוש אחר תמרות כעין לולבי גפנים : **מרביצין בעפר לבן**. כלומר

משקים {טז} שְׁדָה לָבֶן. וְכֵן הִלְכָה שְׁמִשְׁקִים שְׁדָה לָבֶן עָרַב שְׁבִיעִית כְּדִי שְׁיִצְאוּ יִרְקוֹת בְּשְׁבִיעִית, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁמִשְׁקִים אוֹתוֹ בְּשְׁבִיעִית כְּדִי שְׁיִצְאוּ יִרְקוֹת לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית: **מְמַרְסִין בְּאֵרֶז**. מְשַׁקֵּין עֶפְרָה הָאֵרֶז וּמְעַרְבִין אוֹתוֹ בְּמִים, כְּמוֹ נִתְּנוּ לְמַמְרָס בְּיוֹמָא [פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה ג'] : **אֲבָל לֹא מְכַסְּחִין**. שְׁאִין חוֹתְכִים הָעֵלִין {יז} שֶׁל הָאֵרֶז, תְּרַגּוּם לֹא תִזְמַר לֹא תִכְסַח. וְהִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {יד} מְפָרֵשׁ בְּירוּשְׁלָמִי כִּיצַד הוּא בּוֹדֵק, עוֹקֵצוּ, אִם מְתַאֲחָה אֲסוּר וְאִם לֹא מְתַר. פְּרוּשׁ עוֹקֵץ בְּדִלְעַת בְּמַחַט, אִם מְתַאֲחָה הַנֶּקֶב עֲדִין לֹח הוּא וְאֲסוּר וְאִם לֹא מְתַר. הַר"שׁ : {טו} **אֲסוּרוֹת בְּשְׁבִיעִית**. כְּלוּמַר אֲסוּרוֹת כְּסָפִיחֵי שְׁבִיעִית דְּפָרֶק ט' : {טז} בְּרִישׁ פֶּרֶק קָמָא דְּמוֹעַד קָטָן כְּתַב הַר"ב דְּשָׂרִי אֶפְלוּ בְּבֵית הַבַּעַל : {יז} בְּירוּשְׁלָמִי פְּרִיֵד מְהֵקָא אֲדַרְבֵּי שְׁמַעוֹן דְּמִשְׁנָה ב' שְׁאָמַר אֵף נוֹטֵל הוּא אֶת הָעֵלָה מִן הָאֲשָׁכּוּל, וּמִשְׁנֵי לֵה דְנִטְיֵלַת עֵלִין שֶׁל אֲשָׁכּוּל אֵינּוּ אֲבָרוּיִי אֵילְנָא אֶלָּא אוֹקְמֵי אֵילְנָא, כְּאֲדָם הַמְצִיל מִן הַדִּלְקָה דְּאוֹקְמֵי בְּעֵלְמָא הוּא אֲבָל גְּבִי אֵרֶז אֲבָרוּיִי אֵילְנָא הוּא וְאֲסוּר. הַר"שׁ : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הקשו. יבשו :

ואם לאו אסור לקיימן בשביעית. מפני שהפירות שביעית אסור לגנוז אותם ולהניחם לזריעה כמו שיתבאר והתמרות הם הציצים והנצנים :

מרבצים בעפר הלבן. מזין רסיסי מים על העפר הלבן ונקרא עפר לבן המקום שיש בו אילנות מרוחקות עד יהיו עשרה מהם ביותר מבית סאה וכשיהיו קרובות זו מזו הכל מסכימין שמותר להרביצם שאינה עבודה :

וממרסין. ידוע. ועוד יתבאר שפירות שביעית והתבואה אסור ללקטם ולקצרם כדרך שעושין בשאר השנים וכבר בארנו בכלאים שמלת כסוח כריתת הנטישות היוצאות תרגום תזמור (ויקרא כה) תכסח אר"ש זה שהתרנו לו למרס האורז בשביעית ואע"פ שיעשה כן בשאר השנים אל יעלה בלבד שהתירו לו כל הענינים באורז בלא שינוי ושמותר לו כמו כן לנכשו אבל הוא אסור בשביעית כמו שאר צמח והזרע שאסור לנכשו ואין הלכה כר' אליעזר בן יעקב והלכה כר' שמעון שאוסר נכוש האורז : (רמב"ם)

פרק ג - משנה א

מַאימְתִי מוֹצִיאִין זְבָלִים לְאַשְׁפּוֹתוֹת,
 מְשִׁיפְסְקוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי
 יְהוּדָה אֹמֵר, מְשִׁיבֵשׁ הַמֶּתוֹק. רַבִּי יוֹסִי
 אֹמֵר, מְשִׁיקֶשֶׁר:

ר"ע מברטנורה **מַאימְתִי מוֹצִיאִים זְבָלִים לְאַשְׁפּוֹתוֹת**. דָּרָךְ עוֹבְדֵי אֲדָמָה
 לְכַנֵּס הַזָּבֵל לְמָקוֹם אֶחָד בַּשָּׂדֶה וְעוֹשֶׂה שֶׁסָּם אֲשֶׁפָּה גְדוֹלָה עַד שֶׁהוּא
 מִפְּגָרוֹ בַּשָּׂדֶה לְזָבְלָהּ: **מְשִׁיפְסְקוּ עוֹבְרֵי עֲבָרָה**. לְעַבֵּד אֶת הָאָרֶץ בַּשָּׂנָה
 הַשְּׂבִיעִית, וְקִדְּם שִׁיפְסְקוּ עוֹבְרֵי עֲבָרָה אֲסוּר, שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ מֵעוֹבְרֵי עֲבָרָה
 הוּא **[א]** וְלִזְבֹּל שָׂדֵהוּ הוּא מוֹצִיא. וַיֵּשׁ סְפָרִים שֶׁכְּתוּב בָּהֶם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה,
 וְהִיא הִיא: **מְשִׁיבֵשׁ הַמֶּתוֹק**. מְשִׁיחֶיהָ יֵבֵשׁ הַזָּבֵל שְׁנוֹתָן מִתִּיקָה **[ב]**
 לְפָרוֹת: **מְשִׁיקֶשֶׁר**. כְּשֶׁמִּתְחִיל לְהִתִּיבֵשׁ מִתְעַבֶּה וְנִעְשֶׂה קֶשֶׁרִים,
 וְקָרוֹבִים דְּבָרֵיהֶם לְהִיּוֹת שְׁוִים. וּבִירוּשָׁלַיִם מִפְּרֵשׁ מְשִׁיבֵשׁ הַמֶּתוֹק
 סִדְקִין שֶׁבַבְקָה כְּשֶׁהַמָּטָר יוֹרֵד מִתְמַלְאִים מִים וְאֵינָם מִתִּיבְשִׁים אֲלֵא
 לְאַחַר זְמוֹ, וְנִקְרָאִים מִתּוֹק עַל שֶׁם מִתְקוֹ לוֹ רַגְבֵי נָחַל (אִיּוֹב כ"א): (ר"ע
 מברטנורה).

עֵיקַר תּוֹי"ט [א] בִּירוּשָׁלַיִם מִקֶּשֶׁה אֶפְלוֹ מְשִׁפְסְקוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה יְהֵא אֲסוּר
 מִפְּנֵי מְרֵאִית עֵין, שֶׁיֵּאמְרוּ לְתוֹךְ בֵּית הַשְּׁלַחִין הוּא מוֹצִיא, שֶׁאֵף מְשִׁפְסְקוּ
 עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה הַבַּעַל רְגִילִים לְהוֹצִיאֵם לְבֵית הַשְּׁלַחִין. וּמְשִׁנֵּי יוֹדְעִים
 הֵם בְּנֵי עִירוֹ אִם יֵשׁ לוֹ בֵּית הַשְּׁלַחִין אִם אֵין לוֹ, וְלֹא חָשׂוּ לְעוֹבְרֵין וְשָׁבִין מִפְּנֵי
 מְרֵאִית הָעֵין: **[ב]** כְּלוֹמֵר הַזָּבֵל נִקְרָא מִתּוֹק עַל שֶׁם שְׁנוֹתָן כּוֹי, וּבֵין קִדְּם
 שִׁיבֵשׁ וּבֵין לְאַחַר שִׁיבֵשׁ לְעוֹלָם נִקְרָא מִתּוֹק. וְטַעֲמָא דְשְׁרִיּוֹתָא מְשׁוּם
 דְּמְשִׁיבֵשׁ אֵין מְזָבְלִים הָאָרֶץ לְעֲבוֹדָה וְנִכְרָ שֶׁהוּא צוֹבְרוֹ לְאוֹצָר וְלֹא לְזָבְלוֹ.
 וְעֵין מְשִׁנָּה ו' פָּרָק ט' שֶׁמִּפְּרֵשׁ הַר"ב בְּעֵנָן אַחַר: (עֵיקַר תּוֹי"ט).

רמב"ם בידוע שעבודת הארץ בשנה שביעית אסור ולזבל השדות נחש במכלל עבודת הארץ ומפני זה אין מותר בשנה שביעית להוציא זבל לעשות ממנו אשפה חוץ למדינה עד זמן ידוע מהשנה ור"מ אומר שהזמן ההוא הוא כשיסתלקו עובדי הארץ מעבודתם בשנה שביעית שקודם זה יחשוב כל הרואה אותו נושא הזבל שהוא מוליכו לעבודת האדמה ושהוא מעובדי עבודה: ואמר ר' יהודה שאסור לו להוציא זבל ולעשות אשפות ממנו בשנה שביעית עד שיבש המתוק והוא הנקרא בערבי חנט"ל ובלע"ז קולק"ו ינטיד"א שבזמן ההוא אין מזבלין הארץ לעבודה: ואמר רבי יוסי משעה שיקשר המתוק ונקרא מתוק מפני שהוא מר כמו שיקראו לעור סגיא נהור והלכה כר' יוסי: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ב

עַד כַּמָּה מְזַבְּלִין **ג**, עַד שְׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אֲשֵׁפֹתוֹת לְבַיִת סָאָה שֶׁל עֶשֶׂר עֶשֶׂר מִשְׁפָּלוֹת שֶׁל לֶתֶד לֶתֶד. מוֹסִיפִין עַל הַמִּשְׁפָּלוֹת, וְאִין מוֹסִיפִין עַל הָאֲשֵׁפֹתוֹת. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, אֵף עַל הָאֲשֵׁפֹתוֹת:

ר"ע מברטנורה משפלות. קפות שמוציאין בהם זבלים, שכל משפל מחזיק לתד שהוא משאוי של חמור, והלתד חצי כור, חמש עשרה סאין: מוסיפין על המשפלות. נותן באשפה אחת משפלות כמו שהוא רוצה: ואין מוסיפין על האשפות. לעשות יותר משלש אשפות בבית סאה, שלא יראה כמזבל את השדה: רבי שמעון אומר אף על האשפות. מוסיפין, כיון שיש צבור גדול במקום אחד לא מחזי כמזבל. ואין הלכה כרבי שמעון: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **ג** מזבלין. אמתניתין דלעיל קאי, למר פדאית ליה ולמר פדאית ליה. הר"ש: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המשפלות. הוא הכלי שנושאים בו הזבל ולתד חצי כור וכבר זכרנו פעמים רבות שהכור ל' סאה ובארנו שיעור הסאה בסוף פאה (מ"ז) ופירשנו

כמו כן פעמים רבות שבית סאה חמשים על חמשים אמה : פירוש מוסיפין על המשפלות הוא שישימו באשפה יותר מעשר משפלות ואין מוסיפין על האשפתות הוא שלא יתן בשיעור בית סאה יותר משלש ור' שמעון מתיר להיות בבית סאה יותר משלש אשפתות ואין הלכה כר' שמעון : (רמב"ם)

פרק ג - משנה ג

עוֹשֶׂה אָדָם אֶת שְׂדֵהוּ שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ אַשְׁפְּלוֹת לְבֵית סָאָה. יֵתֵר מִכָּאֵן, מִחֲצִיב (ד), דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן. וְחֲכָמִים אוֹסְרִין, עַד שְׁיַעֲמִיק שְׁלֹשָׁה, אוֹ עַד שְׁיִגְבִּיֶה שְׁלֹשָׁה. עוֹשֶׂה אָדָם אֶת זָבְלוֹ אוֹצָר. רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר, עַד שְׁיַעֲמִיק שְׁלֹשָׁה (ה), אוֹ עַד שְׁיִגְבִּיֶה שְׁלֹשָׁה. הִיָּה לוֹ דָּבָר מֵעֵט, מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלִיךְ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹסֵר, עַד שְׁיַעֲמִיק שְׁלֹשָׁה, אוֹ עַד שְׁיִגְבִּיֶה שְׁלֹשָׁה, אוֹ עַד שְׁיִתֵּן עַל הַסֵּלַע :

ר"ע מברטנורה **יתר מכאן**. משלש (אשפות) מתר. והינו דרבי שמעון דרישא, והשתא אתא לאשמעינן דשרי רבי שמעון אפלו אין עשר משפלות, ובלבד שלא יהיה בה פחות משלש, דאף על פי שיש מעט זבל באשפה וסלקא דעתך אמינא דמודה רבי שמעון דאם מוסיף האשפות נראה כמזבל, קא משמע לן דלא מחזי כמזבל הואיל ואינו מפזרו : **עד שיעמיק שלשה**. שיעמיק מקום האשפה או יגביה משאר הקרקע שלשה טפחים, שיהיה נכר דלכנס הזבל למקום אחד הוא עושה ולא לזבל את השדה : **עושה אדם את זבלו אוצר**. אותם שלש אשפות של שלשים משפלות יכול לעשות אותם אשפה אחת ולהוסיף עליהם כמו שירצה, דלא תימא כי היכי דאסור יותר משלש אשפות לבית סאה הכי נמי אסור יותר משעור שלש אשפות במקום אחד : **רבי מאיר אוסר**. בירושלמי מוכח דביותר מכשעור בלבד אסר רבי מאיר. אבל בכשעור,

השָׁתָא בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת מִתֵּר, בְּמָקוֹם אֶחָד לֹא כָּל שָׁבֹן. וְאִין הִלְכָה כְּרַבִּי מֵאִיר: **הִיָּה לֹו דְּבַר מַעֲט.** שְׂאִין לֹו לְהוֹצִיא בְּפַעַם אַחַת כְּשַׁעוֹר הַמִּפְרָשׁ לְעִיל, מוֹצִיא אוֹתוֹ מַעֲט וּמוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ: **[ו]**: **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹסֵר.** שְׂמָא לֹא יִהְיֶה לֹו זָבֵל יוֹתֵר וְנִרְאָה כְּמִזְבֵּל שְׂדֵהוּ, עַד שְׂוֹצִיא עֶשֶׂר מִשְׁפְּלוֹת כְּאַחַת אוֹ עַד שְׂיַעֲמִיק שְׁלִשָּׁה אוֹ יִגְבִּיהַ שְׁלִשָּׁה. שְׂכִיּוֹן שְׂאוֹתוֹ מְקוֹם מְשֻׁנָּה מִשְׁאָר הַשְּׂדֵה לֹא מִחֲזֵי כְּמִזְבֵּל, וְכֹן אִם נִתְּנוּ עַל הַסֵּלַע שְׂאִינוּ רְאוּי לְזַרְיָעָה: (ר"ע מברטנורא).

עיקר תוי"ט [ד] מחציב. נסח אחר מתר. וגם גרסת מחציב יש לפרש כן, מְלִשׁוֹן חֲצִבָּה שֶׁהִם רְגִלֵי הַקְּנָקוֹן, וַיֵּשׁ קְנָקָנִים שְׂיֵשׁ לָהֶם הַרְבֵּה רְגִלִים. כְּסוֹף מְשֻׁנָּה: **[ה] עַד שְׂיַעֲמִיק שְׁלִשָּׁה.** בְּפָרֵק קָמָא דְּמוֹעַד קָטָן פְּרִיז וְהֵלֵא כְּשְׂיַעֲמִיק נִרְאָה כְּעוֹדֵר. וּמִשְׁנֵי חַד אָמַר כְּגוֹן שְׂהַעֲמִיק קָדָם לְכוֹן, וְחַד אָמַר זָבֵלוּ מוֹכִיחַ עָלָיו. וְכִתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת דְּלִיכָא לְמִיחַשׁ לְהָא, דְּמֵאֵן דְּחֲזֵי הַחֲפִירָה הָא חֲזֵי לִיהַ לְזָבֵל שְׂבַחֲפִירָה: **[ו]** הֵינּוּ דְּכִשְׁהִיָּה לֹו דְּבַר מַעֲט בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עָרַב שְׂבִיעִית וְהוּא מְבַקֵּשׁ לְהוֹצִיא אוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ בְּשְׂבִיעִית, הָרִי זֶה מוֹסִיף עָלָיו מִשְׁפָּסְקוֹ עוֹבְרֵי עֵבְרָה. וְהָא דְּקִתְנֵי עַד כְּמָה מְזַבְּלִין כּוֹי, הֵינּוּ שְׁעוֹר כְּמָה אֲשָׁפוֹת לְבֵית סָאָה וְכְמָה מִשְׁפְּלוֹת לְאֲשָׁפָה, אֲבָל בְּתַחֲלָה כְּשִׁמוֹצִיא אֵינוּ מוֹצִיא עֶשֶׂר מִשְׁפְּלוֹת בְּפַעַם אַחַת, לְכַךְ אֲפִלוּ אֵין לֹו בְּבֵיתוֹ שְׁעוֹר כְּזֶה אֲפִלוּ הִכִּי רְשָׁאי לְהוֹצִיא אוֹתוֹ מַעֲט שְׂיֵשׁ לֹו וְיוֹסִיף עָלָיו כְּשִׁיְהִיָּה לֹו. וְעַיִן בְּתוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **עד שיעמיק שלשה.** ר"ל כשיהיה יותר משלש אשפתות לבית סאה אינו מותר לו עד שיעמיק מקום האשפה או יגביה כדי שיראה שאין מחשבתו וכוונתו לתיקון הארץ ועבודתה אלא לאסוף הזבל:

היה לו דבר מועט. ר"ל כשיהיה לו בתוך שדהו בשביעית זבל מועט מותר לו להוסיף עליו מעט מעט עד שיעשה אשפה בזמן שיהא מותר להוציא הזבלין לאשפות ור' אלעזר בן עזריה אינו מתיר זה שמא יאמר הרואה אותן לעבודת הארץ נתכוין ר' אלעזר בן עזריה יחייבהו להוציא עשר משפלות כאחת עד שיודע לכל שהוא עושה אשפה ואין הלכה כר' מאיר ולא כר' אלעזר בן עזריה והלכה כחכמים: (רמב"ם)

הַמְדִיר אֶת שְׂדֵהוּ, עוֹשֶׂה סֵהר לְבֵית סָאתִים, עוֹקֵר שְׁלֹשׁ רוּחוֹת וּמְנִיחַ אֶת הָאֲמָצְעִית. נִמְצָא מְדִיר {ח} בֵּית אַרְבַּעַת סָאִין. רָבֹן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בֵּית שְׁמוֹנֶת סָאִין {ט}. הִיָּתָה כָּל שְׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סָאִין, מְשִׁיר מִמְּנָה מְקַצֵּת, מִפְּנֵי מְרָאִית הָעֵין, וּמוֹצִיא מִן הַסֵּהר וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ כְּדָרְךְ הַמְזַבְּלִין :

ר"ע מברטנורה הַמְדִיר שְׂדֵהוּ. לְשׁוֹן דִּיר שֶׁל בְּהֵמוֹת, שְׂאִין לוֹ מְקוֹם פְּנוּי לְהַעֲמִיד בְּהֵמוֹתָיו אֲלֵא שָׁם, וְאֵינוֹ מִתְּכַוֵּן לְזַבֵּל שְׂדֵהוּ בְּעֵינָיו זֶה, וְדַעְתּוֹ לְהַכְנִיס הַזָּבֵל לְאֲשָׁפוֹת אַחַר כֵּךְ : סֵהר. כְּמוֹ סֵחַר {ז}, הַקָּף שֶׁל מְחַצָּה סָבִיב הַצֵּאן : עוֹקֵר שְׁלֹשׁ רוּחוֹת. כְּשֶׁנִּתְמַלְּאָה הַסֵּהר זָבֵל עוֹקֵר מִן הַסֵּחַר שְׁלֹשׁ רוּחוֹת וְזוֹקֵפֵן לְצַד [אחרי] שֶׁל אֲמָצְעִית וּמְדִיר שָׁם כְּמוֹ כֵּן בֵּית סָאתִים, וְעוֹשֶׂה אֲשָׁפוֹת בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ שְׁלֹשׁ אֲשָׁפוֹת לְבֵית סָאָה כְּדָאֲמָרֵן : נִמְצָא מְדִיר בֵּית אַרְבַּעַת סָאִים. סָאתִים מְצַד זֶה שֶׁל מְחַצָּה אֲמָצְעִית וְסָאתִים מְצַד אַחַר. וְאֲשַׁמְעִינָן מִתְּנִיתִין דְּשָׂרִי לְדִיר בֵּית אַרְבַּעַת סָאִין קָדָם שְׁיַעֲשֶׂה מִמְּנָה אֲשָׁפוֹת, אֲבָל טְפִי לֹא, שְׁלֹא יֵאמְרוּ לְדִיר שְׂדֵהוּ מִתְּכַוֵּן : מִפְּנֵי מְרָאִית הָעֵין. שְׁלֹא יֵהָא נִרְאָה כְּמִתְּכַוֵּן לְזַבֵּל שְׂדֵהוּ אִם עוֹשֶׂה אֶת כְּלָה סֵחַר : כְּדָרְךְ הַמְזַבְּלִין. שְׁלֹשׁ אֲשָׁפוֹת לְכָל בֵּית סָאָה. וְאִין הִלְכָה כְּרָבֹן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמְלִיאֵל : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ז} וְחִי"ת בְּה"א מִתְּחַלְּפִין שְׁשִׁנְיָהֶם מִמוֹצֵא הַגְּרוֹן : מְדִיר. בִּירוּשָׁלַיִם מְקַשֶּׂה מִמִּתְּנִיתִין ב' פְּרָק ד' שְׂדֵה שְׁנַדְיָרָה לֹא תִזְרַע בְּמוֹצֵאֵי שְׁבִיעִית. וּמְשִׁנֵי, מִתְּנִיתִין בְּרוּצָה לְהַעֲמִיד צֵאן בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ. וּפְרַשׁ הַר"ש דְּלֵהַעֲמִידָה בְּעֵלְמָא עוֹשֶׂה הַסֵּהר, וְאַחַר כֵּךְ מְאַסֵּף כָּל הַזָּבֵל וְעוֹשֶׂה אֲשָׁפוֹת כּו' : {ט} בֵּית שְׁמוֹנֶת סָאִין. הֵינּוּ שְׁמַתִיר לְעֵשׂוֹת סֵהר מְכָל צַד מְצַדְדֵי הַסֵּהר הַרְאֵשׁוֹן. וְיִהְיֶה שְׁמוֹנֶת סָאִין מְלַבֵּד הַסֵּהר הַרְאֵשׁוֹן. הַר"מ : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הַמְדִיר אֶת שְׂדֵהוּ. שִׁיתֵן בְּהַדִיר עַד שֶׁתִּזְדַּבֵּל שְׂדֵהוּ. וְסֵהר הוּא גְדוּרוֹת צֵאן שְׁשֵׁם יֵאֲסֹפוּ הַצֵּאן וְאֵמַר כְּשִׁירְצָה לְזַבֵּל שְׂדֵהוּ בִשְׁנַת שְׁבִיעִית יַעֲשֶׂה הַגְּדֵרָה שִׁיעוּרָה כְּבֵית סָאתִים וְיִכְנִיס בַּהּ הַצֵּאן כְּדִי שִׁיזְבִּלוּ וְכִשִּׁירְבָה הַזָּבֵל יִסִּיר הַשֵּׁלֶשׁ קִירוֹת וְיַעֲזוּב הַרְבִּיעִי וְיִחְזִיר הַשֵּׁלֶשׁ קִירוֹת מֵאַחוּרֵי הַמְּקוֹם הַהוּא אֶל הַצַּד הָאַחַר וְיִהְיֶה כְּמוֹ כֵּן סֵהר מִבֵּית סָאתִים מְצַד אַחַר נִמְצָא מְדִיר בֵּית ד' סָאִין וְיִהְיֶה קִיר אֶחָד מֵאַרְבַּע קִירוֹת שֶׁל סֵהר מִשׁוֹתֵף בֵּין הַסֵּהר הַרְאֵשׁוֹן שִׁישׁ בְּשִׁיעוּרוֹ בֵּית סָאתִים וּבֵין הַסֵּהר הַשֵּׁנִי הַעֲשׂוּי מְצַד הַשֵּׁנִי וְהִיא רוּחַ אֲמָצְעִית שְׁזָכַר :

ורבן שמעון בן גמליאל אומר כשיעשה סהר מבית סאתים כמו שהותר לו לעשות סהר שני מן הצד האחד כן מותר לו לעשות סהר מכל צד מצדי הסהר הראשון ויהיה בית שמונה סאין חוץ מהסהר הראשון. ותנא קמא אומר כשתהיה השדה כולה בית ד' סאין אסור לו לעשות בהם סהר של בית סאתים וסהר אחר בצדו שימלא השדה כולה דומן ונראה שנזדבלה בשביעית ויספיק לו להוציא הדומן מן הסהר ולעשות ממנו אשפה כפי מה שהתנה בעשיית האשפתות במנינם ושיעורם ואין הלכה כרשב"ג: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ה

לֹא יִפְתַּח אָדָם מַחְצֵב בַּתְּחִלָּה לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ, עַד שְׂיֵהְיוּ בּוֹ שְׁלֹשׁ מוֹרְבֵיּוֹת ^[י], שְׁהֵם שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ עַל רוּם שְׁלֹשׁ, שְׁעוֹרָן עֶשְׂרִים וְשִׁבְעֵ אֲבָנִים:

ר"ע מברטנורה **מחצב**. מקום בתוך שדהו שחוצבין ממנו אבנים לבנין. אם היה מכסה עפר ולא היה נראה אין פותחין אותו בתחלה בשביעית, שקהרוץ אומר לתקן שדהו הוא עושה כדי לזרע בתוכו ולא להוציא האבנים לבנין: **עד שיהא בו שלש מורביות**. שיהיו נגלים ונראים מאותו מחצב קודם שביעית שלש שורות של אבנים, שכל שורה מהם שלש אמות ארך ושלש אמות רחב ברום שלש אמות, שנמצאו שם תשע אבנים שכל אבן הוא אמה על אמה ברום שלש, וכן בכל שורה ושורה, הרי עשרים ושבע אבנים לשלש שורות, ובהכי נפר שלצרך אבנים לבנין הוא מוציאם ולא לתקן שדהו: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט ^[י] **מורביות**. אבנים ארכות קורין להן מורביות, כמו מורביות של תאנה במסכת תמיד פרק ב'. הר"ש: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **מחצב**. מקום בתוך שדהו יחצב ממנו האבנים מפני שהוא יפה לארץ כשמסיר ממנו הסלע: ג' מורביות. שלשה גלים מן האבנים גבוהים על הארץ וכשיתחיל לחצוב מהם קודם שביעית ופסל מהם שבעה ועשרים

אבן מותר לו לפסול מהם בשביעית וכל זה אם לא נתכוין לתקן שדהו אבל
אם נתכוין אסור : (רמב"ם)

פרק ג - משנה ו

גָּדַר שְׁשָׁנָה בּוֹ עֵשֶׂר אַבְנִים שֶׁל מִשְׁאֵוֵי שְׁנַיִם
שְׁנַיִם, הָרִי אֵלָיו יִנְטְלוּ. שְׁעוֹר גָּדַר, עֲשָׂרָה
טַפָּחִים. פָּחוֹת מִיָּכֹן, מְחַצֵּב וְגוֹמְמוֹ עַד פָּחוֹת
מִהָאָרֶץ טַפַּח. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים, מִתּוֹךְ
שָׁלוֹ, אֲבָל מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ, מֵה שֶׁהוּא רוֹצֵה,
יִטַּל. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים, בְּזִמּוֹן שֶׁלֹּא הִתְחִיל
בוֹ מִעֲרָב שְׁבִיעִית. אֲבָל אִם הִתְחִיל בוֹ מִעֲרָב
שְׁבִיעִית, מֵה שֶׁהוּא רוֹצֵה, נוֹטֵל :

ר"ע מברטנורה שֶׁל מִשְׁאֵוֵי שְׁנַיִם שְׁנַיִם. שְׁשָׁנָה בְּכָל אַחַת מֵהֶן מִשְׁאֵוֵי שְׁנַיִם
בְּנֵי אָדָם: הָרִי אֵלָיו יִנְטְלוּ. כָּלֹן וְאֶפְלוּ הַקְּטָנוֹת שֶׁבָּהֶן [יא], וְלֹא מִתְחִיזֵי
כְּמִפְנֵי הַגָּדַר לַעֲשׂוֹת מְקוֹמוֹ שְׂדֵה: פָּחוֹת מִכָּאֵן מְחַצֵּב. וְאִינוֹ נוֹטְלוּ כָּלֹן
אֶלָּא גוֹמְמוֹ וּמְנִיחַ מִן הַסֵּלַע בְּאָרֶץ טַפַּח כַּדִּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָאוּי לְזַרְיָעָה:
בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים. הָאִי דְלֹא יִפְתַּח מְחַצֵּב וְהָאִי דְגוֹמְמוֹ: מֵה שֶׁהוּא
רוֹצֵה יִטַּל. דְלֹא מִחֲזִי כְּמִתְקַן שְׂדֵה כִּינּוֹן דְלֹא דִידִיָּה הוּא, וְאֶפְלוּ בְּשָׁלוֹ
נִמְי לֹא מִחֲזִי כְּמִתְקַן שְׂדֵה אִם הִתְחִיל לְטַל מִעֲרָב שְׁבִיעִית: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יא] דְאֵלֹו גְדוּלוֹת אֶפְלוּ אַחַת וְאֶפְלוּ מוֹנִיחַת בְּאָרֶץ וְאֶפְלוּ שְׁלֹשׁ
נְטָלוֹת עַל הַכֶּתֶף תָּנָן לְקַמּוֹן בְּמִשְׁנֵה ט' דְבָאוֹת מִכָּל מְקוֹם. הָר"ש: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כְּשִׁיחִיָּה בְּגוֹבַהּ הַגָּדַר פָּחוֹת מִעֲשָׂרָה טַפָּחִים אֲסוּר לוֹ לְהַרוֹס אוֹתוֹ
מִעִיקְרוֹ אֲבָל נוֹטֵל מִמֶּנּוּ הָאֲבָנִים וּמְנִיחַ מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִטַּפַּח עַל פְּנֵי הָאָרֶץ וְזֶה
כַּדִּי שֶׁלֹּא יִתְקַן הַשְּׂדֵה וְנוֹטֵל הָאֲבָנִים מֵעַל פְּנֵי שְׂדֵהוּ וְזוֹ הַהֲלָכָה כּוֹלָה
מִבּוֹאֵרֶת: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ז

אֲבָנִים שֶׁזֶעְזַעְתָּן הַמַּחֲרָשָׁה, או שֶׁהָיוּ מִכֶּסוֹת וְנִתְגַּלוּ, אִם יֵשׁ בָּהֶם שְׁתֵּים שֶׁל מִשְׁאוּי שְׁנַיִם שְׁנַיִם, הָרִי אֵלָיו יִנְטְלוּ. הַמְּסַקֵּל אֶת שְׂדֵהוּ, נוֹטֵל אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת, וּמְנִיחַ אֶת הַנוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ. וְכֵן גְּרָגֵר **(יב)** שֶׁל צְרוּרוֹת או גֵּל שֶׁל אֲבָנִים, נוֹטֵל אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת, וּמְנִיחַ אֶת הַנוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ. אִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן סֵלַע או קֶשׁ, הָרִי אֵלָיו יִנְטְלוּ:

ר"ע מברטנורה שֶׁזֶעְזַעְתָּן הַמַּחֲרָשָׁה. וְאִפְלוּ לֹא זֶעְזַעְתָּן אֶלָּא שְׁעֵתִידָה לְזֶעְזַעַן הָיָה כְּאֵלּוֹ זֶעְזַעְתָּן: **הָרִי אֵלָיו יִנְטְלוּ**. כֵּלָן אֲגַב אוֹתָם שְׁתֵּים: הַמְּסַקֵּל שְׂדֵהוּ. שֶׁמְּסַלֵּק הָאֲבָנִים מִן הַשְּׂדֵה, לְשׁוֹן סִקְלוֹ מֵאֲבוֹן (יִשְׁעִיָּה סב): וּמְנִיחַ אֶת הַתַּחְתּוֹנוֹת הַנוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ. דְּבִכְהֵאִי גִּוְנָא לֹא מִחְזִי כְּמַתְקוֹן שְׂדֵה: **גְּרָגֵר שֶׁל צְרוּרוֹת**. גֵּל שֶׁל אֲבָנִים קִטְנוֹת: **אִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן סֵלַע או קֶשׁ**. לֹא מִחְזִי כְּמַתְקוֹן כִּינּוֹ דְּאִין הַמְּקוֹם רָאוּי לְזַרְיָעָה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **(יב)** **גְּרָגֵר**. מִלְּשׁוֹן שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גְּרָגְרִים (יִשְׁעִיָּה יז). הָר"שׁ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כבר נתבאר בגמ' בירושל' שר"ל באמרו זעזעתן המחרישה שיהיו האבניי ראויין שתזעזע אותן המחרישה אע"פ שלא נזדעזעה:

גרגר של צרורות. גל מאבנים קטנים וכל זה מבואר על העיקר שיסדנו שאסור לו תיקון שדהו: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ח

אין בונין מדרגות על פי הגאיות ערב שביעית משפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקנן לשביעית. אבל בונה הוא בשביעית משפסקו גשמים, מפני שהוא מתקנן למוצאי שביעית. ולא יסמוך **יג** בעפר, אבל עושה הוא חיץ **יד**. כל אבן שהוא יכול לפשט את ידו ולטלה, הרי זו תניטל:

ר"ע מברטנורה אין בונין מדרגות. מעלות על פי הגאיות, שלא יחליקו בירידתן לקחת המים שנתקבצו בעמק באותן הגמות, דנראה כמתקנן להשקות בהן שדותיו בשביעית: **לא יסמוך בעפר.** אם בא להיות סוכר מקום יציאת המים באבנים, לא יתן עפר וטיט בין האבנים, משום דמחזי טפי שהוא מתכונן להשקות מהן שדותיו: **אבל עושה הוא חיץ.** אבנים סדורות זו על זו כעין גדר בלא עפר וטיט: **כל אבן.** שבשדהו אפלו קטנה, אם פשהוא בונה הגדר או הבנן יכול לפשט ידו ולטלה ולבנות בה: **הרי זו תניטל.** שהגדר מוכחת עליו דלבנות גדרו הוא נוטלה ולא לתקן השדה לזריעה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט יג יסמוך. נסח אחר יסבך, אם בא להיות סובך מקום יציאת המים, מלשון נאחז בסבך בקרניו (בראשית כב). הרי"ש: **יד** חיץ. מלשון והוא בנה חיץ (יחזקאל יג): (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מדרגות. ידוע וגאיות ידוע וכשיבנה מדרגה על הגאיות ההם ויישר אותם לתקנן לא יסמוך בעפר ר"ל לא יחזיר העפר לגאיות ההם כדי שישוה פניהם:

וחיץ הוא מחיצה ר"ל להבדיל אותו הגיא מכל השדה והאבנים שיהיו קרובים ע"פ הגאיות כדי שיוכל להושיט ידו ולקחתם מותר לו לקחתם ומה שלא אפשר לקחתם עד שירד בגיא אינו מותר לו לקחת מפני שכשנרא' אותו יורד או ישלשל עצמו לקחת אותם אמר שהוא לתקן שדהו נתכוין: (רמב"ם)

פרק ג - משנה ט

אֲבִי כֹתֵף, בָּאוֹת מִכָּל מְקוֹם. וְהִקְבְּלוּ, מִבֵּיא
מִכָּל מְקוֹם. וְאֵלוּ הֵם אֲבֵי כֹתֵף, כָּל שְׂאִינָה
יְכוּלָה לְהִנָּטֵל בְּאַחַת יָד, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי
יוֹסִי אוֹמֵר, אֲבֵי כֹתֵף כְּשֶׁמֶן, כָּל שֶׁהוּ נִטְלוֹת
שְׂתֵי שְׁלֹשׁ עַל הַכֹּתֵף:

ר"ע מברטנורה בָּאוֹת מִכָּל מְקוֹם. אֶפְלוּ מִתּוֹךְ שְׁלוֹ, דְּמִידַע יְדִיעַ דְּלִבְנֵי
קִבְעֵי לְהוּ וְלֹא לְתַקְּנוּ אֶת הַשְּׂדָה: וְהִקְבְּלוּ. שְׂקִיבֵל שְׂדָה בְּאַרְיִסוֹת מִבֵּיא
מִכָּל מְקוֹם, וְאֶפְלוּ מֵאוֹתָהּ שְׂדָה שֶׁהוּא אָרִיס בָּהּ, אֶפְלוּ אֲבָנִים קִטְנוֹת,
שְׂאִין [שְׂדָה זוֹ חֲשׂוּבָה כְּשֶׁלֹּ. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים וְהִקְבְּלוּ שְׂדָרוֹ לְבָנוֹת בְּנֵינִים בְּקִבּוּלָתָהּ, שְׂאִין] כְּנִתּוֹ
אֶלָּא לְקַבֵּץ אֲבָנִים, מִבֵּיא [מִכָּל מְקוֹם {טו} וְאֶפְלוּ מִשְׂדָּה] שְׁלוֹ: רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר
כו'. וְהִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {טו} וְאֶפְלוּ פְּחוֹתוֹת מֵאֲבֵי כֹתֵף וְאֶפְלוּ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת. הַר"מ
וְהַר"שׁ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כִּבְר נֹאמֵר בְּאִשֶׁר הִקְדַּמְנוּ בְּד"א מִתּוֹךְ שְׁלו אֲבֵל מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ מֵה
שֶׁהוּא רֹצֵה יִטוֹל וְהוּא אִמֵר עֵתָה שְׂקִיבֵן וְהוּא שׁוֹכֵר הָאֵרֶץ לְעִבּוֹד אוֹתָהּ
דִּינָה כְּדִין מִבֵּיא מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא מִבֵּיא מִכָּל מְקוֹם וְאִי זֶה שִׁיעוֹר
שִׂיזְמָן לוֹ מֵהָאֲבָנִים וְהִלְכָה כְּר' יוֹסִי: (רמב"ם)

הבונה גדר בינו ובין רשות הרבים, מתר להעמיק עד הסלע. מה יעשה בעפר, צוברו ברשות הרבים ומתקנו, דברי רבי יהושע. רבי עקיבא אומר, כדרך שאין מקלקליו ברשות הרבים, כך לא יתקנו. מה יעשה בעפר, צוברו בתוך שדהו כדרך המזבליו. וכן החופר בור ושיח ומערה:

ר"ע מברטנורה להעמיק עד הסלע. ולא חישינו דלמא ממלך וזרע ליה **{טז}**, שאין דרך בני אדם לזרע סמוך לרשות הרבים. אבל בינו לבין חברו חישינו דלמא ממלך וזרע ליה, ואסור: **צוברו ברשות הרבים.** ואחר כך נוטלו משם ומתקנו את רשות הרבים כמו שהיה: **כשם שאין מקלקלים רשות הרבים כך לא יתקנו.** כלומר לא מבעיא לצבר עפרו לרשות הרבים שהוא אסור אף על פי שייסירנו אחר כך, שהרי מקלקל הוא לשעה, אלא אפלו לתקן אסור, כגון אם היו אבנים או עפר מפזרים ברשות הרבים לא יצברם במקום אחד, אלא יסלקם לגמרי מרשות הרבים, והינו דקאמר כשם שאין מקלקליו רשות הרבים לצבר עפרו לרשות הרבים אף על פי שדעתו לסלקו מיד, כך לא יתקן לצבר אבנים או עפר המפזרים ברשות הרבים ולשום אותם בצדי רשות הרבים לפי שעה, אלא יסלקם מיד לגמרי מכל רשות הרבים ויוציאם לים או לנהר: **מה יעשה בעפר.** אליבא דרבי עקיבא: **צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלים.** שלש אשפות לבית סאה: **וכן החופר בור שיח ומערה.** בשאר ימות השנה, פליגי בה רבי יהושע ורבי עקיבא. לרבי יהושע צוברו ברשות הרבים, ובלבד שייסלקנו אחר כך ויתקן רשות הרבים כמו שהיה, ולרבי עקיבא אף על פי שדעתו לתקן אסור, אלא צוברו ברשותו. והלכה כרבי עקיבא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {טז} הינו דלמא ממלך ואינו מעמיק עד הסלע וזרע ליה, דאלו על הסלע אין ראוי לזרע: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מתקנו. מיישר אותו ומתקנו רבי עקיבא אוסר ליישר ולתקן רשות הרבים ולא לקלקל שכשיישר אותו ויסיר האבנים יצטרך להשליכם אל מקו אחר ונמצא מקלקל אלא אם יהיה לוקט מהם האבנים ויסיר

המקולקל וישליך מה שהסיר ויטילהו בים או באשפתות וכן הוא מבואר
בגמרא והלכה כרבי עקיבא : (רמב"ם)

ד

פרק

פרק ד - משנה א

בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים, מְלַקֵּט אָדָם יַעֲצִים
וְאַבְנִים וְעֹשֶׂבִים מִתּוֹךְ שָׁלוֹ, כְּדָרְךָ שֶׁהוּא
מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל חֵבֵרוֹ, אֶת הַגֶּס הַגֶּס. מְשַׁרְבוּ
עוֹבְרֵי עֵבֶרָה, הִתְקִינוּ שֶׁיְהֵא זֶה מְלַקֵּט מִתּוֹךְ
שֶׁל זֶה, וְזֶה מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל זֶה, שֶׁלֹא בְטוֹבָה,
וְאִין צָרִיךְ לומר שֶׁיִקְצֹץ לָהֶם מְזוֹנוֹת :

ר"ע מברטנורה **בְּרֵאשׁוֹנָה**. כְּדָרְךָ שֶׁהוּא מְלַקֵּט מִחֵבֵרוֹ אֶת הַגֶּס הַגֶּס. הַכִּי
מִפְרָשָׁא מִתְנִיתִין בִּירוּשְׁלָמִי, בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים מְלַקֵּט אָדָם בְּתוֹךְ
שָׁלוֹ אֶת הַגֶּס הַגֶּס כְּדָרְךָ שֶׁמְלַקֵּט בְּשֶׁל חֵבֵרוֹ [א], בֵּין גֶּסִין בֵּין דְקִין, וְאִף
עַל גַּב דְעֵצִים וְעֹשֶׂבִים כְּשֶׁמְלַקֵּטִים אוֹתָן מִתּוֹךְ הַשָּׂדֶה מִתְקוֹן הַשָּׂדֶה
לְזַרְעוֹהָ, כְּשֶׁמְלַקֵּט הַגֶּס כְּלוֹמֵר הַעֲצִים וְהַעֲשָׂבִים הַגֶּסִים וּמְנִיחַ אֶת
הַדְקִין, תְּלִינֵן דְצָרִיךְ לַעֲצִים הוּא וְלֹא לְתִקּוֹן אֶת הַקָּרְקַע קַעֲבִיד, כְּדָרְךָ
דְתִלִּינֵן בְּמִלְקֵט בְּשָׂדֶה חֵבֵרוֹ בֵּין דְקִין וּבֵין גֶּסִין, דְלֹא עֲבִיד אִינֵשׁ לְתִקּוֹן
שָׂדֶה חֵבֵרוֹ וּמִידַע יְדִיעַ דְלַעֲצִים הוּא צָרִיךְ : מְשַׁרְבוּ עוֹבְרֵי עֵבֶרָה. שֶׁהָיוּ
מְלַקֵּטִין בְּשָׂדוֹתֵיהֶן בֵּין דְקִים בֵּין גֶּסִין וְהָיוּ אוֹמְרִים בְּגֶסִים לְקִטְנוֹ : שֶׁלֹא

בְּטוֹבָה. שְׂאִין חִבְרוּ מִחֲזִיק לֹו טוֹבָה, דְּהַשְׁתָּא וְדַאי לֹא אָתִי לְמַלְקֵט
הַדְקִין **[ב]** כִּינֹן שְׂאִין חִבְרוּ מִחֲזִיק לֹו טוֹבָה עַל זֶה: וְאִין צְרִיךְ לֹוּמַר
שְׂיִקְצֹץ לְהֵם מְזוֹנוֹת. שְׂיִאמַר לֹו לְקֵט מְשָׁדִי הַיּוֹם וְאַתָּן לָךְ מְזוֹנוֹתֵיךְ,
דְּפְשִׁיטָא דְאָסוּר: (ר״ע מברטנורה).

עֵיקַר תוּי״ט [א] כְּדִשְׂרִינֵן בְּפִרְקִין דְלַעֲיֵל מְשָׁנָה וי. הַר״שׁ: **[ב]** מִשְׁמַע דְּמִשְׁרָבוּ
עוֹבְרֵי עֲבֵרוֹת הַתְּקִינוּ שְׂיִהֵא זֶה מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל זֶה כְּדִרְךְ כּוֹי, הִינֵנו דְּוִקָא
גָּסִין. וְטַעֲמָא דְאָף עַל גַּב דְּמְלַקְטִין שְׁלֹא בְּטוֹבָה אֶפְלוּ הֵכִי הוּאִיל וְזֶה מְלַקֵּט
בְּשֶׁל זֶה וְזֶה בְּשֶׁל זֶה אִי מְלַקְטִין הַדְקִין נִרְאָה כְּמִתְקֹון: (עֵיקַר תוּי״ט).

רמב״ם וענין שלא בטובה בלא הסכמה בין שניהם כגון שיאמר לחבירו
תלקט אתה משדי ואני אלקט משדך או אעשה לך ענין פלוני או אגמלך עליו
וכל ההולך על ענין זה וזה פירוש בטובה ויש לך לשמרו בלבבך ואל אצטרך
לשנות פירושו:

וא״צ לומר שיקצץ להם מזונות. כגון שיאמר לו לקוט משדי ואתן לך
מזונך: (רמב״ם)

פ ר ק ד - משנה ב

שְׂדֵה שְׁנַתְקוּצָה, תִּזְרַע בְּמוֹצָאי שְׁבִיעִית.
שְׁנַטְיָבָה או שְׁנַדְיָרָה, לֹא תִזְרַע בְּמוֹצָאי
שְׁבִיעִית. שְׂדֵה שְׁנַטְיָבָה, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים,
אִין אוֹכְלִין פְּרוֹתֶיהָ בְּשְׁבִיעִית, וּבֵית הַלֵּל
אוֹמְרִים, אוֹכְלִין. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, אִין
אוֹכְלִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית בְּטוֹבָה, וּבֵית הַלֵּל
אוֹמְרִים, אוֹכְלִין בְּטוֹבָה וְשְׁלֹא בְּטוֹבָה. רַבִּי

יהודה אומר, חלופי הדברים, זו מקלי בית שמאי ומחמרי בית הלל:

ר"ע מברטנורה **שנתקוצה**. שנטלו קוציה בשביעית: **שנטיבה**. שנחרשה היטב, שכל העולם חורשים פעם אחת והוא חרש שתי פעמים. ומתניתין אגרי בשעת הסכנה שהיתה המלכות אונסת על המס המוטל על הקרקעות והתירו לחרש בשביעית כדי לתן המס הקצוב מתבואתה למלך **ג**, ואם חרש שתי פעמים קנסוהו רבנן, דחרישה אחת התירו ולא שתי חרישות: **או שנדירה**. שעשו ממנה דיר לבהמות שעשה בה סהר פדאמרין בפרקין דלעיל, ולא עשה ממנו אשפות אלא הניחו כדי לזבל בו השדה: **לא תזרע למוצאי שביעית**. דקנסינן ליה בהני יותר מבנתקוצה: **בטובה**. אסור, דאין מחזיקין טובה לבעלים, דרחמנא אפקרינהו: **חלופי הדברים**. דבית שמאי לקלא. ואין הלכה כרבני יהודה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **ג** וכתבו התוספות בפרק זה בורר ואם תאמר ומשום ארנונא התירו לחרש כו' דהוי אסור דאורייתא, ויש לומר דמירי בזמן הזה שהוא דרבנן, אי נמי יש לומר דפקוח נפש הוא שהיו שואלים מהם מס ואין להם מה יפרעו כו', עין שם, והכי איתמר בירושלמי משום חיי נפש: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **נתקוצה**. פעל נגזר מקוצים ענינו להסיר הקוצים ממנה:

נטיבה. ר"ל חרשו אותה היטב והפכו אותה היטב:

נדיירה. נעבדה בזבלים והוא נגזר מן דיר ודיר שם מקום יקבצו שם הצאן והבקר וילינו שם בשובם מן המרעה וכבר בארנו פי' בטובה שהוא גמילות או שבח וכאלו עושה לו שאילתו ואין הלכה כרבני יהודה: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ג

חוכרין נירין מן הנכרים בשביעית, אבל לא מישראל. ומחזיקין ידי נכרים בשביעית, אבל

לא ידי ישראל. וְשׂוֹאֲלֵיךְ בְּשָׁלוֹמְךָ, מִפְּנֵי דַרְכֵי שְׁלוֹם:

ר"ע מברטנורה חוֹכְרֵי נִירִין. יָכוֹל יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל עָלָיו בְּכָד וְכָד כּוֹרִים לְשָׁנָה שְׂדֵה הַנְּכָרִי שְׁחַרְשָׁה בְּשַׁבְּעִיעִית לְזָרְעָה לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וְאַף עַל פִּי שְׁגוֹרִם לְנְכָרִי לְחַרֵּשׁ בְּשַׁבְּעִיעִית. נִירִין לְשׁוֹן נִירוֹ לְכֶם נִיר (נְרַמְיָה ד):
וּמְחִזִּיקִים יְדֵי נְכָרִים. אִם מְצָאוּ חוֹרֵשׁ יָכוֹל לומר לוֹ יִישַׁר כְּחֵד וְכִיּוֹצֵא בְּזָה: **וְשׂוֹאֲלִים בְּשָׁלוֹמְךָ.** וְאַפְלוּ בְּיוֹם חֲגָם: (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם נִירִין. הָאֵרֶץ הַמְּהוּפַכֶת בְּחַרִּישָׁה אֵין שׁוֹכְרִים אוֹתָהּ מִיִּשְׂרָאֵל כְּדֵי שִׁיזְרַעְנָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבְּעִיעִית לְהִיּוֹת קִנְס לְהֵם מִפְּנֵי שַׁעֲבֻדָּה וְהַפְּכוּה בְּשַׁבְּעִיעִית:

וְשֹׁאֵמֵר מְחִזִּיקִין יְדֵי עַכּוּ"ם בְּדַבּוּר לֹא בְּמַעֲשֵׂה כְּגוֹן שִׁירָאָה אוֹתָם עוֹבְדִין בְּשַׁבְּעִיעִית וְיֹאמֵר לְהֵם הִ' עִמְכֶם אוֹ כְּדוּמָה לְזָה:

וְשֹׁאֵמֵר שׁוֹאֲלִים בְּשָׁלוֹמְךָ פִּירוּשׁ אִפִּי בִּימֵי חֲגִיָּהֶם: (רמב"ם)

פּוּק ד - מִשְׁנָה ד

הַמִּדֵּל בְּזִיתִים, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, יָגוּם. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים, יִשְׁרֵשׁ. וּמוֹדִים בְּמַחְלִיק, עַד שְׁיָגוּם. אֵיזָה הוּא הַמִּדֵּל, אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם. הַמַּחְלִיק, שְׁלֹשָׁה, זֶה בְּצַד זֶה. בְּמָה דְּבָרִים אֶמּוֹרִים, מִתּוֹךְ שְׁלוֹ, אֶבֶל מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֵף הַמַּחְלִיק, יִשְׁרֵשׁ:

ר"ע מברטנורה הַמִּדֵּל בְּזִיתִים. כְּשֶׁהִזִּיתִים מְקוֹרְבִים זֶה לְזֶה יוֹתֵר מִדָּאֵי נוֹטֵל אֶחָד וּמִנִּיחַ שְׁנַיִם אוֹ נוֹטֵל שְׁנַיִם וּמִנִּיחַ אֶחָד כְּדֵי שְׁיִגְדֵל וְיִתְעַבֵּה

{ד} . מִדֵּל לְשׁוֹן שְׁלִיפָה וְהִסְרָה, וַיֵּשׂ מִפְּרָשִׁים לְשׁוֹן דְּלָדוּל וְדִלוּת, שְׁמִדְלָדֵל שְׁדָהּוּ מִן הַזִּיתִים : יְגוּם. גּוּמָם וּמְקַצֵּץ הָאֵילָן וּמִשְׁאִיר הַשֶּׁרֶשׁ בְּאַרְץ, וְלֹא יִשְׁרֵשׁ לְגַמְרִי, שֶׁלֹּא יִרְאֶה כְּעוֹבֵד אֶת הָאֲדָמָה : וּמּוֹדִים בְּמַחְלִיק. כְּגוֹן אִם נוֹטֵל שְׁלֶשֶׁה זֵיתִים זֶה בְּצַד זֶה, שְׁמַחְלִיק פְּנֵי הַקֶּרֶקַע יוֹתֵר מִדָּאִי, יֵאמְרוּ לְעִבּוֹדֵת קֶרֶקַע הוּא מִתְכַּוֵּן וְאִסוּר : מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ אֵף הַמַּחְלִיק יִשְׁרֵשׁ. דְּלֹא עֵבִיד אֵינֶשׁ שְׁיִתְקוֹן קֶרֶקַע חֲבֵרוֹ, וַיִּדּוּעַ דְּלַעְצִים הוּא מְכֻוֵן : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ד} וְצָרִיךְ לְחַלֵּק בֵּין מִדֵּל לְזָרוּד וּפְסוּל דְּפָרֵק ב' מִשְׁנֵה ג' דְּלֹא שְׁרִינְו אֶלֶּא עַד רֵאשׁ הַשְּׁנָה, דְּמָה לִי שְׁמִזְמֵר וְכוּרֵת מְקַצֵּת מִהָאֵילָן כְּדִי שְׁיִגְדֵל הוּא אוֹ שְׁפּוֹרֵת אֵילָן אֶחָד כְּדִי שְׁיִגְדֵל הַשְּׁנִי. וְנִרְאֶה כְּפָרוּשׁ הַר"מ שֶׁהַמִּדֵּל הוּא שְׁיִכְרְתֵם לְהִיּוֹת עֲצִים לָאֵשׁ, וְאֶפְשֶׁר שְׁגַם הַר"ב סוֹבֵר כֵּן, אֶלֶּא דְּמִדֵּל דְּעֵלְמָא פְּרִשׁוּ דְּהוּא כְּדִי, אֲבָל אֵין הַכִּי נְמִי דְּצָרִיךְ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בְּשִׁבִיל שְׁיַעֲבֶה וַיִּגְדֵל אֶלֶּא שְׁיִכְרֵת לְעֲצִים. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כִּבֵּר פִּירְשָׁנוּ שֶׁמִּדֵּל הוּא הַמְקַצֵּץ וְהַכוּרֵת כְּדִי שִׁיֵּהָא מִקַּל רוֹב הַנְּטִיעוֹת וְשִׁאמֵר בְּכֹאן הַמִּדֵּל בְּזִיתִים הוּא שִׁיכְרֵתֵם לְהִיּוֹת עֲצִים לָאֵשׁ :

וּב"ש אֹמְרִים אִפִּילוּ כְּשִׁיעֶקוֹר שֶׁרֵשׁ א' אוֹ שְׁנַיִם אִסוּר לוֹ לַעֲקוֹר שֶׁרֵשׁוֹ מִן הָאֵרֶץ שֶׁלֹּא יִתְקַן אֶת הָאֵרֶץ וְזֶהוּ עֲנִין שִׁאמֵר יְגוּם כְּלוּמַר יִכְרוּת עַל פְּנֵי הָאֵרֶץ וַיִּנַּח הַשֶּׁרֶשִׁים בָּאֵרֶץ :

וּב"ה מִתִּירִין לַעֲקוֹר הַשֶּׁרֶשִׁים וְאִם עֶקֶר שְׁלֶשָׁה אֵילָנוֹת בְּשׁוּרָה אַחַת אִסוּר לוֹ לַעֲקוֹר שֶׁרֵשִׁיהֶם מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקוּם גְּדוֹל וּמִתּוֹק לְזָרוּעַ בּוֹ וַיְהִיָּה כֹאִילוֹ עוֹקֵר אֵילָנוֹת לְהַחְזִירָם לְשִׁדְּהָ לְבָן וְכֹל זֶה עִבּוּדֵת הָאֵרֶץ : (רמב"ם)

פֶּרֶק ד - מִשְׁנֵה ה

הַמְּבַקִּיעַ **{ה}** בְּזִית, לֹא יִחַפְּהוּ בְּעֶפֶר, אֲבָל מְכֻסָּה הוּא בְּאַבְנִים אוֹ בְּקֶשׁ. הַקּוֹצֵץ קוֹרוֹת שְׁקֻמָּה, לֹא יִחַפְּהוּ בְּעֶפֶר, אֲבָל מְכֻסָּה הוּא

בְּאַבְנִים אוּ בְקֶשׁ. אִין קוֹצְצִין בְּתוֹלַת שְׁקָמָה
בְּשִׁבְעֵית, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוּדָה. רַבִּי יְהוּדָה
אוֹמֵר {ו}, כְּדַרְכָּהּ, אָסוּר, אֶלָּא אוּ מִגְבִּיהָ עֲשֶׂרָה
טַפְחִים, אוּ גוּמִם מֵעַל הָאָרֶץ :

ר"ע מברטנורה לא יחפה. הבקוע בעפר, שהרי הוא מתקן בכך, שהעפר נעשה טיט ומשבית האילן: **בְּאַבְנִים וּבְקֶשׁ**. דהוי כמושיב שומר שלא ייבש: **בְּתוֹלַת שְׁקָמָה**. שלא נקצצה מעולם: **מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוּדָה**. שהיא משבחת בכך: **כְּדַרְכָּהּ אָסוּר**. שהיא מתגדלת ומתעבה בכך והוי כעין זומר לגפנים: **אֶלָּא מִגְבִּיהָ עֲשֶׂרָה**. שאין דרך לעולם לכרתה אלא למטה מעשרה: **אוּ גוּמִם מֵעַל הָאָרֶץ**. שאין דרך לכרת אותה כך. והלכה כרבי יהודה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט {ה} המבקייע כו'. פרוש לקחת מהם עצים. הר"מ: {ו} **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**. פרוש, ולתנא קמא לית ליה האי שעורא אלא שעורא אחריןא, כגון משלשה ולמעלה אסור, דאיתא בגמרא דבשלשה מעלי לה, ועד הארץ ודאי קשה לה מכאן ואילך לא מקשי קשי ולא עלויי מעלי לה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המבקייע בזית. המבדיל עצי הזיתים לקחת מהם עצים לא יכסם בעפר מפני שהיא עבודה:

ובתולת שקמה הוא הצמח הראשון שיצא בה קודם שיכרתו אותה והשקמה מין מן התאנים כורתין האילן במקום ידוע ממנו כדי שיתחזק כחו ויתן פרוי בעתו לרוב כמו הזמיר לכרמים א"ר יהודה אסור לכרות ממקום ידוע ומותר לכרות על פני הארץ או למעלה מעשרה מפני שדרכה להקצץ תוך עשרה והלכה כרבי יהודה: (רמב"ם)

פ ר ק ד - משנה ו

הַמְזִיב {ז} בְּגִפְנִים וְהַקּוֹצֵץ קָנִים, רַבִּי יוֹסִי
הַגְּלִילִי אוֹמֵר, יִרְחִיק טַפַּח. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,

קוֹצֵץ כְּדַרְכוֹ, בְּקֶרְדִּים אוֹ בַמַּגָּל, וּבַמַּגֶּרֶה, וּבְכָל
מֵה שְׂיִרְצָה. אֵילָן שְׁנַפְשָׁח, קוֹשֶׁרִין אוֹתוֹ
בְּשִׁבְעֵית, לֹא שִׁיעֵלָה, אֶלָּא שְׁלֹא יוֹסִיף :

ר"ע מברטנורה המזנב בגפנים. מקטע זנבות הגפנים כדי שיעבה הגזע
ויגדל ויגבר כחו, וכן הקוצץ קנים כדי שיתעבו ויוסיף פחן: **ירחיק**
טפח. מן הקרקע, ושוב לא מחזי כעבודה **[ח]**: **שנפשאח.** נסדק, כמו (איכה
ג) ויפשחני: **לא שיעלה.** שיתחברו סדקיו: **אלא שלא יוסיף.** לסדק: (ר"ע
מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ז] המזנב. פרש הר"מ כשלא נתפנו לומר. הרשב"ם: **[ח]** אף כי
בזיתים במשנה ד' שרי לגום, נראה דשרש הזיתים מעכבים יותר המחרשה
משרש גפנים. תוספות יום טוב בשם הפריש: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם המזנב. לכרות קצת מן הענפים:

ירחיק טפח. ר"ל להרחיק מן הגפן טפח או משרש הקנה והקרדום ידוע
ומגל הוא חרמש ומגירה הוא משור והענין שאין צריך שנוי בכרתו וזה
כשלא נתכוין לזמור:

אילן שנפשאח. נבקע תרגום וישסף (ש"א ו) ופשח:

פירוש לא שיעלה לא שיתחבר ויהיה נדבק ונקשר אלא כדי שלא יוסיף להבקע והלכה כר"ע: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ז

מֵאִימְתֵי אוֹכְלֵין פְּרוֹת הָאֵילָן בְּשִׁבְעֵית, הַפְּגִים מְשִׁיזְרִיחוֹ, אוֹכֵל בָּהֶם פְּתוֹ בְּשָׂדֵה. בְּחֵלוֹ,
כּוֹנֵס לְתוֹדָּ בֵיתוֹ. וְכֵן כִּיּוֹצֵא בָהֶם בְּשָׂאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ, חֲבֵב בַּמַּעֲשָׂרוֹת **[ט]**:

ר"ע מברטנורה מאימתי אוכלים פרות האילן בשביעית. משום דדרשינו לאכלה ולא להפסד, ואם אוכלן קדם בשולן הינו הפסד:
הפגים. פגי תאנה כדכתיב (שיר השירים ב) התאנה חנטה פגיה: **משהזריחו.** האדימו, וזהו התחלת בשולן: **אוכל בהם פתו בשדה.** אבל
ללקט ולהכניס לבית אינו רשאי עד שיגמרו: **בחלו.** שגדל הרבה, ודומה לו וגם נפשמ בחלה בי (זכריה יא). ובירושקמי גליף לה מדכתיב
(ויקרא כה) תקיה כל תבואתה לאכל וכתוב (שם) מן השדה תאכלו את תבואתה, בשתי תבואות הפתוב מדבר, אחת מן הבית ואחת מן
השדה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ט] במעשרות. אסיפא קאי בחלו כונס כו' כדתנו בפרק קמא דמעשרות התאנים משני בחילו. וכן כתב הר"ש: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אומר הכתוב בענין שנה שביעית מן השדה תאכלו את תבואתה (ויקרא כה) ואמרו אינה נאכלת עד שתהיה תבואה ואסור לאכלה עד שתהיה ראויה לאכילה ואמר שיאכלו תבואתה כמו שמנהג בני אדם לאכול פירותיהם ומנהגם כמו כן לאכול הפרי שלא בישל כל צרכו ועודנו קשה מעט על דרך שיזדמן להם ובשביל זה אמר יאכל הפגים משזריו ופי' משזריו ויהיו וישבו גופם חלק וכן דרך התאנים הפגים כשיתחיל להיכנס המים בתוכם: ופי' ביחלו בשלו ואני חושב כי כוונתו בזה בשביל פגי תאנים ושומר וכן כיוצא בהם ר"ל ששאר כל מה שיצמח באילנות שהזריו פניהם וזו היא סברא כשיתבשל מעט יאכל מהם עראי וכשיגיעו לתכלית בשולם כונס אותם לתוך ביתו ושאר שני שבוע חייבין במעשרות ר"ל כשזריו הפגים אז יהיו באין לעונת המעשרות: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ח

הבסר, משֶׁהביא מים, אוכל בו פתו בשדה. הבאיש, כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע, חיב במעשרות:

ר"ע מברטנורה **משֶׁהביא מים.** שסוחרטו ויצא ממנו משקה: **משֶׁהבאישו.** משֶׁהקראו באשה **י**, והינו כשיתחילו להתבשל ונתבשלו עד שֶׁהחצנים שֶׁבפנים נראים מבחוץ מתוך הקלפה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **י** ולישנא דקרא (ושעיה ה) ויקו לעשות ענבים ויעש באשים משמע דבאשים ענבים, רעים הם, וכפרוש רש"י שם, לפיכך כתב הר"מ והביא על זה הענין שם באשה מפני שהוא קרוב להתעפש ולהשחית פשניחה, כלומר דענבים טובים יקראו בשם באשה כשהגיעו לקלל זה מהטעם הנזכר. אבל עקר שם באשה הונח על ענבים רעים כנזכר. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם בוסר הוא ידוע והוא הענב שלא נתבשל:

הבאיש. הוא שהיו הגרעניים שבתוך הגרעים נראין מבחוץ לרוב צחות הגריר כשיכנסו תוכו מים והביא על זה הענין שם באשה מפני שהוא קרוב להתעפש ולהשחית כשיניחוהו: (רמב"ם)

פרק ד - משנה ט

זיתים, משֶׁיכניסו רביעית לסאה, פוצע ואוכל בשדה. הכניסו חצי לג, כותש וסד בשדה. הכניסו שליש, כותש בשדה יא) וכונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בהם בשאר שני שבוע, חיבים במעשרות. ושאר כל פרות האילן, כעונתן למעשרות, כן עונתן לשביעית:

ר"ע מברטנורה **רביעית לסאה.** שמשאה זיתים וכול להוציא רביעית הלג שמן: **פוצע.** דרך הזיתים לפצען כדי למתק מרירותו: **ואוכל בשדה.** דרך שדרכו לאכל הוא. אבל לסוד לא חזו, ואין סכין אלא בדרך שדרכו לסוד: **הכניסו חצי לג.** שנתבשלו עד שהוא יכול להוציא חצי לג מסאה: **הכניסו שליש.** שנתבשלו שליש ממה שעתידים להתגדל, אי נמי שמוציא מהן עקשיו שליש ממה שמוציא לסאה כשנתבשלו לפי: **כך עונתן לשביעית.** אין אוכלין מהן בשביעית עד שגיעו לעונת מעשרות המפרש בפרק קמא דמעשרות, דדוקא תאנים וענבים וזיתים רגילים לאכל קדם בשולן, לפיכך התירו לאכל מהם בשדה בשביעית קדם שגיעו לעונת המעשרות, אבל לא בשאר פרות: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **יא) כותש בשדה כו.** אורחא דמלתא נקט, שכן דרך לכתשם בשדה, וכן כתב הר"מ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **משיכניסו רביעית לסאה.** משעה שיהיה כשיעור סאה מן הזיתים רביעית שמן פוצע שובר אותם כמו שיעשו בזיתים המאכל וזה שאמר הכניסו שליש רוצה לומר שליש לוג בלבד כשתהיה סאה מאותן הזיתים עושין ג' לוגים שמן כשהיו נגמרין ויהי העיקר כשיוציאו מן השמן תשיעית ממה שיוציאו כשהיה נגמר בישולו מותר לו לכתוש אותו ולדרוך אותו חוץ למדינה ולהכניס השמן לביתו ויאכל:

פרק ד - משנה י

מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית. בית שמאי אומרים, כל האילן משיוציא. ובית הלל אומרים, החרובין משישלשלו, והגפנים משיגרעו, והזיתים משינצו, ושאר כל אילן משיוציא. וכל האילן, כיון שבא לעונת המעשרות, מתר לקצו (יג). כמה יהא בזית ולא יקצנו, רבע. רבן שמעון בן גמליאל אומר, הכל לפי הזית:

ר"ע מברטנורה אין קוצצין את האילן בשביעית. משום דלאקלה אמר רחמנא ולא להפסד. ואני שמעתי פיון דאפקרינהו רחמנא לפרות, אם יקצצו הוי גוזל את הרבים (יב): משיוציא. תחלת העלין בימי ניסן: משישלשלו. משיתחילו להכביד ולתלות פעין שלשלת: משיגרעו. משיעשו גרעינים. פרוש אחר, הבסר פשיגדילו הענבים ונעשו כפול הלבו נקרא גרוע: משניצו. משוגדל עליהו הפץ, כמו הנצנים נראו בארץ ושיר השירים ב, פשיגועו לשעורים הללו אסור לקצו בשביעית: מתר לקצו. ואין פאן משום הפסד הפרי, או משום גזל לאידך לישנא, שכבר הפרי ראוי לאכילה. ומשום קוצץ אילנות טובים ליכא אם הוא מעלה בדמים, שדמיו יקרים לעצים יותר מלאילן: וכמה יהא בזית. לאו אשביעית קאי, אלא שיהא אסור לקצו משום קוצץ אילנות טובים, פדכתיב (דברים כ) כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת: רבע. הקב, משום דחשיב יותר משאר אילנות, דאלו בדקל מתר לקצו עד דטעין קבא: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (יב) זה פרוש הר"מ, ותמהני למה מפרש טעם אחר ממה שאמרנו בנקרא לאקלה ולא להפסד. ועין בתוספות יום טוב: (יג) מתר לקצו. פרוש לעצים. הר"מ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אסור לקצוץ אילנות בשנה שביעית כשיתחילו לשאת פרי ולהוציא פרוש מפני שהוא גוזל בני אדם שהקב"ה נתן פירותיהם לכל בני אדם:

משיוציא. פרוש משיתחילו בו העלין הירוקים:

משישלשלו. הוא משעה שהענפים נמשכים וגדלים:

משיגרעו. משיעשו להם הגרעינים:

משיניצו. משעה שיראו בהם הנצנים כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו מפני שהוא כשר לאכילה כמו שבארנו ויקח פרוי ויאכלנו ומותר לו לקצץ האילן ובלבד שיהיו דמיו יקרים לעצים ואז יהיה מותר לכתות אותו אבל אם לא יהיה לעציו מחיר גדול עד שיאמר יותר יש לו תועלת בכריתתו מלהניחו אסור לכתות אותו מפני שהוא נושא פרי שהאילנות העושים פרי אסור מן התורה לכתות אותו בשום זמן מהזמנים אלא על זה הדרך שאמרנו והוא מ"ש הכתוב (דברים כ) לא תכרות את עצה וליה הענין נתכוין באמרו כמה יהא בזית ולא יקוצצו רוצה לומר שאסור לכתותו בשנה משאר השנים מפני שהוא עושה פרי:

ורבע. הוא רובע קב ר"ל מן הנצנים מכל שאר האילנות מלבד הזיתים משעה שיצץ צץ כשיעור קב אסור לכתות אלא ליוקר דמי עציו כמו שאמרנו וכבר פירשנו שיעור הקב בסוף פאה ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: (רמב"ם)

פרק ה

פרק ה - משנה א

בנות שוח, שביעית שלהן, שנייה, שהן עושות לשלש שנים. רבי יהודה אומר, הפרסאות, שביעית שלהן, מוצאי שביעית, שהן עושות לשתי שנים. אמרו לו, לא אמרו אלא בנות שוח [א]:

ר"ע מברטנורה בנות שוח. תאנים לבנות המגדלות משלש שנים לשלש שנים: שביעית שלהם שנה שנייה. של שמטה, דפרות החונטים בשביעית אין נגמר בשולן עד שנה שנייה של שמטה שהיא שלישית לחניטה, ואז נוהג בהן דין שביעית, דבתר חניטה אזלין: פרסאות. מין תאנים שעושים משתי שנים לשתי שנים. ואין הלכה כרבי יהודה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [א] אלא בנות שוח. ולא נתפרש הטעם למה לא אמרו כמו כן בפרסאות דכיון שחנטי בשביעית שיהיה לפרותיהן דין שביעית כשנגמרו במוצאי שביעית, ולמה יהיה להם דין פרסאות דבתר לקיטה גדלעיל בפרושנו למשנה זו פרק ב. תוספות יום טוב. ובירושלמי משמע הטעם דרק במקצת מקומות עושות לשתי שנים. תוספות חדשים: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מה שאמר שביעית שלהן שנה ר"ל שאפשר להיות דינם דין פירות שביעית בשנה שניה מן השבוע וזה כשיזדמן להם שיתחילו להניח בשנה שביעית והם עושות פרי לשלש שנים ונגמר פריה בשנה שניה מן השבוע שהיא שלישית לתחלת שנת השמטה שהתחילו להניח בו ומפני זה מותרים לאכול בקדושת שביעית אחר שהנצו בשמטה וכבר פירשנו שבנות שוח ממיני התאנים הלבנים. וכן הפרסאות ואין הלכה כרבי יהודה: (רמב"ם)

פרק ה - משנה ב

הטומן את הלוף בשביעית, רבי מאיר אומר, לא יפחת מסאתים, עד גבה שלשה טפחים, וטפח עפר על גביו. וחכמים אומרים, לא יפחת מארבעת קבים, עד גבה טפח, וטפח עפר על גביו. וטומנו במקום דריסת אדם:

ר"ע מברטנורה הטומן את הלוף. מין ממיני הצלילים שרגילים לטמן בארץ: לא יפחת מסאתים. משום דמיחזי כזורע, עד שיטמן מהם סאתים בחפירה אחת על גבה שלשה טפחים, שלא יהיו מפורים אלא יהיה גבה הכרי והצבור שלשה טפחים, וטפח עפר על גבי הכרי: וטומנו במקום דריסת האדם. כדי שלא יצמח. והלכה כחכמים: (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם לוף. ממיני הצלילים וכן אמרו לוף הוא הצליל ואומר אם רוצה לטמן אותם בארץ כמו שיטמין החטה והשעורים וזולתם אינו מותר לו להטמין שיעור מועט מפני שדומה לזרע וכאילו הוא זורע ואינו נראה שהוא טומנו אבל מותר לו לטמנו כשיעשה חפירה בארץ שיעורה מכיל סאתים והם ייב קבים ויהיה גובה ג' טפחים וטפח עפר על הצלילים זה דברי ר' מאיר וחכמים מתירים להטמין ארבעה קבים והוא שיהיה בגובה המקום טפח בלבד:

ומה שאמר שיטמין במקום דריסת רגלי האדם כדי שלא יצמחו ואין הלכה כר' מאיר: (רמב"ם)

פרק ה - משנה ג

לוף [ב] שְׁעֵבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם לָקְטוּ הָעֲנִיִּים אֶת עָלָיו, לָקְטוּ. וְאִם לָאוּ, יַעֲשֶׂה חֶשְׁבוֹן עִם הָעֲנִיִּים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אִם לָקְטוּ הָעֲנִיִּים אֶת עָלָיו, לָקְטוּ. וְאִם לָאוּ, אֵין לָעֲנִיִּים עָלָיו חֶשְׁבוֹן :

ר"ע מברטנורה לוף שְׁעֵבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית. וְנִכְנְסָה עָלָיו שְׁמִינִית, שֶׁהוּא מִתְקַיֵּם זְמַן מִרְבֵּה בְּאֶרֶץ בְּמַחְבֵּר : אִם לָקְטוּ עֲנִיִּים אֶת עָלָיו לָקְטוּ. דַּעֲלֵי הַלוֹף יֵשׁ לָהֶן בַּעוֹר וְעֵקְרוֹ אֵין לוֹ בַּעוֹר כְּדַתְנֹן לָקְמוֹן בְּפֶרֶק ז', הַלְקָדָה אִם לָקְטוּ עֲנִיִּים אֶת עָלָיו בְּשִׁבְעִית לָקְטוּ, וְאִם לָאוּ וְנִכְנְסוּ לְשְׁמִינִית וְגָדְלוּ הָעָלָיו, נִמְצָאוּ גְדוּלֵי שְׁבִיעִית וְשְׁמִינִית מֵעֶרְבִין יַחַד : יַעֲשֶׂה חֶשְׁבוֹן. וְיִשְׁעֵר כְּמֵה גְדֹל מִהֶן בְּשִׁבְעִית, וְיִתֵּן לָעֲנִיִּים, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר כְּרַבִּי יְהוֹדָה דְּאָמַר לָקְמוֹן עֲנִיִּים אוֹכְלִים אַחַר בַּעוֹר וְלֹא עֲשִׂירִים : רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אֵין לָעֲנִיִּים עִמּוֹ חֶשְׁבוֹן. דְּסָבַר כְּרַבִּי יוֹסִי דְּאָמַר לָקְמוֹן אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׂירִים אוֹכְלִים אַחַר הַבַּעוֹר. וְהַלְקָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ב] לוף כו'. ואם תאמר בְּנֶרֶק אֲזַלִּינָן בְּתַר לְקִיטָה כְּדַלְעִיל בְּפֶרֶק ב' בְּפֶרוּשְׁנוּ לְמִשְׁנֵה ז', וְאִם כֵּן הָאֵי לוף דְּלָקְטוּ בְּשְׁמִינִית אֵין עָלָיו תּוֹרַת שְׁבִיעִית. וְתַרְךָ דְּמִתְנִיתִין אִנְרִי דְּעִקְרוּהוּ עִם עָלָיו סוּף שְׁבִיעִית וְעִקְרוּהוּ בְּמֵאֲרוּפּוֹת כְּדִינוּ בְּמִשְׁנֵה דְּלָקְמוֹן וְהִיחֹהוּ בְּמִקּוּמוֹ, וְחִזְרוּ וְנִשְׁרַשׁ וְהוֹסִיף גְדוּלֵי בְּשְׁמִינִית, וְלִפְיָךְ צְרִיד לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבוֹן עִם הָעֲנִיִּים. תְּרִ"ט : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם פירוש זאת ההלכה צריכה לעקרים אחד מהן הוא שפירות שביעית נאכלין עד זמן קצוב ועוד יתבאר זה ואחר הזמן הוא אסור לאכול מה שנשתייר מהם אלא לעניים לדעת ר"י ורבי יוסי אומר שאחר הביעור אינו מותר לאכלם לא לעניים ולא לעשירים ור"א דעתו כדעת ר' יהודה אבל ר' יהושע דעתו כדעת ר' יוסי ועוד שזה הלוף שדברו עליו בכאן הוא שיזרעו קודם שנה שביעית ויגדל ממנו תחת הארץ הפרי אשר יאכל קודם שנה שביעית וכשנכנסת עליו שנה שביעית יהיו עליו הלוף נראין על הארץ ובשביל זה א"ר אלעזר שאם לקטו העניים את עליו בשביעית ואחר כך תלשוהו לאחר שביעית אין חייב כלום ואם לא לקטו עליו יעשה חשבון וענין החשבון כמו שאמרנו והוא כשיעקור אחר השמטה לבי שנים יתן לעניים השליש ואם יעקור אחר שלש שנים יתן לעניים הרביע ועל זה הדרך יתן לעניים חלק שנה שביעית מכלל השנים שיעמוד תחת הארץ וזה על העיקר אשר יסדנו ובארנו שדעתו להתיר לעניים ולאכול פירות שביעית אחר הביעור ורבי יהושע אומר אין לעניים עמו חשבון שדעתו כמו שאמרנו שאינו מתיר לאכול פירות שביעית אחר הביעור לאחר ההלכה כר"י : (רמב"ם)

פרק ה - משנה ד

לוף שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנַס לְשְׁבִיעִית, וְכֵן בְּצֻלִים הַקִּיצוֹנִים, וְכֵן פּוּאָה שֶׁל עֵדִית, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, עוֹקְרִין אוֹתָן בְּמֵאֲרוּפּוֹת שֶׁל עֵץ. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים, בְּקַרְדָּמוֹת שֶׁל מִתְכּוֹת. וּמוֹדִים בְּפוּאָה שֶׁל צִלְעוֹת, שֶׁעוֹקְרִין אוֹתָהּ בְּקַרְדָּמוֹת שֶׁל מִתְכּוֹת :

ר"ע מברטנורה לוף שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית. שֶׁנִּשְׁלַם מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית וְלֹא הוֹסִיף צְמַחִים בְּשִׁבְעִית, שֶׁאִם הוֹסִיף צְמַחִים בְּשִׁבְעִית אֲסוּר לְעַקְרוֹ מִשּׁוּם הַפֶּסֶד פְּרִי [ג] : הַקִּיצוֹנִים. יֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁנִּזְרְעוּ בְּעֵץ, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מִיַּחְדּוֹת לְקִיץ שֶׁהֵן יְבִשּׁוֹת מֵאֵד : פּוּאָה שֶׁל עֵדִית. הַגְּדֹלָה בְּשָׂדֵה שְׁמֵנָה. פּוּאָה, צִבְע אֵדָם שֶׁקוֹרִין רוּי"א בְּלַע"ז : בְּמֵאֲרוּפּוֹת שֶׁל עֵץ. בְּמֵרָה שְׁחוֹפְרִים בּוֹ אֶת הַקֶּרֶע. שֶׁל עֵץ וְלֹא שֶׁל בְּרֹזֶל, שֶׁלֹּא יִרְאֶה כְּעוֹבֵד אֶת הָאֶרֶץ : בְּקַרְדָּמוֹת שֶׁל מִתְכּוֹת. וְלֹא חִישִׁינָן דְּלִמָּא מְחִזִּי כְּעוֹבְדָה : בְּפוּאָה שֶׁל צִלְעוֹת. כְּמוֹ סִלְעוֹת בְּסִמְ"ד, פּוּאָה הַגְּדֹלָה בֵּין הַסְּלָעִים, כִּינּוֹן דְּאֵין דְּרָד לְזַרְע שֶׁם לֹא מְחִזִּי כְּעוֹבֵד אֶת הָאֶרֶץ. פְּרוּשׁ אַחַר צִלְעוֹת כְּמוֹ וּלְצִלַּע הַמִּשְׁכָּן (שְׁמוֹת כו'), כְּלוּמַר צְדִי הַשָּׂדֶה שֶׁאֵין דְּרָד לְזַרְע שָׁם : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ג] דְּכַשְׁנֵיקְרָה בְּשָׁנוּי לֹא יִמְלֹט שֶׁיִּפְסִיד מִקְצַת הַפְּרִי. וְלִפִּי מֵה שֶׁקִּבְּתִי לָקְמוֹן דְּכָל הַסְּפִיחִים אֲסוּרִים בְּאַכִּילָה, יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּכַשְׁנֵיקְרָה וְאֵינוֹ רִשְׁאֵי לְאַכְלוֹ הַיּוֹי כְּאֵלוֹ הַפְּסִידוֹ בְּיָדָיו, וְרַחֲמָנָא אָמַר לְאַכְלוֹ וְלֹא לְהַפְּסִד. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם לוף של ערב שביעית. זה הדבר כשישלם הלוף קודם שביעית ולא נשאר בו אלא לחפור עליו ולעקור הבצלים :

הקיצונים. מיוחדות לזמן הקיץ וזה מפני שיבשו מאד :

פואה של עדית. הוא עץ אדום צובעים בו צבע אדום רווי"א בלע"ז ופי' של עדית הפואה הטובה :

במארופות של עץ. כלים עשויין מעץ לחפור בהם כדי שישנה ולא יחשב הרואה אותה שהוא חופר הארץ ועובד אותה :

פואה של צלעות. שיש לה צלעות והיא בעומק הארץ ואי אפשר לעקור אותם בכלי עץ אלא בברזל : (רמב"ם)

פרק ה - משנה ה

מאימתי מתר אדם לקח לוף במוצאי שביעית, רבי יהודה אומר, מיד. וחכמים אומרים, משירבה (ה) החדש:

ר"ע מברטנורה רבי יהודה אומר מיד. ואף על גב דבשאר נקרות מודה רבי יהודה דאסור עד שיעשה פיוצא בו, בלוי הואיל וצריך לעקרו לבית שמאי במארופות של עץ ולבית הלל בקרדמות של מתכות, ואין דרך לעקרו בשביעית אלא על ידי שנוי, הלכך במוצאי שביעית לא שכיח דאסורא (ד) ומשום הכי מתר מיד, אבל נרק שלא נזרו שלא לתלשו כי אורחיה שכיח נמי דאסורא בשמינית, לפיכך אסור עד שיעשה פיוצא בו: משירבה החדש. בירושלמי מפרש דהינו מן הפסח ואילך. והלכה פתקמים: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ד) ומשק בירושלמי דבטמון אנו קמינו, ואמרין דאין דרך לעקר בשנוי של אסור כדי לטמנו עד מוצאי שביעית. אבל בשביעית עצמו חישנו שמה גביא מן האסור, הואיל ועכשיו קונין מפנו עוקר האסור בשנוי ויאמר מן הטמון הבאתי. הר"ש: (ה) משירבה. שייכל למצא לוף הרבה כזה גדלים בהתר: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם פירוש כל זה מבואר והלכה כחכמים: (רמב"ם)

פרק ה - משנה ו

אלו כלים שאין האמן רשאי למכרם (ו) בשביעית, מחרשה וכל פליה, העול, והמזרה, והדקר. אבל מוכר הוא מגל ד (ח) ומגל קציר, ועגלה וכל פליה. זה הפלל, כל שמלאכתו מיחדת לעברה, אסור. לאסור ולהתר, מתר:

ר"ע מברטנורה שאין האמן רשאי למכרן בשביעית. למי שהוא חשוד על השביעית, אבל למי שאינו חשוד שרי, דאינו קונה אלא להצניע עד (אחר) שביעית: מזרה. שזרין בו התבואה בגרן (ז): דקר. כמין יתד של ברזל שקורין קולטרו בלע"ז, והוא עשוי לחפר בו את הקרקע, לשון וידקר את שניהם (במדבר כח): מגל ד ומגל קציר ועגלה. מתרין, שמא הוא (רוצה) לקצר מן הקציר ולהביא בעגלה למאכל ביתו, ואין אסור אלא להביא הרבה לעשות אוצר (ט): (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ו) שאין האמן רשאי כו'. אמר הכתוב (ויקרא יט) ולפני עור לא תתן מכשל, רצונו לומר למי שסגרה עיניו התאנה ויצר הרע לא תעור אותו להוסיף בעורו ותוסיף להרחיקו מן הישר, ומפני זה אסור לעור עוברי עברה ולא יתקנו להם פלים, אבל ראוי לקלקל להם. לשון הר"מ: (ז) כלומר דוקא בגרן דהינו הרבה, אבל פשיזרה מעט לא יזרה במזרה כלל. תוספות יום טוב: (ח) מגל ד הוא חרמש קטן שיקטף כמלא היד. והד מגל ד דקצירה לאו לענין תבואה וקטנית וכו' נקרות דדרך לזרעם בגנות ואסורים משום ספיחים, דהנד אסור לקצרו כדלעיל משנה ד'. אלא דתלינו שיקצר העשבים שאין זורעים אותם רב האדם כגון הפיגם דריש פרק ט'. ומגל קציר דוע. הר"מ. ורצונו לומר שהוא מגל סתם, והינו חרמש: (ט) דהא לאכלה פתיב. וכתב הר"מ וזה שצאמר את ספיה קצירך לא תקצר, שלא יקצר כדרך שקוצר בכל שנה, ואם קצר כדרך שקוצרים לוקה, כגון שקצר כל השנה והעמיד כרי דש בבקר או שקצר לעבודת הארץ, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אמר הכתוב ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט) ר"ל מי שסגרה עיניו התאנה ויצר הרע אל תעור אותו להוסיף בעורו ותוסיף להרחיקו מן הישר ומפני זה אסור לעור עוברי עברה ולא יתקנו להם כלים אבל ראוי לקלקל להם:

ומחרישה. היא האת.

המזרה. הוא שזרו בו התבואה.

והדקרה. הוא כלי ברזל לחפור הארץ:

מגל יד. חרמש קטן שיקטף כמלא היד ומפני זה נקרא מגל יד ומגל קציר ידוע. ושומר כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה. הם הדברים שאסור להתעסק בהם במלאכות שנעשו להם אלו הכלים בשנה שביעית כגון חרישה והקצירה שכל הכלים העשויין למלאכתם אסור למכרם בשביעית וזה אינו אסור אלא למי שהוא חשוד על השביעית אבל מי שאינו חשוד מותר למכור לו כל מה שיבקש לפי שהוא רוצה להצניעו ולהכינו למוצאי שביעית: (רמב"ם)

פרק ה - משנה ז

היוצר, מוכר חמשה פדי שמן וחמשה עשר פדי יין, שכן דרכו להביא מן ההפקרה. ואם הביא יותר מכאן, מתר (י). ומוכר לנכרים בארץ (יא), ולישראל בחוזה לארץ:

ר"ע מברטנורה **היוצר**. אמן העושה כלי חרס מוכר אפלו לחשוד על השביעית חמש פדי שמן וחמש עשרה פדי יין, וליכא למיחש שמה רוצה כלם לשמן או כלם לין, שנקרים הן אותם של יין מאותם של שמן, שהעפר שעושים ממנו פדי יין אינו דומה לעפר שעושים ממנו פדי שמן: **ואם הביא יותר מכאן מתר**. ולא חישבין שמה מן המשמר דשביעית הביא: **ומוכר לנכרים בארץ**. ולא חישבין שמה יחזר הנכרי וימכרם לישראל החשוד: **ולישראל בחוזה לארץ**. ולא חישבין שמה יוליקם בארץ, אי נמי שמה יקניס לתוכו יין ושמן של שביעית שהביא מארץ ישראל, דלא החמירו חכמים כל כך: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (י) **מתר**. למכר לו כלים לפי מה שהביא, ולא נחשדו שמה הביא מן המשמר באוצר פרות: **(יא) ומוכר כו'**. תיקון דברי זאת המשנה, מוכר לנכרים בארץ, יתר מכן, ולישראל בחוזה לארץ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם תיקון דברי זאת המשנה מוכר לנכרים בארץ יתר מיכן ולישראל בחוזה לארץ ולא נהיה חוששין שמה ימכור הנכרי לישראל או יקנה ישראל חוזה לארץ וילך לארץ ישראל שהעיקר בדינו אחזקי באיסורא לא מחזקינן: (רמב"ם)

פרק ה - משנה ח

בית שמאי אומרים, לא ימכר לו פרה חורשת בשביעית. ובית הלל מתירין, מפני שהיא יכול לשחטה. מוכר לו פרות (יג) אפלו בשעת הזרע, ומשאיל לו סאתו אף על פי שהיא יודע שיש לו גרן, ופורט לו מעות אף על פי שהיא יודע שיש לו פועלים. וכך, בפרוש, אסורין:

ר"ע מברטנורה **שהיא יכול לשחטה**. ובכל דהוא דמצינו למתלי תלינן (יב). ובית שמאי סברי דאין דרדך קלל לשחט פרה העומדת לחרישה: **אפלו בשעת הזרע**. ולא אמרינן ודאי לזריעה הוא לזכות, דתלינן לאכילה הוא רוצה: **שיש לו גרן**. ולא חישבין שמה מודד להכניס לאוצר, דאיכא למתלי דלטהינה הוא מודד: **ופורט לו מעות**. מחליף לו מעות בפרוטות: **אף על פי שהיא יודע שיש לו פועלים**. ונמצא מסייע די עוברי עברה, דאמרינן שמה לשאר צרכי הוא צריך: **וכלם**. אם פרש שלדבר אסור רוצה אותם, אסור: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (יב) ולא דמי לכלים דלעיל שאין אדם מוכר, דהתם ליכא למיתלי. הר"ש: **(יג) פרות**. ובהא מודו בית שמאי דאין דומה לפרה דאין דרדך לשחט כמו שקתב הר"ב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **משאיל לו סאתו**. המדה הנקראת סאה וכן פורט לו מעות כגון שיקח ממנו דינר ויתן לו מעות:

וכולם בפירוש אסורין. כגון שאמר לו מכור לי זו הפרה אחרת בה או אזרע בה זרע פלוני ותן לי הסאה אמוד בה הזרע אשר דשתי ותן לי מעות בזהוה זה אתן ממנו שכירות הפועלים שנתעסקו לי בעבודת הארץ אסור לו לערוז בדבר מכל הדברים אשר זכרנו: (רמב"ם)

פרק ה - משנה ט

משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה (יד) ורחים ותנור. אבל לא תבור ולא תטחן עמה. אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ נפה וכברה, ובורת וטוחנת (טו) ומרקדת עמה (זו). אבל משתטיל המים, לא תגע אצלה, שאין מחזיקין ידי עוברי עברה. וכלן (יח) לא אמרו אלא מפני דרכי שלום. ומחזיקין ידי נכרים בשביעית, אבל לא ידי ישראל. ושאלין בשלומן, מפני דרכי שלום:

ר"ע מברטנורה החשודה על השביעית. לאכל פרות שביעית אחר הפעור בלא בעור: נפה. שאני אומר לספר בה מעות היא לוקחת: כברה. שאני אומר לכבר בה את החל: רחים. דשמה לטחן בהם סמנין: תנור. שמה לנבש בו אונין של פשתן: ולא תטחן עמה. שאסור לסייע ידי עוברי עברה: ובורת וטוחנת עמה. ולא אסרו הכא באשת עם הארץ החשודה על הפעשות פדאסרו בחשודה על השביעית, משום דרב עמי הארץ מעשרים הן: אבל משתטיל המים. בעסה: לא תגע עמה. לפי שמשגלגלה הטבלה לחלה (זי) וקא מטמאה מחמת פלים טמאים, שהרי הכשרה לקבל טמאה, וזו מסייעתה לגלגל, ואסור לגרם טמאה לחלה: וכלן לא אמרו. לא התירו להשאלין פלים ולסייען בלא שעת עברה עצמה אלא משום דרכי שלום: מחזיקין ידי נכרים. אגב גררא דדרכי שלום תנא ליה הכא, ומפרש לעיל בפרק ד': (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט נפה וכברה. נפה היא אשר יניפו בה הקמח להוציא ממנה הסבין, והיא כמו כברה, אבל כברה היא לתבואה ונפה היא לקמח. הר"ם: (טו) ובורת כוי. והא דלא תני במתניתין תנור ורחים גבי עם הארץ פדקתני גבי שביעית, משום דשמעינן לה מפללא דבוררת וטוחנת עמה, אי נמי יגיד עליה רעו וסמך אדתי ברישא. הר"ש. והתוספות תרצו דתנור אין דרך להשאלו, משום דאי מטמא טעון שבירה. ועין תוספות יום טוב: (טז) ומרקדת כוי. משום דבני למתני אבל משתטיל מים קתני הכא מרקדת, אף על גב דברי שא לא קתני לדינא דרקוד. תוספות יום טוב: (זי) והחמירו משתטיל המים שאז תתגלגל אף על גב דלא מחיבא בחלה עד שתתגלגל, תוספות גטין, ועין בתוספות יום טוב באריכות: (יח) וכלן כוי. בירושלמי מפרש דלא קאי הד טעמא דדרכי שלום אלא אמתניתין דמשאלת, אבל לכולהו דלעיל מנה לא קאי, ומשום הכי מפרש הירושלמי וכמו שכתב הר"ב דנפה תלינן לספר כוי' ולא תלינן שנינפה לטחינה, וכו' פלו ולידבר של התר, וכהנהו דתלינן במתניתין דלעיל מהד, אלא דהכא מיני בידוע שאין לה פרות של התר למתלי בה, והלכך תנן תליות לא הני גמורות כהנהו דלעיל, ואי לאו מפני דרכי שלום לא הנה שרינן להו. ואי לא הנה לו למתלי פקל לא הנה טעם דדרכי שלום פל פד התיר לסייע ידי עוברי עברה שהוא בכלל לפני עור כוי, ודקא פהני דנפה וכברה כוי מועיל דרכי שלום עם תליה קל דהו, משום דבחו שדך טפי דרכי שלום. הר"ש: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נפה. היא אשר יניפו בה הקמח להוציא ממנה הסובין והיא כמו כברה אבל כברה היא לתבואה ונפה לקמח וטעם התרת אלו הדברים מפני שאין מיוחדין לעבירה שאפשר לומר בקש הנפה לתקן בו או להכין בו דבר והריחים לטחון בו רפואות והתנור לבשל בו המטוה ובשביל זה כשתבאר ותאמר שבשביל פירות שביעית היא מבקשת אותם אסור ליתן לה כלום:

ומה שאמר אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ אין בזה משום שביעית אבל משום טומאה וטהרה שעם הארץ ואשתו ובניו ובני ביתו בחזקת טומאה ומשנה ראשונה אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י והעיקר שבדינו שהאוכלין לא יטמאו אלא אחר הכשר במים או באחד משבעה משקין כמו שיתבאר במקומו וכבר הקדמנו כל זה בפרק שני מדמאי ומפני אלו העיקרים מותר לעזור חברתה עד שתתחיל לשפוך המים ואז תבדיל ממנה שאז תקבל העיסה טומאה. וענין שאמר וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום. ר"ל כל מה שנאמר בהלכה זו מהתרת ההשאלה והעזר אפילו במעט וכבר בארנו בפי שקודם לזה ענין שאמר מחזיקין ידי נכרים בשביעית ושאלין בשלומם: (רמב"ם)

פרק ו

פרק ו - משנה א

שֶׁלֶשׁ אֲרָצוֹת לְשִׁבְעֵיטָה. כָּל שְׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל, מֵאַרְצָה יִשְׂרָאֵל וְעַד כְּזִיב, לֹא נֶאֱכַל וְלֹא נִעְבְּד. וְכָל שְׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם, מִכְּזִיב וְעַד הַנְּהָר וְעַד אֲמֹנָה, נֶאֱכַל, אָבֵל לֹא (ב) נִעְבְּד. מִן הַנְּהָר וּמֵאֲמֹנָה וְלַפְּנִים, נֶאֱכַל וְנִעְבְּד :

ר"ע מברטנורה **שֶׁלֶשׁ אֲרָצוֹת לְשִׁבְעֵיטָה.** חֲלוּקוֹת לַעֲנִין דִּין שְׁבִיעֵיטָה : **כָּל שְׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל.** עֲזָרָא וְסִיעֵתוֹ קְשָׁעֵלוּ מִבָּבֶל : **לֹא נֶאֱכַל וְלֹא נִעְבְּד.** שְׁעִבּוּדֵי הָאָרֶץ הֵיחָא אֲסוּרָה בְּשִׁבְעֵיטָה, וְאִם נִעְבְּדָה וְגִדְלָה אֲסוּר לְאָכֵל מֵאוֹתוֹן גְּדוּלִים. פְּרוּשׁ אַחַר וְעִקְרָא, לֹא נֶאֱכַל לְאַחַר שְׁבִיעֵיטָה בְּלֹא בִיעוּר, וְלֹא נִעְבְּד בְּשִׁבְעֵיטָה : **מִכְּזִיב וְעַד הַנְּהָר וְעַד אֲמֹנָה.** כְּזִיב מְשׁוּבָּה כְּלָפִי הַצִּפּוֹן לְצַד מִזְרַח, וְרִצְוֵיָהּ יוֹצֵאת מֵעֵכוֹ שְׁיִוְשֵׁבֵת בְּרִבּוּעֵיהָ שֶׁל אֲרָץ יִשְׂרָאֵל בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מִזְרַחִית, וְאוֹתָהּ רִצְוֵיָהּ מְשׁוּבָּה כְּלָפִי צִפּוֹן וְהוֹלֶקֶת עַד כְּזִיב, וְרִצְוֵיָהּ אַחֲרַיִת מְשׁוּבָּה מֵעֵכוֹ כְּלָפִי מִזְרַח וְיָבֵה הַנְּהָר הָאֵמּוּר כְּאוֹן, וְאֵלּוּ הַשְּׁתֵי רִצְוֵיָהּ כְּבִשּׁוּם עוֹלֵי מִצְרַיִם וְלֹא כְּבִשּׁוּם עוֹלֵי בָבֶל : **וְעַד אֲמֹנָה.** הוּא הַר הַהָר (א) הַפְּתוּב בְּגִבּוּלוֹת הָאָרֶץ בְּפְרִשֵׁת אֵלֶּה מְסֻעֵי, תַּתְּאוּ לָכֶם הַר הַהָר מִתְרַגְּמִינָן בְּרִישׁ לְמִי טוּרֵי אֲמֹנָה, וְהוּא בְּצִפּוֹנָה שֶׁל אֲרָץ יִשְׂרָאֵל לְצַד מְעֻרָב אֶצֶל הַיָּם הַגְּדוֹל, וְגַם זֶה לֹא כְּבִשּׁוּ עוֹלֵי בָבֶל, הַלְּכָד נֶאֱכַל לְאַחַר הַבִּיעוּר, וְלֹא יִשְׁנָא אִם נִעְבְּד בְּשִׁבְעֵיטָה נֶאֱכַל, דְּקִדְשָׁה רֵאשׁוֹנָה קִדְשָׁה לְשַׁעֲתָה וְלֹא קִדְשָׁה לְעֵתִיד לְבֵא, וְלֹא נִעְבְּד, דְּלַעֲנִין עֲבוּדָה חֲמִירוֹ לְאַסֵּר מִדְּרַבָּנָן : **מִנְּהָר וּמֵאֲמֹנָה וְלַפְּנִים.** כְּדָ קְתוּב בְּכָל הַסְּפָרִים, וְטָפִי הַזֶּה נִיחָא אִי הוּא גְרָסִינָן וְלַחוּץ. וְאִפְשָׁר לְפָרֵשׁ בְּדַחַק מֵהַנְּהָר וְלַפְּנִים מִתַּחֲלַת הַנְּהָר וְלַפְּנִים לְצַד הַנְּהָר חוּצָה לְאֲרָץ, וְכֵן מִתַּחֲלַת טוּרֵי אֲמֹנָה וְלַפְּנִים לְצַד הַהָר קְרוּיָהּ לַפְּנִים : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (א) זֶה לְשׁוֹן הַר"מ גַּשׁ מִי שְׁקוּרָא אֲמֹנָה וְהוּא אֲמֹנָה וְגַשׁ מִי שְׁקוּרָא אֲמֹנָה. וְיָמָה שְׁכֵתָב וְהוּא אֲמֹנָה רֹמְזוּ לְפִסּוּק תְּשׁוּרֵי מֵרֵאשׁ אֲמֹנָה (שִׁיר הַשִּׁירִים ז), וְכֵן פֵּרֵשׁ רַש"י שֶׁם שְׁאֲמֹנָה הוּא הַר הַהָר : **(ב) אָבֵל לֹא כו'.** וְנִקְרָא בְּמַחֲבֵר, אָבֵל בְּתַלְוֵשׁ עוֹשִׂין כְּמוֹ בְּסוּרְיָא דְּבִקְסוּמָד, דְּאֵי לֹא תִימָא הַכִּי אִם כּוֹ לַתְּנֵי אֲרַבְעֵ אֲרָצוֹת לְשִׁבְעֵיטָה דְּיֵשׁ לְסוּרְיָא דִּין לְעִצְמָה. הַר"מ וְהַר"שׁ : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם יֵשׁ מִי שְׁקוּרָא אֲמֹנָה וְהוּא אֲמֹנָה וְיֵשׁ מִי שְׁקוּרָא אֲמֹנָה. וְעַיִן לֹא נֶאֱכַל וְלֹא נִעְבְּד שֶׁאֲסוּר לְנוּ עֲבוּדַת הָאָרֶץ הֵיחָא וְאִם תַּעֲבֵד עֵינֵי אַחַר אֲסוּר לֵאכּוֹל מִמָּה שֶׁתּוֹצֵא וְשֶׁאֲמַר נֶאֱכַל אֲבֵל לֹא נִעְבְּד ר"ל שְׁאִינוּ מוֹתֵר עֲבוּדָתָהּ וְאִם נִעְבְּדָהּ יִהְיֶה כָּל הַצּוּמַח בָּהּ נֶאֱכַל בְּקַדוּשַׁת שְׁבִיעֵיטָה וְשֶׁאֲמַר נֶאֱכַל וְנִעְבְּד שְׁמוֹתֵר עֲבוּדָתָהּ בְּשִׁבְעֵיטָה וְהַצּוּמַח בָּהּ יֶאֱכַל בְּלֹא קְדוּשַׁת שְׁבִיעֵיטָה אֵלֶּה כְּמוֹ שִׁיאַכְלוּ פִירוֹת כָּל שָׁנָה : (רמב"ם)

פרק ו - משנה ב

עוֹשִׂין בְּתַלְוֵשׁ בְּסוּרְיָא, אָבֵל לֹא בְּמַחֲבֵר. דְּשִׁים (ג) זְזוּרִין וְדוֹרְכִין וּמַעֲמָרִין, אָבֵל לֹא קוּצְרִין וְלֹא בּוּצְרִין וְלֹא מוֹסְקִים. כָּל אֶמֶר רַבִּי עֲקִיבָא, כָּל שְׁפִיּוּצָא בּוּ מִתֵּר בְּאַרְצָה יִשְׂרָאֵל, עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּסוּרְיָא :

ר"ע מברטנורה **סוּרְיָא.** אֵרֶם נְהָרִים וְאֵרֶם צוּבָה שְׁכֵבֶשׁ דוּד, וְאִינְהָ כְּאַרְצָה יִשְׂרָאֵל לְכָל דְּבַר, מִפְּנֵי שְׁכֵבֶשׁה קִדְשָׁה שְׁכֵבֶשׁ אֲרָץ יִשְׂרָאֵל קְלָה, וּבְקִצַּת דִּינִים עֲשָׂאוּהָ כְּאַרְצָה יִשְׂרָאֵל וּבְקִצְתוֹ כְּחוּצָה לְאַרְצָה : **עוֹשִׂים בְּתַלְוֵשׁ.** אֶפְלוּ אֶצֶל הַחֲשׁוּדִים, וְאֵלּוּ בְּאַרְצָה יִשְׂרָאֵל תִּנּוּ לֹא תִבּוֹר וְלֹא תִסְחוּן עִמָּה : **אָבֵל לֹא בְּמַחֲבֵר.** כְּגוֹן מְסִיקָה קְצִירָה וּבְצִירָה, וְנִקְרָא בְּשִׁמּוּר, אָבֵל בְּמַפְקָר אֶפְלוּ בְּאַרְצָה מִתֵּר, דְּתִנְיָא בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים מִן הַשְּׁמוּר אִי אֵתָה בּוּצֵר אָבֵל אֵתָה בּוּצֵר מִן הַמַּפְקָר. וְטַעֲמָא דְּזוּרָה בְּסוּרְיָא בְּמַחֲבֵר כְּדִי שְׁלֵא יְהִי מִנִּיחָים אֵת אֲרָץ יִשְׂרָאֵל וְהוֹלְכִים וּמְשַׁקְעִים בְּסוּרְיָא, וּבְתַלְוֵשׁ הַתִּירוֹ, כְּדִי שְׁיִמְצְאוּ הַעֲנִיִּים שְׁבִיבְאַרְצָה יִשְׂרָאֵל קִצַּת רִנּוּחַ בְּסוּרְיָא שְׁהִיא קְרוּבָה לָהֶם, וְלֹא יִצְטְרְכוּ לְצֵאת מֵאַרְצָה יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאַרְצָה : **כָּל שְׁפִיּוּצָא בּוּ מִתֵּר בְּאַרְצָה יִשְׂרָאֵל.** מִדְּאוּרֵיתָא, כְּגוֹן תְּלוּשׁ, אִף עַל גַּב דְּמִדְּרַבָּנָן אֲסוּר בְּלֹא שְׁנוּי, עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּסוּרְיָא כִּי אוֹרְחִיָהּ וְאִינוּ צְרִיךְ לְשְׁנוּת. אִי נִמְי הַכִּי קְאָמֵר, כָּל שְׁפִיּוּצָא בּוּ מִתֵּר בְּאַרְצָה בְּמַפְקָר עוֹשִׂים אוֹתוֹ בְּסוּרְיָא אֶפְלוּ בְּשִׁמּוּר, אָבֵל בְּמַחֲבֵר אֲסוּר מִדְּרַבָּנָן בְּאַרְצָה אֶפְלוּ בְּמַפְקָר : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ג) **דְּשִׁים כו'.** שְׁלֵא כְּסִדָּר מְלֹאכְתָן הֵם שְׁנוּיִים, דְּעַמּוּר קִדְשָׁה הַדִּישָׁה וְהַזְרוּי, וְעוֹד דְּדְרִיקָה שְׁהִיא בְּעַנְבִּים מְכֻנִּים בֵּין מְלֹאכּוֹת שְׁבִיבְתוּבָה : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כִּבְר פִּירְשׁוּנוּ בְּפ"ו מְדַמְאֵי שְׁסוּרֵיָהּ הֵם הָאֲרָצוֹת שֶׁכֵּבֶשׁ דוּד וּבִארְנוּ לָשֵׁם מֵאִי זֶה טַעַם לֹא נִתְחַיְיבוּ בְּהֵם כָּל הַמִּצְוֹת אֲבֵל אֲסוּר לְנוּ לְהַתְעַסֵּק בְּהֵם בְּדַבְרֵי הַמַּחֲבֵר לְאַרְצָה בְּשִׁבְעֵיטָה וְאֵינֶם שְׁהוּא מוֹתֵר לָשֵׁם כְּדִי שְׁלֵא יִנְיָחוּ בְּנֵי אָדָם אֲרָץ יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁכְּנוּ שֶׁם הוּא מִה שֶׁאֲמַר טַעַם זֶה כְּדִי שְׁלֵא יִהְיוּ הוֹלְכִים וּמְשַׁקְעִין שֶׁם וּדְבַר ר"ע אֵמֵת : (רמב"ם)

פרק ו - משנה ג

בצלים שיִרְדוּ עליהם גְשָׁמִים וְצִמְחוּ, אִם הָיוּ הָעֵלֶין שְׁלֵהֶם שְׁחֹרְיוּ, אֲסוּרִין (ד). הוריקו, הרי אלו מתרין. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, אם יכולין להתלש בצלים שלחו, אסורין. וכנגד כן, מוצאי שביעית, מתרין:

ר"ע מברטנורה **בצלים שיִרְדוּ עליהם גְשָׁמִים**. בצלים של ששית שנקנסו לשביעית, וירדו עליהם גשמים וצמחו, אם השחירו העליון בידוע שגדלו והוסיפו, ואתו גדולי שביעית ומבטלים העקר אף על פי שהוא מרבה. אבל אם הוריקו העליון אז הולכים וכמשינו ולא מארעא קא רבו: **אם יכולין לתלש בצליו**. דרך בצלים פשנמרים יוצאין מעצמן מן הארץ ונחין לתלש, ואם העליון הזקים וכשאוהו בקו יכול לתלש הבצלים מן הארץ, אז ודאי גדלו בשביעית: **כנגד כן למוצאי שביעית מתרים**. לאו בבצלים של שביעית שגדלו למוצאי שביעית מירי, דלא מקילין בהו כלי האי שגדולי התר כל שהו יעלו את האסור, אלא סיפא נמי מירי בבצלים של ששית שגדלו בששית וחרו ונטען בשביעית, ולאחר שגדלו מעט בשביעית עקרו וחרו ונטען בשמינית, ומתוך שכבר גדלו בששית לא הוסיפו כי אם מעט בשביעית ונאסרו, וכשחרו והוסיפו מעט בשמינית חזר אותו התר ובטל אסור המעט, שגם של ששית מסייע לבטלו אחר שסוף גדולו התר. ואין הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ד) אסורין. משום גדולי שביעית, ויאכלם בקדשת שביעית. אי נמי אסורים אפלו באכילה קדין ספחים: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **הוריקו**. נעשו ירוקין וכל זמן שהם ירוקין כאילו הם מן הפרי עצמו ומותר לאכלן ואם השחיר מהם שצמח מהם יהיה כאילו צמח בארץ ויחשבו כפירות שביעית וזה ענין מה שאמר אסורין: ור' חנינא בן אנטיגנוס אומר. שאם נתלשו העליון מהם ונשאר שם ולא נעקרו עם העליון יהיה דינם כדין הצומח בארץ והו כמו פירות שביעית: וכנגד כן במוצאי שביעית מותרין. ר"ל כשיהיו בזמן שיכולין לעקור העליון וישארו הבצלים בעצמן ולא יעקרו מותר לאכול הבצל ההוא במוצאי שביעית שאינו מפירות שביעית ואין הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס: (רמב"ם)

פרק ו - משנה ד

מאימתי מתר אדם לקח גרק במוצאי שביעית, משניעשה כיוצא בו. עשה הפכיר, התר האפיל (ו). רבי התיר לקח גרק במוצאי שביעית מיד:

ר"ע מברטנורה **משניעשה כיוצא בו**. ממה שגזר במוצאי שביעית יש גדול כיוצא בזה דתלינו ביה. אי נמי מפני שרבה ההתר על האסור ונתבטל (ה): **הפכיר**. מקום שפממהר לבקר פרותיו יותר משאר מקומות: **התר האפיל**. דתלינו שפמקום הפכיר הביאום: **מוצאי שביעית מיד**. לפי שהיו מביאים גרק מחוצה לארץ והיה רבה על גרק שבארץ שראל. ואני שמעתי הטעם לפי שבשנים או שלשה גמים עושה כיוצא בו: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ה) ואף על גב דבגרק אזלין בתר לקיטה, מפל מקום חישינו שלא תהא מן הנלקט בשביעית. הר"ש: (ו) האפיל. פרוש מקום האפיל דתלינו נכו, כמו שכתב הר"ב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **משיעשה כיוצא בו**. משיצמח כמו המין ההוא:

ובכיר. הוא הממהר לצאת בתחלת מוצאי שביעית:

ואפיל. הוא המתאחר שנשאר מפירות שנה שביעית שבערה והלכה כרבי: (רמב"ם)

פרק ו - משנה ה

אין מוציאין שמן שרפה ופרות שביעית מהארץ לחוץ לארץ. אמר רבי שמעון, שמעתי בפרוש, שמוציאין לסוריא ואין מוציאין לחוץ לארץ:

ר"ע מברטנורה שמו שרפה. שמו של תרומה טמאה, מתוך שלש שרפה עומד קרי ליה שמו שרפה, ומעלה עשו לשרפה בארץ, כדאשכחן בקדשים פסולים שהן נשרפים במקומן, וכן פרות שביעית צריכים בעור בארץ, דכתוב ויקרא כה) בארץ תהיה כל תבואתה. ואין הלכה כרבי שמעון: (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם שמו שרפה. הוא שמו תרומה שנטמא ונקרא שמו שריפה שאינו ראוי אלא לשרפה ואין הלכה כר' שמעון: (רמב"ם)

פרק ו - משנה ו

אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ. אמר רבי שמעון, שמעתי בפרוש, שמביאין מסוריא ואין מביאין מחוצה לארץ:

ר"ע מברטנורה אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ. לפי שהתרומה פהנים מחזרין אחריה לבית הגרנות, חזי רבנו שמא יהיו הפהנים מרדפים אחריה ונצאו חוצה לארץ להביא את התרומה (ז). ואין הלכה כרבי שמעון: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ז) ונטמא. תוספות יום טוב בשם הפרוש: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כל זה מבואר ואין הלכה כרבי שמעון: (רמב"ם)

פרק ז

פרק ז - משנה א

כָּל־גְּדוֹל [א] אָמְרוּ בְּשָׁבִיעִית, כָּל שֶׁהוּא מֵאֵכֶל אָדָם וּמֵאֵכֶל בְּהֵמָה, וּמִמֵּין הַצּוֹבְעִים, וְאִינוּ מִתְקִיִּים בְּאָרֶץ, יֵשׁ לוֹ שְׁבִיעִית וּלְדַמְיוֹ שְׁבִיעִית, יֵשׁ לוֹ בְּעוֹר וּלְדַמְיוֹ בְּעוֹר. וְאִיזָה זֶה, עֲלֵה הַלוֹף הַשּׁוֹטָה, וְעֲלֵה הַדְּנֵדְנָה, הָעֶלְשִׁין, וְהַפְּרָשִׁין, וְהַרְגִּילָה, וְנֶחֱץ הַחֶלֶב. וּמֵאֵכֶל בְּהֵמָה, הַחוּחִים וְהַדְּרָדִים [ב]. וּמִמֵּין הַצּוֹבְעִים [ג], סְפִיחֵי אֶסְטִיס, וְקוֹצָה. יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וּלְדַמְיָהֶן שְׁבִיעִית, יֵשׁ לָהֶם בְּעוֹר וּלְדַמְיָהֶן בְּעוֹר :

ר"ע מברטנורה **כלל גדול** ולדמיו שביעית. אם מכרן וקבל הדמים שלהם, יש בדמיהן קדשת שביעית: **יש לו בעור**. כשפלה לחיה חזב לבער: **עלה לוף שוטה**. אצטרף למתני לוף שוטה משום דתנו בפרק בתרא דעקצים עלה לוף שוטה אין מטמא טמאת אכלים, שלקא דעתא אמינא הכי נמי לא לחול עליהו קדשת שביעית, קמשמע לן: **הדנדנה**. בערבי נעני"ע ובלע"ז מינטו"א: **העלשין**. תרי גווגי עלשין הו, עלשי גנה ועלשי שדה, ובשאר שנים דשכיחי עלשי גנה, עלשי שדה לא חשיבי אכל ואין מטמא טמאת אכלים, והכא קא משמע לן דבשביעית דאין עלשי גנה מצויין, עלשי שדה חשיבי ומטמאין טמאת אכלים ושביעית נוהגת בהן: **וכרשין**. נמי תרי גווגי נינהו, פרוש גנה וקרשי שדה, וקרשי שדה אצטרף לאשמועינן: **הרגילה**. הם חלוגלוגות ובלע"ז בירדולגי"ש: **ונח החלב**. פרחים לבנים כחלב. פרוש אחר עשב הוא כשנחתה יוצא ממנו חלב: **החוחים והדרדים**. מיני קוצים הן: **אסטיס**. הוא שצובעין בו פמין תכלת, וקורים לו בערבי ניי"ל, וקוצרים אותו והוא צומח ודומה לספוח, לכך קורהו התנא ספיחי אסטיס: **וקוצה**. מין ממיני הצבעים, יש אומרים שהיא אלעצפון בערבי: **יש להן שביעית**. קדשת שביעית נוהגת בהן שלא להפסידם ושללא לעשות בהם סוחרה: **יש להם בעור**. כשנגיע זמן הבעור צריך לבערם, ולקמן בפנים מפרשים דיני הבעור: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [א] **כלל גדול**. להכי תני גדול ולא כלל אמרו דתנו במשנה ד' פרק קמא דפאה ובמעשרות פרק קמא, משום דגדול ענינו של שביעית יותר משל מעשר, דאלו שביעית איתא בין במאכל אדם בין במאכל בהמה, ומעשר ופאה במאכל אדם איתא במאכל בהמה ליתא. נמרא שבת פרק ז': [ב] **והדרדים**. הר"מ כתב הרפים. ואף על גב דלענין מלוגמא דריש פרק ח' כתבו, נראה דאף לזמן מפרש בו: [ג] **וממין הצובעים**. בנמרא בבבא קמא דף ק"א אמר קרא לאכלה, במי שהנאתו ובעורו שוין, ופרש רש"י שבשעת הנאתו פלה מן העולם. ומיני צבעים נמי בשעת רתיחת היונה פלה השרש וקולט הצבע, נמצא דהנאתו ובעורו שונה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ענין שאמר כלל גדול כנגד הכלל הנאמר במעשרות שדין שנה שביעית חייב למאכל אדם. ופירוש ממין הצובעים. ממיני הצבעים:

יש לו שביעית ולדמיו שביעית. יתחייב בהן שביעית ואם נמכר יתחייבו דמיו בדינים ההם ועוד יתבאר ענין הבעור לאחר זה וכבר פירשנו שהלוף מין מהצבאים:

הדנדנה. נקרא נענע ובערוך נקרא מינטו"א בלע"ז:

ועולשין. הנדבה:

והכרשין. כראתי:

והרגילה. פו"ר קאקלי"י בלע"ז נקראת רגלה:

ונח החלב. מקדונס עשב ידוע אצל הרופאין:

החוחין. קבוץ חוח:

והודרין. קבוץ דרדר ואלה מיני קוצים הם:

ספיחי אסטיס. הוא הצבע שצובעים בו תכלת ונקרא כן מפני שיקצרוהו ויצמח והוא לעולם ספוח:

וקוצה. ממיני הצבעונין ויש מי שפירש אותו אלעצפון: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ב

ועוד כָּל אַחַר אֲמָרוֹ, כֹּל שְׂאִינוֹ [ד] מֵאֶכֶל אָדָם וּמֵאֶכֶל בְּהֵמָה, וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין, וּמִתְקִים בְּאָרֶץ, יֵשׁ לוֹ שְׁבִיעִית וְלִדְמִיּוֹ שְׁבִיעִית, אֵין לוֹ בְּעוֹר וְאֵין לְדַמְיוֹ בְּעוֹר. אֵי זֶהוּ, עֵקֶר הַלּוֹף הַשּׁוֹטֵה, וְעֵקֶר הַדְּנִדְנָה, וְהַעֲרָקְבָנִין, וְהַחֲלֻבְצִין, וְהַבְּכָרִיָּה. וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין, הַפּוֹאֵה וְהַרְכָּפָא, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמִיהֶן שְׁבִיעִית, אֵין לָהֶם בְּעוֹר וְלֹא לְדַמְיֵיהֶן בְּעוֹר. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, דְּמִיהֶם מִתְּבַעְרִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. אֲמָרוּ לוֹ, לָהֶן אֵין בְּעוֹר, קַל וְחֹמֶר לְדַמְיֵיהֶן :

ר"ע מברטנורה עיקר. שרש עקר. שרש: ערקבנין. רבותי מפרשים עשב הגדל אצל הדקל ועולה ונכרך סביבות הדקל. ואני שמעתי שהוא עשב שעליו שול דמונת לעקרב: והחלוצין. השרשים של גז חלב האמור למעלה: הבכריה. קורין לו בערבי כנגד: הפואה. בערבי פויא ובלעזי זרווייא: הרקפה. שרשים שתחת הקרקע, ושולקין אותן ושותין מימיהן, ומי שיש לו תולעים בבטנו מימיתם: אין להם בעור. לפי שמתקמים בארץ ולא קלה לחיה מן השדה לפיקף אין צריך לבערו מן הבית: דמיהם מתבערים עד ראש השנה. הכי קאמר דמיהם צריך שיתבערו מן העולם קדם ראש השנה של שמינית. והוא הדין דהוי מצוי למתני מתבערים אחר ראש השנה, שאם ישנו לאותן דמים בעולם אחר ראש השנה של שמינית חייב לבערם בקדשת שביעית: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ד] כל שאינו. הואיל ואינו לעצים. כן כתב הר"מ. ומפרש דמתקים בארץ לא קאי אלא אמין הצובעים, אבל שאינו מאכל אדם ובהמה אף על פי שאינו מתקים אין להם בעור כו'. ונחס אחר כל שהוא מאכל אדם כו', ולגרסא זו מתקים בארץ אפלהו קאי: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם עקבנין. עשב נקרא עקבנין והחלוצין והבוכרה עשבים לא נודעו. הפואה ידוע פוה נקראת בלשון ערב ובלעזי רוייא. והרכבנא נקראת בק"ס ובלעזי ברוזייל ושומר בוז ההלכה וממין הצובעין אינו מפרש כל מה שנכנס בכלל הוא אבל הוא תחלת הדבר כפי מה שהוא אומר והוא שאמר בכלל מה שהקדמנו שכל מה שהוא ממין הצובעין ואינו מתקיים בארץ יש לו שביעית ובעור וכן לדמיו ומנה בכלל ספיחי אסטיו וקוצה ואחר כן אמר בכלל השני שכל מה שאינו ראוי לאלו השלשה ולא לאחד מהם לא למאכל אדם ולא לבהמה ולא לצבוע יש לו ולדמיו שביעית ואין לו ולא לדמיו ביעור וזה אם אינו מתקיים בארץ כמו כן מה שאמר בכלל מה שהקדמנו אחר כן הביא בזה הענין משלים ודמיונות וחזר והחל בדבר ואמר יש דברים ממין הצובעין שיש להם ולדמיהן שביעית אין להם ולא לדמיהן ביעור והוא הפואה והרכבנא שהם מתקיימין בארץ ולא ישנים הפסד וענין אין להם ביעור שלא ימנע מלהתעסק בהם תמיד וליהנות מהם עד שישלמו ואין לשמור בזה שעת ביעור וכן בדמיהן אם נמכרו ואין הלכה כר"מ: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ג

קִלְפֵי רְמוֹן וְהַנֶּץ שְׁלוֹ, קִלְפֵי אַגוּזִים וְהַגְּלֵעִינִין, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית [ה] וְלִדְמִיהֶן שְׁבִיעִית. הַצֶּבַע, צוֹבַע לְעֶצְמוֹ, וְלֹא יִצְבַּע בְּשֶׁכֶר, שְׂאִין עוֹשִׂין סְחוּרָה בְּפְרוֹת שְׁבִיעִית, וְלֹא בְּבָכוֹרוֹת, וְלֹא בְּתַרְוֹמוֹת, וְלֹא בְּנִבְלוֹת, וְלֹא בְּטִרְפוֹת, וְלֹא בְּשִׁקְצִים, וְלֹא בְּרַמְשִׁים. וְלֹא יִהְיֶה לוֹקֵחַ יִרְקוֹת שְׂדֵה [ז] וּמוֹכֵר בְּשׁוֹק, אֲבָל הוּא לּוֹקֵט וּבְנֵו מוֹכֵר עַל יָדוֹ. לָקַח לְעֶצְמוֹ וְהוֹתִיר, מִתֵּר לְמַכְרוֹ :

ר"ע מברטנורה קל וחמר לדמיהן. ורבי מאיר סבר מחמיר אני בדמיהן יותר מבמה עצמן, דפרי עצמו מנכר ולא אתי למעבד ביה סחורה, אבל דמים לא מנכרי ואתי למעבד ביה סחורה. ואין הלכה כרבי מאיר: והנץ שלו. פרח שעל הפטמא: וקלפי אגוזים. כל הני צובעים בהן: והגלעינים. גרון הגרעינים שפגיתים שמוציאים מהן שמן, וגרעיני תמרים שראוי למאכל בהמה: צובע לעצמו. דכתיב לך, לכל צרכיכם: שאין עושים סחורה בפרות שביעית. וצביעה בשקר הינו סחורה: לא בבכורות ולא בתרומות. דלמא משהי להו לגביה ואתי להו לידי תקלה. ודוקא בבכור חי גזרו, אבל שחוט שרי למכרו אפלו מדרבנן, ובלבד שלא ימכרו באטליז: לא בנבלות ולא בטרמות. דמאחר דכתב רחמנא טמאים הם, מה צריך לומר תו וטמאים יהיו לך, אלא אחד לאסור אכילה ואחד לאסור הנאה. ואם תאמר הרי חמור הרי גמל וסוס ופרד, שאני הני דלמלאכתו הו גדלים, ולא אסרו [ז] לעשות סחורה אלא בדבר העומד לאכילה. וכל דבר שאסרו מן התורה אסור לעשות בו סחורה, אבל דבר שאסרו מדבריהם אין אסור לעשות בו סחורה אלא סתם יינו, דאף על גב דאסורו מדבריהם אסור לעשות בו סחורה: ולא יהא לוקח. כלומר לוקט ומוכר בשוק, דנראה כסחורה. אבל קשפנו מוכר על ידו, פרוש בשבילו, אף על פי שהוא לקטן למכרו לא מחזי כסחורה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ה] שביעית. ולענין בעור כתב הר"מ בפרק ז' דאין להם בעור ולא לדמיהן, והפסד משנה יחייב טעמא דלחסקה קמי, ומפרש בכל גרעיני פרות, וכיון דעקר הפרי ראוי למאכל אדם חלה קדשת שביעית עליהם. אבל לפי פרוש הר"ב דוקא בהני דראויים לבהמה או לעשות מהן שמן נראה דתנא נקט שביעית, והוא הדין בעור: [ז] מלשון ולא אסרו משמע דרבנן הוא דאסרי, וקשה דהרי ממקרא הוא נדרש. ונראה לי דאף על גב דמדאורייתא אסור לעשות בהן סחורה מדכתיב יהי, אפלו הכי מדכתיב נמי לך לומר ששקם יהיו, נשאר האסור וההתיר מסור לחכמים לקרש לנו באיזה דרך אסור ובאיזה דרך מתיר. ותוספות יום טוב: [ז] ירקות שדה. לפי מה שכתבתי (פרק ח' משנה ד') דכל הספיחים אסורים, היא בירקות שאין צריך בני אדם לזרעו דאין לחשד שזרעו בשביעית, מתיר. ולחכי תגן ירקות שדה, משמע הגדלים מאליהם בשדה. כסף משנה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם קליפי רמון ידוע והנץ שלו ידוע ונקרא גלאנר והגלעינין הם הגרעינין ואע"פ שדמי שביעית מסתפקין בהם כמו שנבאר אבל אינו מותר לאדם שיעשה ממנו סחורה אלא אם יזדמן לו אבל אם נתכוין לצבוע בשכירות מצבעוני שביעית אינו מותר ואף על פי שלוקח המעות ההם ואוכל אותם בקדושת שביעית:

ומה שאמר ובנו מוכר על ידו הוא שאם יקח הבן ממה שאסף אביו ומכרו אין עליו חובה בזה אבל המעות ההם הם דמי שביעית ועוד נפרש דין דמי שביעית: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ד

לקח בכור למשתה בנו או לרגל ולא צריך לו, מתר למכרו. צדי חיה עופות ודגים שנגזמנו להם מינים טמאין, מתרים למכרו. רבי יהודה אומר, אף מי שנתמנה לו לפי דרכו, לוקח ומוכר, ובלבד שלא תהא אמונתו בקד. וחקמים אוסרין **ט**:

ר"ע מברטנורה לקח לעצמו. לקט לעצמו לאכל והותר, מתר למכרו אפלו הוא עצמו: **לקח בכור**. בעל מום, דמתר לזרים: **מתר למכרו**. ובלבד שלא ימכרו אלא בדמים שקנה אותו, שלא ישתפר בו: **מתרין למכרו**. דהא קתיב גבי נבלה (דברים יח) או מכר לנכרי **ה**, הא לא אסרה תורה אלא לקימן לעשות בהן סחורה, אבל בנזדמן מתר: **רבי יהודה אומר אף מי שנתמנה**. אף על פי שאינו ציד אלא שפצא עופות טמאים, כמו כי יקרא קן צפור (דברים כב). ופליגי אתנא קמא דאמר צדי דנקא: **נתמנה**. נזדמן, לשון וימנו המקל (דברים א): (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **ה** הנה ליה למקט קרא דלקם דמייתי בגמרא פדלעיל אלא דנקט פסוק מרוח דמפרש כתוב דמכירה מתרת: **ט** וחקמים אוסרין. חקמים הינו תנא קמא, ויש לומר דציד קשמכון לצוד טמאים איכא ביניהו, דלחקמים שרי הואיל ומחמת אמונתו נתחייב מס רשאי לכוון לצוד הטמאים כדי שייכל לפרע המס, ולתנא קמא אף על פי דציד הוא לא התירו לו אלא בנזדמן. תוספות יום טוב: **ז** ולמאי דכתבינו דמדאורייתא אסור אלא שפסור בנד חקמים, איכא למימר דמשום מס נמי פח בידם לומר שהתורה לא אסרה בכי הא, אי נמי משום חיי נפש. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הבכור הוא לכהן ואם נמצא בו מום יאכלנו בכל מקום כמשה"כ (דברים טו) כי יהיה בו מום ומותר למכרו בין תמים בין בעל מום וכמו שנבאר בתחלת מסכת מעשר שני ואע"פ שמתר למכרו אסור לסחור בו ועוד נפרש דיני הבכור ומומיו במקומו במסכת בכורות:

מי שנתמנה לו. הוא שיתכוין לעד עוף טמא או חיה טמאה בכוונה או בלא כוונה שנזדמנו לו כגון שעברו עליו או יעבור הוא על קן מקניהו והלכה כר"י: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ה

לולבי זרדים והחרובין, יש להם שביעית ולדמיהן שביעית, יש להן בעור ולדמיהן בעור. לולבי האלה והבטנה והאטדיו, יש להם שביעית, ולדמיהן שביעית, אין להם בעור ולא לדמיהן בעור. אבל לעליון יש בעור, מפני שנושרין **יא** מאביהן:

ר"ע מברטנורה וחקמים אוסרין. למי שאינו ציד, ואפלו אין אמונתו בקד, וטעמיהו דרבנן לפי שהצידים שצריכים לתן מס למקד מאמונתם **ז** התירו להם למכר חיה עופות ודגים טמאים כדי שיוכלו לפרע למקד המס שעליהם, אבל שאר כל אדם לא. והלכה פרבי יהודה: **לולבי זרדיו**. לולבי אילן ששמו זרדיתא: **לולבי האלה**. לשון פאלה וקאלון (ישעיה ו) בערבי באלויט ובלע"ז גלנדי"י: **בטנה**. מלשון בטנים ושיקדים, בלשון ערבי פאסת"ק: **ואטדים**. מין ממיני הקוצים שצומחים בו גרעינים שחורים קשים והן נאכלים: **אבל לעליון**. של כל אלו יש בעור, דאף על גב דלולבים אין נושרים ואין אני קורא בהם ולבהמתד ולחיה, קלה לחיה מן השדה קלה לבהמתד

מן הבית, מפל מקום העלים נושאים הן ממקום חבורן, ולענפים שהם מחברים בו קרי אביהן, וכיון שהם נושאים יש להם בעור: (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יא] שנושאים. מה שאין פן לולבים דאין נושאים: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם לולב הוא הפרח כבר אמרנו פעמים (לעיל פ"ב מ"ג) שזרדים הם הענפים שיזמרו אותם מן הגפנים ויש מי שיטמין הענפים ההם כשהם לחים ויאכלו:

אלה נקרא בלשון ישמעאל בלוטו. הבטנה פסתאק וקבוצו בטנים. ואטדים מין ממניי הקוצים שצומחין בו גרגרין שחורים קשים כמו אפונים ונאכלים:

מפני שנושאים מאביהן. ר"ל נופלין מהענפים שהם מיוחסים אליהם כיחס האב לבן ומפני זה יהיה ביעור שלהם כשהיו נובלות מהענפים כמו שיתבאר כשנפרש ענין ביעור: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ו

הנרד והכפר והקטף והלטם, יש להם שביעית ולדמיהן שביעית. רבי שמעון אומר, אין לקטף שביעית, מפני שאינו פרי:

רי"ע מברטנורה ורד. שושן. והכפר. הוא שקורים לו בערבי אלחנ"א. ויש אומרים שהוא בשם שקורין גרופול"י: והקטף. אילו אפרסמון [יב]: לטם. תרגום לוט ולטוס. יש אומרים שהוא צינוב"ר בערבי, פניול"יש בלע"ז: יש להם שביעית ולדמיהן שביעית. והוא הדין דיש להן בעור [יג] ולדמיהן בעור, ואף על פי שלא נזכר במשנה: **מפני שאינו פרי.** ודין פצאים דאין להם קדשת שביעית משום דהנאתו אחר בעורן, והתורה אמרה לאכלה, דמנא דאכילה, שהנאתו ובעורן שנה, וצאו עצים דהנאתו אחר בעורן [יד]. ותנא קמא סבר דקטפו זהו פרי. והלכה כרבי שמעון: (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יב] הינו שאינו עושה פרי, והוא הדין לכל אילו שאינו עושה פרי ושרף יוצא ממנו. אבל באילו העושה פרות, קטפא דפרי יש לו שביעית, אבל קטפא דגנזא או דעלים אינו פרי אף לתנא קמא ואין לו שביעית. תוספות יום טוב: [יג] כד פתב הר"ש מדלא תנו דאין להם שמע מנה דיש להן, ואם פן הוא הדין לעיל משנה ג'. ולקרי"מ נראה דהוא הדין הקא דאין להם דלעיל: [יד] והר"ש פתב דכלי עלמא סבירא להו דהנאתו ובעורן שנה, ומאן דשרי משום דבטל אגב העץ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הוודם הם השושנים האדומים שיש להם ריח טוב ועליהם נאמר שפתותיו שושנים (שה"ש ה):

והכפר נקרא בלשון ערב חנה וכן נאמר (שם א) באשכול הכופר אלחנה היא אשכולות יפות עד מאד ויש מי שיאמר שהכפר הוא גרופול"י:

והקטף אילו אפרסמון הנקראת בלסם:

ולוטוס נקרא בערב שאה בלוט הוא קשטניאס וי"א שהוא נקרא צנובר הוא פניול"יש והלכה כרבי שמעון: (רמב"ם)

פרק ז - משנה ז

ורד חדש שפכשו בשמן ישן, ולקט את הנרד. וישן בחדש, חיב בבעור. חרובין חדשים שפכשו ביינו ישן, וישנים בחדש, חיבין בבעור. זה הפלל, כל שהוא בנותו טעם, חיב לבעור,

מין בְּשֵׁאֵינוּ מִינוּ. וּמִיּוֹן בְּמִינוּ, כֹּל שֶׁהוּא. שְׁבִיעִית אוֹסֶרֶת כֹּל שֶׁהוּא **[יח]** בְּמִנְהָ, וְשֵׁלָא בְּמִנְהָ, בְּנוֹתוֹן טַעַם :

ר"ע מברטנורה **[טו]** וְרַד חֲדָשׁ שֶׁכִּבְשׁוּ בְּשֵׁמוֹ יִשׁוּן. וְרַד שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁכִּבְשׁוּ בְּשֵׁמוֹ שֶׁל שְׁשִׁית, יִלְקֹט אֶת הַנֶּגֶד קֹדֶם שֶׁיִּגְיַע זְמוֹן הַבַּעוּר וְהַכֹּל מִתּוֹ. אֲבָל וְרַד שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁכִּבְשׁוּ בְּשֵׁמוֹ שֶׁל שְׁמִינִית וְכִבֵּר הִגִּיעַ זְמוֹן הַבַּעוּר שֶׁל הַנֶּגֶד, חֵיב לְבַעַר אֶת הַכֹּל, כְּדֹקְתָנִי סִיפָא דְשְׁבִיעִית אוֹסֶרֶת מִיּוֹן בְּשֵׁאֵינוּ מִינוּ בְּנוֹתוֹן טַעַם **[טו]** : **וְחַרְוִיבֵין חֲדָשִׁים וְכוּ'**. הַכָּא מִיָּרִי בָבָא לְשִׁתּוֹת הֵינּוּ אַחַר זְמוֹן הַבַּעוּר, דְּבִכְל עֵינָן חֵיב לְבַעַר. וְאִם לֹא נִשְׁתַּחֲוּ הַחַרְוִיבִים בֵּינָן עַד זְמוֹן הַבַּעוּר יִלְקֹט הַחַרְוִיבִין וְהֵינּוּ מִתּוֹ כְּמוֹ בִּרְד **[טו]**, וְהַכִּי תִּנְיָא בְּהַדְיָא בְּתוֹסְפָתָא : **זֶה הַכֹּלל וְכוּ'**. בְּכָל אֲסוּרִים **[יז]** שֶׁבְּתוֹרָה מִיָּרִי, דְּבִכְלָן בְּמִינוּ בְּמִשְׁהוּ וּמִיּוֹן בְּשֵׁאֵינוּ מִינוּ בְּנוֹתוֹן טַעַם. וְאִינְהָ הַלְכָה : **הַשְּׁבִיעִית אוֹסֶרֶת בְּכָל שֶׁהוּא בְּמִנְהָ**. לְאַחַר הַבַּעוּר, אֲבָל קֹדֶם הַבַּעוּר אֵין בְּהֵם קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית שֶׁיֵּהָא אֲסוּר לְהַפְסִידָהּ וְלַעֲשׂוֹת בְּהֵם סְחוּרָה עַד שֶׁיֵּהָא בְּהֵם בְּנוֹתוֹן טַעַם, בֵּין בְּמִנְהָ בֵּין שֵׁלָא בְּמִנְהָ : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **[טו]** הַכִּי מְשַׁמַּע בְּיַרְוֵשׁלַמִּי. וְהַתּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב הָאֲרִיף לְהַפְלִיא וּמְסִיק וְנִרְאָה כְּפִרוּשׁ הַר"מ שֶׁמִּפְרֹשׁ וְרַד חֲדָשׁ בְּשֵׁמוֹ יִשׁוּן וְרַד דְשְׁבִיעִית שֶׁכִּבְשׁוּ בְּשֵׁמוֹ שְׁשִׁית יִלְקֹט, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִכְנַס כַּח הַנֶּגֶד וְטַעַמָּם בְּשֵׁמוֹ שֶׁהִשְׁמִין יִשׁוּן וְהַנֶּגֶד חֲדָשׁ, אֲלֵא אִם כֹּן יִנְיַחְהוּ זְמוֹן רַב. וְיִשׁוּן בְּחֲדָשׁ וְרַד דְשְׁבִיעִית בְּשֵׁמוֹ דְשְׁמִינִית, וְזֶה יִכְנַס בּוֹ כַּח הַנֶּגֶד וְטַעַמוֹ מִיָּד, וּמִפְּנֵי זֶה חֵיב לְבַעַר הַשְּׁמִין. וּפְרֹשׁ הַכֹּסֵף מְשַׁנֶּה כִּי הַנֶּגֶד הֵינּוּ נוֹתֵן כַּח וְטַעַם יוֹתֵר מִהַר מִן הַחֲדָשׁ, וְהַשְּׁמִין הַחֲדָשׁ נֹחַ לְקַלֵּט טַעַם יוֹתֵר מִהֵינּוּן : **[טז]** וְתַמּוּהָ דְבְּמִשְׁתַּנְּגוּ מְשַׁמַּע דְּבַעֲנָן אֶחָד שְׁנָא לְנֶגֶד וְחַרְוִיבִין אֲלֵא שְׁדִינִים נִשְׁתַּנְּגוּ כוּ'. וְהַר"מ מִפְּרֹשׁ דְּחַרְוִיבִין בֵּינָן יִכְנַס בּוֹ טַעַם הַחַרְוִיבִין מִיָּד, וּמִפְּנֵי זֶה עַל שְׁנֵי הַדְּרָכִים חֵיב לְבַעַר : **[יז]** רְצוּנוֹ לֹאמַר זֶה הַכֹּלל לְאַתּוּנֵי כֹּל אֲסוּרִים : **[יח]** **כֹּל שֶׁהוּא**. תִּימָה לְמֵאֵי הַדֵּר תִּנְיָ לִיהּ, וְהִרִי זֶה הַכֹּלל לְלַמֵּד עַל עֲצֻמוֹ שֶׁל שְׁבִיעִית בָּא, כְּדִתְנִי חֵיב לְבַעַר. וְנִרְאָה לִי דְלַעֲנָן גְּדוּלִין הוּא, שְׂאֵם לְקַח בְּצֵל שְׁשִׁית וְנִטְעָה בְּשְׁבִיעִית וְהוֹסִיפָה כֹּל שֶׁהוּא, אוֹתוֹ כֹּל שֶׁהוּא מְבַטֵּל אֶת הַעֶקֶר וּמְחִיב כֹּל בְּבַעוּר. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב, וְעַן שָׁם : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **[טו]** **וורד חדש שכבשו בשמן ישון**. הוא שיטמין וורד של שביעית בשמן של ששית הרי הוא מלקט אותו מפני שלא יכנס כח הורדין וטעמם בשמן שהשמן הוא ישן והורד חדש אלא אם יניחחו זמן רב :

יש בחדש הוא לתת וורד של שביעית בשמן של מוצאי שביעית וזה יכנס בו כח הורד וטעמו מיד ומפני זה חייב לבער השמן אבל החרובין ביין יכנס בו טעם החרובין מיד ומפני זה על שני הדרכים חייב לבער היין :

ושאמר מין במינו כ"ש כגון שיתערב יין של שביעית ביין של ששית ואפילו טפה אחת בכלי גדול הוא חייב לבער וזהו שאמר שביעית אוסרת כל שהוא במינה ושארם ושלא במינה בנותן טעם כמו הורד בשמן והחרובין ביין וכן הדין בשאר איסורין שבתורה ולשאר האיסורין כולם רמז באמרו זה הכלל כל שהוא בנותן טעם וכו' ועוד יתבאר זה בסוף ע"ז : (רמב"ם)

ח פרק

א משנה - ח פרק

כָּלל גְּדוֹל **[א]** אֲמָרוּ בְּשְׁבִיעִית, כֹּל הַמִּיחָד לְמֵאֲכַל אָדָם, אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לְאָדָם, וְאֵין צָרִיף לֹאמַר לְבַהֲמָה. וְכָל שֶׁאֵינוּ מִיחָד לְמֵאֲכַל אָדָם, עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לְאָדָם, אֲבָל לֹא לְבַהֲמָה. וְכָל שֶׁאֵינוּ מִיחָד לֹא לְמֵאֲכַל אָדָם וְלֹא לְמֵאֲכַל בְּהֵמָה, חֲשֵׁב עָלָיו לְמֵאֲכַל אָדָם וּלְמֵאֲכַל בְּהֵמָה, נוֹתְנִין עָלָיו חֲמָרֵי אָדָם וְחֲמָרֵי בְּהֵמָה. חֲשֵׁב עָלָיו לְעֻצִים, הִרִי הוּא כְּעֻצִים, כְּגוֹן הַסִּיָּאָה וְהַאֲזוּב וְהַקּוֹרְנִית :

ר"ע מברטנורה **ושלא במינה**. אֲפִלּוּ לְאַחַר הַבַּעוּר בְּנוֹתוֹן טַעַם : **כָּלל גְּדוֹל**. מְלוּגְמָא. תַּחְבֻּשֶׁת וְרִטְיָה, וּפְרוּשׁ מְלוּגְמָא מֵלֵא לֹאמַר, שֶׁדָּרַף אָדָם לְלַעַס מֵלֵא לֹאמַר חֲטִיִּים אוֹ תַּאֲנִים וְנוֹתֵן עַל גְּבִי מִפְּתוֹ : **אֵין עוֹשִׂים מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא**. דְּכִתִּיב (ויקרא כח) וְהִיטָה שֶׁבֶת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֲכָלָהּ, מִה שֶׁהוּא מִיחָד לְכֶם דְּהֵינּוּ לְמֵאֲכַל אָדָם וְהִיטָה לְאֲכָלָהּ וְלֹא לְמֵאֲכַלָּהּ, אֲבָל מִה שֶׁאֵינוּ מִיחָד לְכֶם יְהִיָּה בֵּין לְאֲכָלָהּ בֵּין לְמֵאֲכַלָּהּ, הַלְכָּד כֹּל שֶׁאֵינוּ מֵאֲכַל אָדָם עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לְאָדָם : **עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לְאָדָם אֲבָל לֹא לְבַהֲמָה**. דְּכִתִּיב (שם) וְלִבְהִמְתָּד וְלַחֲיָה אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ תִּהְיֶה כֹּל תְּבוֹאָתָהּ לְאֲכָל, דְּבַר הָרְאוּי לַחֲיָה וְלְבַהֲמָה תִּהְיֶה לְאֲכָל לְבַהֲמָה וְלֹא לְעֻשׂוֹת לָהּ מְלוּגְמָא : **חֲמָרֵי אָדָם**. שֶׁאֵין

עוֹשֵׂין מִהֶם מְלוֹגְמָא: וְחֹמְרֵי בְּהֵמָה. שְׁאֲסוּר לְשַׁלֵּקוֹ (ב): הַסִּיאָה. עֶשֶׂב שֶׁקוֹרִין לוֹ בְּעֶרְבֵי צִדְרִי"ג: וְאִזּוּב. צַעֲתִיר בְּעֶרְבֵי וּבְלַעֲזִי אִיסִּפִּי: וְקוֹרְנִית. בְּעֶרְבֵי חַשְׂמִי"א וּבְלַעֲזִי שְׁדַרְיָא"ע: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (א) **פלל גזול**. עין בריש פרקין דלעיל: (ב) והטעם פרש הר"מ וזה לשונו, לא ישנה פרות מבריתן כדרך שאינו משנה בתרומה ומעשר שני, דבר שדרבנו לאכל חי לא יאכלנו מבשל כו', לפי שאין שולקין אכלי בהמה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אמר הכתוב (ויקרא כה) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה. ר"ל הדבר שהיא לכם למאכל אדם בלבד יהיה לאכלה ולא למלוגמא היא מלה מורכבת מלא לוגמא ולוגמא שם צד אחד משני צדדי הפה מבפנים ר"ל לעיסת מאכל שאפשר שילעוס מן החטה או התאנים לעיסה אחת לשום ע"פ מכה או שחין והענין המבורר מכל זה ממה שאמר ולא למלוגמא הוא שלא יעשה מפירות שביעית לא תחבושת ולא רטיות ולא רפואות להקיא ולא שום דבר מכל זה אלא מה שהוא מיוחד למאכל אדם כמו שבארנו:

וכל שאינו מיוחד למאכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם שנאמר (שם) לכם לאכלה המיוחד לכם הוא שיהיה לכם לאכלה בלבד וזולתו לאכלה ולמלוגמא:

וחומרי אדם הוא שלא יעשה ממנו מלוגמא כמו שלא יעשו מן המיוחד למאכל אדם וחומרי בהמה הוא שיהיו כמו מאכל בהמה שאין בהמה אוכלת אותו אלא כל זמן שהוא נמצא אותו המין בשדה לחיות השדה כמו שיתבאר:

וסיאה נקרא פידרג בלשון ערב ואזוב נקרא צעתר בלשון ערב וקורניס נקרא בערבי האשה ובלעז שדריי"ה והם עשבים ידועים אצל הרופאים: (רמב"ם)

פרק ח - משנה ב

שְׂבִיעִית, נִתְּנָה לְאֲכִילָה וְלִשְׂתִּיָּה וְלִסְיִכָּה, לְאָכַל דָּבָר שֶׁדָּרְכּוֹ לְאָכַל, וְלִסּוֹף דָּבָר שֶׁדָּרְכּוֹ לְסוֹף. לֹא יִסּוֹף יַיִן וְחֹמֶץ, אֲבָל סֵף הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן. וְכֵן בְּתְרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר שְׁנִי. קָל מִהֶם שְׂבִיעִית, שֶׁנִּתְּנָה לְהַדְּלִקַת הַנֵּר: (ג)

ר"ע מברטנורה **לאכילה ושתייה וסיכה**. בענבים וזיתים מירי, שיש בהם אכילה ושתייה וסיכה: **לאכל דבר שדרכו לאכל**. אף על גב דאמרה תורה לאכלה ולא להפסד, אין מחיבים אותו לאכל דבר שאין דרך בני אדם לאכלו, כגון תבשיל שנתקלקל, ולא חישינו אם הולך לאבוד. וכן דבר שאין דרך בני אדם לאכלו אלא על ידי תקון ובה הוא לאכלו כמות שהוא בלא תקון, כגון לאכל תרדיו חיון או לכוס חטין חיות, אין שומעין לו: **וכן בתרומה וכן במעשר שני**. לא נתנו אלא לאכילה ושתייה וסיכה: **שנתנה להדלקת הנר**. מה שאין פן בתרומה טהורה, אבל תרומה טמאה מדליקין בה את הנר. ובמעשר שני פתיב (דברים כו) ולא בערתי ממנו בטמא, אבל בטהור מתיר לבער. ובשביעית בין בטמא בין בטהור מתיר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ג) **שנתנה להדלקת הנר**. דכתיב (ויקרא כה) תקיח כל תבואתה לאכל, תקיח, אף להדלקת הנר. ספרא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אמר הכתוב בענין שנה שביעית (שם) לבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול ואמרו בספרי תהיה אף להדלקת הנר אף לצבוע בו צבע ועוד נבאר דיני תרומה ומעשר שני במקומותיהן בסדר זה: (רמב"ם)

פרק ח - משנה ג

אין מוכרין פרות שביעית, לא במדה (ד), ולא במשקל, ולא במנין, ולא תאנים (ה) במנין,

ולא ירק במשקל. בית שמאי אומרים, אף לא אגדות (ז). ובית הלל אומרים, את שדרכו לאגד בבית (ז), אוגדין אותו בשוק, כגון הכרשין ונץ החלב:

ר"ע מברטנורה לא במדה ולא במשקל ולא במנין. כדי שימכרו בזול. אי נמי מתוך שאין מוכרין אותו כדרך שמוכרים בשאר שנים, ינהגו בהם קדשת שביעית ולא אתו לזולתי בהו: **אף לא אגדות**. שלא למכר כדרך שמוכרים בשאר שנים: **ונץ חלב**. מפרש בפרקין דלעיל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ז) לא במדה. הא דמתר למכר כתבו התוספות פרק קמא דראש השנה דהמלקט על מנת לאכל והותר מתר למכר. ואפשר דלוקח על מנת לאכל לא חשיב סחורה אלא אם כן לוקח בזול על מנת למכר ביקר, שקונה להרויח. וכתב הר"מ שהדמים יש להן דין קדשת שביעית: (ה) **לא תאנים כו'**. אשמעינן דאף על גב דרגילות התאנים לשקלן כו' והנה אמינא דכשמשנה ומנאן סני, וכן בירק דדרך למנותו אגדות והנה אמינא פי משנה ושוקלן שרי, קא משמע לן דאין מתר למכר באלו הדרכים אפלו בשנוי מן דרכו, אלא מוכר אכסרה כלומר באמד. תוספות יום טוב: (ז) **בית שמאי אומרים אף לא אגדות**. כלומר אף על פי שרוצה למכר שלא במנין אלא אכסרה: (ז) **בבית**. פרוש את שדרכו לאגד כשרוצה אותו לבית מתר להוליכו אגוד למכר. הר"ש: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הוא אומר שהדבר המועט שמותר לאדם למכרו מפירות שביעית כמו שיתבאר אחר זה אסור למכרו על דרך מכירת שאר המכירות בשאר השנים שלא יראה סוחר בפירות שביעית אבל צריך לעשות ענין מעניני הפקר שבפירות שביעית כגון שימכור כפי שידעו לו במדה ולא במספר והדמים שהוא לוקח הם דמי שביעית ונתחייב בדין דמי שביעית כמו שיתבאר אחר זה:

וכרישין הוא הכרתי:

ונץ החלב נקרא בלי ערב מחלב וכבר פירשתי שמותם (פי"ז מ"א): (רמב"ם)

פרק ח - משנה ד

האומר לפועל, הא לך אסר זה ולקט לי ירק היום, שכרו מתר (ח). לקט לי בו ירק היום, שכרו אסור (ט). לקח מן הנחתום כפר בפונדיון, כשאלקט ירקות שדה אביא לך, מתר. לקח ממנו סתם, לא ישלם לו מדמי שביעית, שאין פורעין חוב מדמי שביעית:

ר"ע מברטנורה שכרו מתר. ואין בו קדשת שביעית. ואף על גב דשביעית תופסת דמיה, האי לאו דמי שביעית הוא: **לקט לי בו ירק**. לשון מכר הוא, דמשמע לקט לי שניו ירק, אבל לקט לי לשון שכירות הוא ולא לשון מכר: **כפר בפונדיון**. לא שאמר לו אתן לך פונדיון, רק כפר שנה פונדיון: **כשאלקט ירקות שדה אביא לך מתר**. משום דמתנת חנם יחבי זה לזה, לפי שירקות שדה מצויין: **לקח ממנו בסתם**. בהקפה כדרך מוכרים בהנות: **לא ישלם לו מדמי שביעית**. דהוי כסחורה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ח) שכרו מתר. ואם תאמר ומאי שנא מצובע בשכר דמשנה ג' פרק ז'. ויש לומר דנדקא בדבר מרבה דבצובע רויחי טפי ונדמא לסחורה קנינו רבנו. ועין בתוספות יום טוב: (ט) **שכרו אסור**. רצונו לומר שהוא דמי שביעית ואסור לנהוג בו אלא כמנהג דמי שביעית. הר"מ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ענין שאמר שכרו מותר ר"ל שאינו דמי שביעית ומה שאמר שכרו אסור שהוא דמי שביעית ודין השכר הוא כדן מוכר פירות שביעית והתמורה בפירות שביעית מותר כגון שיאמר לו קח זה הפרי ותן לי פרי פלוני ולפיכך כשיקח הלחם מן הנחתום ואומר לו אתן לך בו ירקות שדה כשאקבצם מותר אבל אם לקח ממנו לחם בדמים ולא פירש לו שיתן לו בהם ירקות נעשה כחוב עליו ואסור לתת בחובו פירות שביעית:

ואמר פונדיון ואיסר על המנהג הידוע אצלם שהכפר בפונדיון והירקות פחות ממה שלוקחין באיסר ואיסר רביע דרכמון ופונדיון חצי דרכמון והדרכמון ט"ז גרעני שעורים וכבר בארנו אלו השיעורים במה שעבר (פי"ח מ"ה דפאה): (רמב"ם)

פרק ח - משנה ה

אין נותנים, לא לביר, ולא לבלן (י), ולא לספר, ולא לספן. אבל נותן הוא לביר לשנות. ולכלן, הוא נותן מתנת חנם:

ר"ע מברטנורה ביר. חו"פ בורות ומספיק מים לבני העיר, לא יתן לו מדמי שביעית להספיק לו מים לכל תשמישו: ולא לבלן. מחמם מרחצאות: ולא לספר. ש"כר התספרת: ולא לספן. ש"כר הספינה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (י) ולא לבלן. מסים הר"מ ולא לשאר אפניו. ומתניתו נקטה אלו לרבותא דבלן וספר הנאת הנוף עושי לו וספן דבר שאי אפשר שיגבר הנחל אלא על ידי ספינה, ונהוי אמינא דש"י: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם ביר. הוא משקה המי לבני אדם מן הבור ויקבל שכרו עליו:

ובלן. בעל המרחץ.

וספר. המגלח:

וספן. בעל הספינה והוא אומר שאסור לו לתת שכר אלו מדמי שביעית לפי שלא נתנה אלא לאכילה ולשתיה ולסיכה כמו שבארנו ומותר לו לתת לבעל בור המים להשקותו מפני שנתנה לשתיה כמו שנתבאר:

ולכולן הוא נותן מתנת חנם ואינו עושה חשבון שכרם ואף על פי שיש בדבר ההוא דרך מדרכי גמילות חסד וכבר נתבאר לך שהוא מותר והוא מה שאמרו אוכלים פירות שביעית בטובה ושלא בטובה: (רמב"ם)

פרק ח - משנה ו

תאנים של שביעית, אין קוצין אותן במקצה, אבל קוצה אותם בחרבה. אין דורכין ענבים בגת, אבל דורך הוא בערבה. ואין עושין (יב) זיתים בבד ובקטב, אבל כותש הוא ומכניס לבודידה. רבי שמעון אומר, אף טוחן הוא בבית הבד ומכניס לבודידה:

ר"ע מברטנורה ולכלן. לכל הני דתנינו במתניתו יכול לתן מתנת חנם שלא לשם שכרו, ואף על פי שידע שבשביל שנתן מתנה לא יתבע ממנו שכר: במקצה. כלי המיוחד לקוצ' בו תאנים קרוי מקצה: בחרבה. ספין, לשון חרב. וטעמא משום דכתיב (ויקרא כה) ואת ענבי נזירך לא תבצר, כדרך הבודצרים (יא): ערבה. שלשים בה את העסה: ובקטב. עץ גדול וכבד ובראשו אבן גדולה שנותנים על הזיתים בבית הבד, נקרא קטב: בודידה. בית הבד קטן פעין ערבה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (יא) הפנה כדי לשנות ושלם תעסק בפרות שביעית כדרך שמתעסק בשאר השנים. הר"מ: (יב) ואין עושין. מלשון ושמ עשו דדי בתוליהו (תקאל כג) והוא ענין מעוד וסחיטה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מוקצה. שם מקום ששם שוטחין עליו שטוחי התאנים והענבים:

הרבה. ידוע:

ובד הוא שם ליקבים שדורכין בה הזיתים ונקרא בלשון ערב בד:

וקוטב הוא גת קטן לזיתים:

ובודידה שם הבד והיא גת קטנה עד מאד:

עריבה כלי שלשין בו העיסה והכוונה בכל זה כדי לשנות ושלא יתעסק בפירות שביעית כדרך שיתעסק בשאר השנים כמו שני' (ויקרא כה) ואת ענבי נזיריד לא תבצור וידוע באמת שאינו רוצה בפסוק זה לאסור הבצירה כלל שהרי התיר אכילתן באמרו והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (שם) אבל ר"ל כמו שפירש בספרא לא תבצור כנגד הנוצרים ומכאן אמרו תאנים של שביעית אין קוצין אותם במוקצה והלכה כר"ש וכך פסקו ההלכה שהוא מותר לעשות בקוטב: (רמב"ם)

פרק ח - משנה ז

אין מבשלין גרק של שביעית בשמן של תרומה, שלא יביאנו לידי פסול. רבי שמעון מתיר. ואחרון אחרון, נתפש בשביעית. והפרי עצמו, אסור:

ר"ע מברטנורה רבי שמעון אומר כו'. והלכה כרבי שמעון: **שלא יביאנו לידי פסול**. שאם נפסל, בשביל שמן של תרומה ישרף הכל, ונמצא גורם לפרות שביעית שלא יאכלו: **ורבי שמעון מתיר**. להביא קדשים לבית הפסול. ואין הלכה כרבי שמעון: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (יג) ודין היובל ודין השמטה בפרותיהן שוין לכל דבר: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **שלא יביאנו לידי פסול**. שאם נפסל בשביל התרומה ישרף הכל מפני שגורם לפירות שביעית שלא יאכלו ואמרו בספרא כי יובל היא קודש מה קודש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה אי מה קודש תופס דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת את דמיה ויוצאת לחולין תלמוד לומר תהיה בהויתה תהא הרי היא בקדושתה נמצאת אומר אחרון אחרון נתפש בשביעית והפרי עצמו אסור כיצד לקח בפירות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין בשביעית הפירות והבשר לקח בבשר דגים יצא בשר ונתפש דגים וחייב ביעור לפירות ולדגים וזה הוא פירוש אחרון אחרון נתפש והפרי עצמו אסור וזה הדין בעצמו ה"ה דמי שביעית שאמרתי לפרש אותן במקומות מן המסכת הזאת ואין הלכה כר"ש: (רמב"ם)

פרק ח - משנה ח

אין לוקחים עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית. ואם לקח, יאכל כנגדו. אין מביאין **(טו)** קניי זבים וקניי זבות וקניי יולדות מדמי שביעית. ואם הביא, יאכל כנגדו. אין סכין כלים **(טז)** בשמן של שביעית. ואם סד, יאכל כנגדו:

ר"ע מברטנורה **והאחרון אחרון נתפש בשביעית**. כיצד, לקח בפרות שביעית בשר, הבשר והפרות מתבערין בשביעית, לקח בבשר דגים, יצא בשר ונתפש דגים, לקח בדגים שמן, יצאו דגים ונתפש השמן, וחיב לבצר הפרות והשמן, נמצא אחרון אחרון נתפש. והפרי של שביעית עצמו אסור לעולם, ומפקינן לה מדכתוב עיקרא כה) כי יובל היא קדש, מה קדש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה **(יג)**, אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת דמיה ויוצאת לחולין, תלמוד לומר (שם) תהיה, בהויתה תהא: **יאכל כנגדו**. כנגד אותם דמים יקנה משלו דברים שהם לצרף אכילה **(יד)** ויאכל בקדשת שביעית: **קניי זבים וקניי זבות**. שתי תורים או שני בני יונה שחביבין להביא הזבים והיולדות: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **(יד)** מסים הר"מ מלבד פרות שביעית: **(טו)** אין מביאין. דכל דבר שפחובה אינו בא אלא מן החליו: **(טז)** אין סכין כלים. דהא דתנן לעיל דשביעית נתנה לסיקה, רצונו לומר לסיכת אדם, לא לסיכת עורות וכלים. הר"מ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כבר נתבאר שהשביעית נתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה רוצה לומר לסיכת אדם לא לסיכת עורות וכלים:

וקניי זבים וזבות ויולדות. הם שתי תורים או שני בני יונה שחייבים בהם אלו מחוסרי כפרה:

ושאמר יאכל כנגדו שיוצא מממונו מה שהוא שוה הדבר ההוא ויקנה בו פירות בלבד פירות שביעית ויאכלם בקדושת שביעית: (רמב"ם)

פרק ח - משנה ט

עור שֶׁשָׂכוּ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׂבִיעִית, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִדְלַק **(ז)**. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, יֵאָכֵל כְּגִידוֹ **(ח)**. אָמְרוּ לְפָנָיו רַבִּי עֲקִיבָא, אוֹמֵר הִיא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עוֹר שֶׁשָׂכוּ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׂבִיעִית, יִדְלַק. אָמַר לָהֶם, שְׂתַקּוּ, לֹא אוֹמֵר לָכֶם מֵה שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ:

עיקר תוי"ט **(ז)** רבי אליעזר אומר ידלק. מסתברא דאף בכלים סבירא ליה דידלקו, אלא דכי אמר למלתיה בעור אמרה: **(ח)** יאכל כנגדו. מסתברא דטעמא לא הוי אלא משום קנסא, וכמו שמצינו בסוף פרק קמא דמעשר שני: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם רבי עקיבא היה תלמיד לרבי אליעזר והיה אומר משמו בזו ההלכה שהוא מיקל וכששמע אותם שהיו אומרים משום רבו שהיה מחמיר בזו ההלכה שתקם ואמר להם אל תאמרו משמו זה שאיני יכול לפרש לכם דעת רבי אליעזר בהלכה זו מרוב שהיה מיקל בה וזהו ענין מה שאמר לא אומר לכם כלומר אי אפשר לי לאומרו והלי' כחכמים: (רמב"ם)

פרק ח - משנה י

וְעוֹד אָמְרוּ לְפָנָיו, אוֹמֵר הִיא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הָאוֹכֵל פֶּת כּוֹתֵים כְּאוֹכֵל בֶּשֶׂר חֲזִיר. אָמַר לָהֶם, שְׂתַקּוּ, לֹא אוֹמֵר לָכֶם מֵה שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ:

ר"ע מברטנורה שתוקו לא אומר לך מה שרבי אליעזר אומר בו. רבי עקיבא קבל מרבי אליעזר רבו דמקל טפי בסיכה, וכשאמרו לו שהיה רבי אליעזר אומר ידלק אמר להם שתוקו, שאיני רשאי לפרש כמה היה רבי אליעזר מקל בו, והלכה פחכמים: **כאוכל בשר חזיר**. לאו דוקא, שאין האוכל פת כותי לוקה מן התורה, אלא מכת מרדות מדרבנן **(יט)**: מה שרבי אליעזר אומר בו. דמקל בו טפי: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט **(יט)** ומשמע דלאחר שגזרו על הכותים שיהיו עובדי פוכבים לכל דבריהם אירגו. וכתבו התוספות שגזרו על פתו לפי שהיו מבטליו מבגנו בית המקדש בימי עזרא כדאמר בפרקי דרבי אליעזר: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם גם זה על ענין הראשון ודין פת כותים שהיא אסורה אבל אין לוקין אוכליה מלקות אלא מכת מרדות מדרבנן: (רמב"ם)

פרק ח - משנה יא

מרחץ שהסקה בתבן או בקש של שביעית, מתר (כ) לרחץ בה. ואם מתחשב הוא, הרי זה לא ירחץ:

ר"ע מברטנורה **ואם מתחשב הוא.** אם אדם חשוב הוא שביני אדם למדים ממנו צריך להחמיר על עצמו: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (כ) מתר. אף על גב דתבן וקש של שביעית אסור פדתנו לקמן. ה"ש. ולשוו חסד בדיעבד קאמר דמתר לרחץ בה, ועוד נש לומר דלכתחלה נמי מתר להסיק בהו מרחץ משום דצריך אדם הוא, ופדתנו גבי מלוגמא (לעיל משנה א). כסף משנה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם (א) אם מתחשב. כלומר אם אדם חשוב הוא והוא נכבד בעיני עמו שמפני כבודו אפשר לשרוף בכלל העצים מה שאינו עצים כדי להטיב ריח המרחץ כגון דברים שיש להם ריח טוב והם עריבים לאכול: (רמב"ם)

פרק ט

פרק ט - משנה א

הפגם, והירבוזין השוטים, והחלגלוגית, כספר שבהרים, והכרפס שבנהרות, והגרגר של אפר, פטורין מן המעשרות, ונלקחין מפל אדם בשביעית, שאין פיוצא בהם נשמר. רבי יהודה אומר, ספיחי חרדל, מתרין, שלא נחשדו עליהן עוברי עברה. רבי שמעון אומר, כל הספיחין מתרין, חוץ מספיחי כרוב, שאין פיוצא בהם בירקות שדה. וחכמים אומרים, כל הספיחין אסורין:

ר"ע מברטנורה **הפגם.** עשב שקורין רוטי"א בלע"ז: **והירבוזין.** אספרגיי בלע"ז. והשוטים הם אספרגיי של שדות, אותו שאינן של גנות: **והחלגלוגית.** בערבי רגל"א ובלע"ז ווירדולאניש: **וכספר.** קוליאנד"ר בלע"ז. ודוקא של הרים אבל של גנה חשוב הוא: **וכן כרפס.** של נהרות דוקא אבל לא של גנה: **כרפס.** אפיי"ו בלע"ז: **גרגר.** אוריגייא בלע"ז: **שבאפר.** הגדל באחו. אבל של גנה חשוב הוא: **פטורים מן המעשר.** בכל השנים כדמפרש טעמא שאין פיוצא בהו נשמר, שאינן נחשבו בעיני בעליהו ומפקירין אותו, והפקר פטור מן המעשר דכתיב (דברים יד) ובה הלוי פי אין לו חלק ונחלה עמך, בדבר שאין לו חלק ונחלה עמך: **יטל מעשרותיו,** יצא הפקר לקט שכחה ופאה שיש לו חלק עמך: **ונלקחים מפל אדם בשביעית.** לפי שאין דרך לשמרו. דכל דבר שדרך לשמרו אסור לקנות אותו מעם הארץ בשביעית, שהוא חשוד לשמר הפרות ושלל להפקירו, והלוקח מן המשמר אפלו פחצי אסר (א) אסור. וכל הגד דמתינתין שחזקתו שאין משמירין אותו מתר לקח מהו מעם הארץ כדי מזון שלש סעודות בלבד (ב) ולא יותר, שאין מוסרין דמי פרות שביעית לעם הארץ, אף על פי שהפרות הן מן ההפקר, יותר ממזון שלש סעודות, מפני שהוא חשוד לאצר הדמים ואינו נוהג בהם קדשת שביעית: **שלא נחשדו עליהם עוברי עברה.** להביאם מן השמור. ואין הלכה כרבי יהודה: **כל הספיחין מתרין.** לקחת מפל אדם, דמחזקין להו שאינם מן השמור: **חוץ מספיחי כרוב.** שחזקתו מן השמור: **לפי שאין פיוצא בהם בירקות שדה.** שאין גדלים כמותו במדבר (ג). ואין הלכה כרבי שמעון: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (א) כתב התוספות יום טוב הכי תניא בספק דף ל"ט, ולא דעתי טעם דנקטי בכחצי אסר, והרי פרוטה היא הפוחית שבמטבעות הנזכרות במשנה הוי מצי למנקט: **(ב)** התירו לו כדי מזונה כדאיתא במסכתא הנזכרת, ושלש סעודות הן מזון יום השבת. ה"ש: **(ג)** צריך לומר דשדה דתנו במתינתין ודנקט הר"ב ברישא, מדבר קרינן ליה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם נבאר עתה עיקר זו המשנה ואחר כך נפרש מליה וממה שתצטרך לדעת שפירות שביעית אסור להצניע ולגנוז אותם ולסחור בהם כמו שאמרנו ואם מכר מהם כלום אותם המעות יהיו דמי שביעית ואסור להצניעם ולגנוז אותם ולסחור בהם כמו שאמרנו אלא לקנות בהם מאכל ויהיה נאכל בקדושת שביעית ואסור לתת דמי שביעית לע"ה מפני שהוא חשוד עליהם שמה יגנוז ולא יקנה בהם מאכל וכשנראה עם הארץ מוכר פירות שביעית אם הפירות ההם מן הדברים שדרך ב"א לעשות מהם גנות ולשמור אותם כגון התאנים והענבים והחטה אסור לקנות ממנו ואפי' בדמים מועטים שהקונה ממנו הוא נותן לו דמי שביעית ואם היו הפירות ההם מן הדברים המופקרים במדברות מותר לקנות ממנו בדמים מועטים ושיעורם מזון ג'

סעודות והוא משום כדי חייו וכן אמרו (סוכה פ"ג דף טו). ואין מוכרים פירות לע"ה יותר ממזון ג' סעודות בד"א בלוקח מן המופקר אבל בלוקח מן השמור אפי' בחצי איסור מפני שהוא שומר ומצניען שלא כדין ומה שאמר בכאן ונלקחין מכל אדם בשביעית הוא מיוחד בגמ' במזון ג' סעודות בלבד והוא מה שאמר בכדי מן שנו ועוד יתבאר לך שהמעשרות אינם חייבים אלא בנשומר:

ופיגם הוא עשב נקרא פיגם ובלע"ז רודא:

והירבוזין השוטים. הם שיש להם עלים רחבים:

והחלגלוגות. מין ממיני הירק הנקרא בל' ערבי רגלה ובלע"ז בורדוליג"ש עלים שלו גדולים וקנה שלו ארוך והוא הנקרא בלשון ערבי בקלה אלחמקה:

והכוסבר. של הרים הוא זרע גד הררי:

והכרפס. ידוע:

והגריג של אפר. הוא גריג המדברי ואפר שם המדבר וספחים הוא מה שיצמח אחר הקציר וכבר פירשנו אותו פעמים (במכילתין פ"ז משנה א' ובכלאים פ"ב מ"ה) וכבר ידעת מה שאסר הכתוב לקצור ספח הוא מה שאמר בתורה את ספח קצירך וכבר בארנו שענין לא תקצור כנגד הקוצרים:

ורבי יהודה אומר שספחי חרדל לא נחשדו עליהם עוברי עברה להביא אותם מן השמור:

ור"א שהספחים כולם מותר לקחת אותם על הדרך שאמרנו מכל אדם מפני שהם ספק אם הם מן השמור או מן ההפקר וסוף מה שנוכל לומר אין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ כשיתברר לנו שהוא מן השמור אלא ספחי כרוב שהוא מן השמור על כל פנים שלא ימצאו בהם במדבר:

וחכמים אומרים. שאינו מותר לקנות דבר בספחים מיד עם הארץ בשום פנים ואין הלכה כרבי יהודה ולא כרבי שמעון: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ב

שֶׁלֶשׁ אֲרָצוֹת לְבַעוֹר, יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגְּלִיל. וְשֵׁלֶשׁ אֲרָצוֹת לְכָל אֶחָת וְאֶחָת. גְּלִיל הָעֵלְיוֹן, וְגְלִיל הַתְּחִתּוֹן, וְהַעֲמֵק. מִכְּפַר חֲנַנְיָה וְלַמַּעֲלֹן, כָּל שְׂאִינֹו מִגִּדְלֵי שְׂקָמִין, גְּלִיל הָעֵלְיוֹן, וּמִכְּפַר חֲנַנְיָה וְלַמַּטָּן, כָּל שְׂהוּא מִגִּדְלֵי שְׂקָמִין, גְּלִיל הַתְּחִתּוֹן. וְתַחֲמוֹ טַבְרַיָּא, הַעֲמֵק. וּבִיהוּדָה, הָהָר וְהַשְּׂפֵלָה וְהַעֲמֵק. וּשְׂפֵלַת לוד כְּשֶׂפֵלַת הַדְרֹם, וְהָהָר שְׂפֵלָה כְּהָר הַמְלָךְ. מִבֵּית חוֹרוֹן וְעַד הַיָּם מְדִינָה אֶחָת:

ר"ע מברטנורה **שֶׁלֶשׁ אֲרָצוֹת.** בארץ ישראל חלוקות זו מזו לענין בעור. ובעור האמור בכל מקום בשביעית הוא שכל זמן שאין נמצא בשדה מאותו המין שאסף אליו בבית, חייב לבער אותו המין מן הבית מיד. כגון אם לקט תאנים ועשה מהן גרוגרות, אינו יכול לאכל מאותם גרוגרות אפילו בשנה השביעית אלא כל זמן שנמצאים תאנים מחברות לאילו, וכשכלו התאנים מן האילנות חייב לבער (ד) הגרוגרות שבביתו, או לאכלן כלו מיד, או להפקירן עד שלא ישאר מהם בביתו, דכתיב (ויקרא כה) ולבהמתך ולחיה, כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך מן הבית, כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית. והשתא קאמר שארץ ישראל כלה לחלקת לשלשה חלקים לענין בעור, וכל חלק וחלק ממנה נחלק לשלשה חלקים: **כל שאינו מגדל שקמים גליל העליון.** שהשקמים אין גדלים אלא בשפלה, וסימן לדבר כשקמים אשר בשפלה (מלכים א' י): **ותחום טבריה.** הוא העמק. אלו השלשה הם מהגליל: **ההר והשפלה והעמק.** הם שלשה חלקים של ארץ יהודה: **שפלת לוד.** (והר נשלה) לוד. ומבית חורון עד הים. הם שלשה חלוקות של עבר הירדן, ושפלת לוד כשפלת הדרום, דכל זמן שאוכל בשפלת (הדרום) אוכל בשפלת (לוד), וההר של שפלת לוד אוכלים בו כל זמן שאוכלים בהר המלך: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תו"ט (ד) אין רצונו לומר שישארם או יזרקם לים המלח (כדעת כמה רבנא) אלא שדעתו כדעת התוספות והר"ש כי דאין פרות שביעית לא בכלל הנשרפים ולא בכלל הנקברים, אלא כשהגיע זמן הבעור דהיינו כשפלה בכל ארץ וארץ כדתנו, מחלק כי ומוציא על פתח ביתו ומפקיר, כמו שכתב הר"ב משנה ח': (עיקר תו"ט).

רמב"ם הביעור. כבר אמרתי פעמים שאפרש אותו בזו המסכת והנני מבאר אותו והוא מה שאמר הכתוב (ויקרא כה) ולבהמתך ולחיה אשר בארץ תהיה כל תבואתה לאכול ואמרין בספרא ומה חיה שאינה ברשותו אוכלת בהמה שברשותו אינו דין שתאכל אלא כל זמן שחיה אוכלת מן השדה תאכיל לבהמתך מן הבית למדנו מזה שאם יקבץ מין ממיני פירות או זרעונים והביאו אל ביתו יוכל לאכול מאותו המין כל זמן שימצא באילנות או בארץ וכשפסק המין ההוא מן השדה נתחייב להסיר מה שיש ממנו ברשותו בבית וזהו ביעור הנזכר בשביעית כגון שאם אסף תאנים ושטחם ויבשם

ואכל מהם אין לו להחמיר באכילתן כל השנה השביעית כולה אבל יאכל כל זמן שהתאנים הלחים נמצאים באילנות וכשיפסקו ונבלו ולא נמצא מהם אלא היבשים יסיר כל מה שיש ברשותו מן התאנים היבשים או שיאכלם כולם אם יכול או ישרפם או יזרקם לים וזהו ענין ביעור וכן יש לו לעשות בדמי כל דבר שהקדמנו שיש לדמיהן ביעור ואחרי שנתבאר זה העיקר אמר שארץ ישראל נחלקת לשלשה חלקים וכל חלק מאלו השלשה נחלק לגי חלקים לענין בעור והגבילים ואמר שהגליל נחלק לגי חלקים גליל העליון וגליל התחתון והעמק והוא תחום טבריא וארץ יהודה כמו כן נחלקת לגי חלקים ההר והשפלה והעמק ועבר הירדן נחלק לגי חלקים שפלת לוד והר שפלה של לוד ומבית חורון עד הים וכשיהיה לאדם צמוקים מפירות גליל יאכל מן הצמוקים ההם כ"ז שהענבים מצויין בכל הגליל כמו שיתבאר אחר זה: וענין שאמר ושפלת לוד כשפלת הדרום ר"ל שדין שפלת לוד כדין שפלת הדרום ואוכל מפירות של שפלת לוד כ"ז שהמין ההוא נמצא בשפלת הדרום ואוכל מפירות הר שפלת לוד כ"ז שימצא כמותם בהר המלך והוא הר הגדול רב הפירות מכל הרי ישראל:

ובית חורון עד הים מדינה אחת. ר"ל שיאכל מפירות איזה מקום שירצה כל זמן שימצא כמותה איזה מקום שיהיה מן הגבול ההוא: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ג

וְלִמָּה אָמְרוּ שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת, שִׁיְהִיוּ אוֹכְלִין בְּכָל אַחַת וְאַחַת עַד שִׁיְכַלֶּה הָאֲחֵרוֹן שְׁבָהּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, לֹא אָמְרוּ (ה) שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת אֶלָּא בִּיהוּדָה. וְשָׂאֵר כָּל הָאֲרָצוֹת, כְּהַר הַמְּלֶךְ. וְכָל הָאֲרָצוֹת (ו), כְּאַחַת לְזֵיתִים וְלִתְמָרִים:

ר"ע מברטנורה מבית חורון ועד הים מדינה אחת. וְכָל זָמַן שֶׁלֹּא כָּלָה לַחֲזֵה מִמָּחַת מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁבִּיְגִינָהּ, יְכוּלִים כָּל אֲנָשֵׁי הַגְּבוּל הַהוּא לְאָכֵל עַל יְדֵי הַמְּקוֹם הָאֶחָד שֶׁלֹּא כָּלָה בּוֹ לַחֲזֵה מִן הַשָּׂדֶה: וְלִמָּה אָמְרוּ שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת. הוּאֵיל וְשֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת בְּכָל אַחַת הָרִי כָּאֵן תִּשְׁעֵ אֲרָצוֹת, לְמֵאֵי הַלְּכָתָא אָמְרוּ שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת לְבַעוֹר וְתוֹ לֹא: שִׁיְהִיוּ אוֹכְלִים. אוֹכְלִים בִּיהוּדָה עַד שִׁיְכַלֶּה הָאֲחֵרוֹן שֶׁבְשֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹתֶיהָ, וְכֵן בְּגָלִיל, וְכֵן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. אֲבָל אֵין אוֹכְלִים בִּיהוּדָה עַל יְדֵי אוֹתוֹן שֶׁבְּגָלִיל, וְלֹא בְּגָלִיל עַל יְדֵי אוֹתוֹן שֶׁבִּיהוּדָה, דְּגַמְרִי דְּאֵין חֲזִיָּה שֶׁבִּיהוּדָה מִתְּרַחֵקת לְצֵאת מִיהוּדָה לְגָלִיל, וּמְגָלִיל לִיהוּדָה, אֲבָל יוֹצֵאָה הִיא מְגָלִיל לְגָלִיל וּמִיְהוּדָה לִיהוּדָה: וְשָׂאֵר כָּל הָאֲרָצוֹת כְּהַר הַמְּלֶךְ. שָׂאֵר כָּל הָאֲרָצוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹכְלִים עַל יְדֵי הַפְּרוּת הַנִּמְצָאִים בְּהַר הַמְּלֶךְ, וְהוּא הָיָה רַב הַפְּרוּת וְאַחֲרוֹן מְקָל שָׂאֵר אֲרָצוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ה) לא אמרו כ"ז. רבי שמעון פליג איתנא קמא דסבירא ליה דדין שלש ארצות הן יהודה כ"ז ובכל ארץ מקו שלש אלא דלענין שביעית כל ארץ אחת היא, ואמר רבי שמעון דאדרבה לא אמרו שלש ארצות אלא בארץ אחת, אבל זאת הארץ היא יהודה בלבד. אמנם שאר ארצות כ"ז: (ו) וכל כ"ז. סובר רבי שמעון דלזיתים ותמרים מתרחקים. דהא דאין מתרחקים גמירי כ"ז ובהני גדלים ולפיקד מתרחקים (וענין בתוספות תדשים שהשיג על זה הפרוש ומסיק קים להו לרבנו דפרות הללו קלים בכל מקום בשנה). ור"מ כתב דזאת הבבא דנכל הארצות דברי הכל היא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם לפי שאמר כאשר הקדמנו שלש ארצות לבעור ואמר אח"כ של שלש שאל השואל ואמר מה תועלת יש לזה החלוק שחלקם שלש אחר שהם טי ארצות כמו שאמר והשיב ואמר שהתועלת שיהו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה והדמיון לזה כגון שיהו לו פירות גליל העליון יאכל מהם כ"ז שהמין ההוא נמצא בגליל העליון או בתחתון או בעמק ואם פסקו הפירות ההם מב' גבולי ארץ הגליל ועודם בגליל הגי יש לו לאכול ממה שיש ברשותו עד שיפסקו האחרון ושאר לענין של שלש אינו לענין תוספת דין מן הדינים אבל הוא מכלל ההגבלות שנתן להם:

וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים. הוא שיאכל מן הזיתים או מן השמן שיש אצלו כ"ז שיש זיתים נמצאים באיזו ארץ שתהיה מא"י וכן התמרים ואין הלכה כר"ש: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ד

אוֹכְלִין עַל הַמְּפָקָר, אֲבָל לֹא עַל הַשְּׂמוֹר. רַבִּי יוֹסִי מִתִּיר אֶף עַל הַשְּׂמוֹר (ז). אוֹכְלִין עַל

הטפחין ועל הדופרא, אבל לא על הסתנויות. רבי יהודה מתיר כל זמן שפברו עד שלא יכלה הקיץ:

ר"ע מברטנורה וכל הארצות באחת לזיתים ולתמרים. כל הארצות שבארץ ישראל אוכלים זיתים ותמרים על ידי ארץ אחת שלא כלו בה הזיתים והתמרים לחיה מן השדה, בין שתהיה הארץ ההיא ביהודה או בעבר הירדן או בגליל. ואין הלכה כרבי שמעון: **אוכלים על המפקר**. אוכלים ממה שבבית על ידי שמצוי מאותו המין בשדה במקום מפקר. אבל אם פסק וכלה אותו המין במקום המפקר, אף על פי שנמצא ממנו במקום השמור בבית או בגנות חב לבער, כדאמרן קלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית: **רבי יוסי מתיר אף על השמור**. ואין הלכה כרבי יוסי: **אוכלים על הטפחים**. על מה שמשוימים העופות בטפחים, שהן קלי חרס הבנויים בפתל אשר שם צפרים וקנני. ואוכלים ממה שבבית כל זמן שמצוי מאותו המין בטפחים: **ועל הדופרא**. אילו שעושה פרות שני פעמים בשנה, אוכלים בראשון עד שיכלה האחרון שבמינים: **אבל לא על הסתנויות**. אין אוכלין בענבים על ידי הענבים הגדלים בימות הסתיו: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט וז' השמור. ותימה דלמא קמא שמור הינו מה שבבית ומה שבגנות, ואי אמרת אף על השמור אם כן זמן הבעור אימתי כו'. ונראה לי שזה שאמר רבי יוסי הכי קאמר, לא כדברי תנא קמא שאושר על כל שמור, אלא מצינו שרשאי לאכל אף על השמור, ותפסת מעט כו', והינו כגון מחבר באילו והאילו במקום שמור הוא עומד, מפל מקום הואיל והפרות עדין במקור אוכלים עליהם. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אוכלין על המופקר אבל לא על השמור. ר"ל שיאכל כ"ז שימצא המין ההוא בשדה במופקר אבל אם פסק מן המופקר וותר בבית או בגנים לא יאכל אבל הוא חייב לבער והטעם מה שאמרנו הוא משה"כ (ויקרא כה) ולחיה אשר בארצך החיה תאכל מן המופקר:

וספחים. קבוץ טפוח והם הגרגרים הקשים ממיני התבואה והקטניות שאינם נורעים אבל צומחין מכת הארץ וישארו בארץ ימים רבים לרוב יבשותם וחוזקתם והם בשאר המינים וכגון הקרטומאן ממין השעורים ששמו טופח כמו שאמרנו פעמים (פ"ה מ"ג ופ"א מ"א דכלאים) ודופרא המין השני ופירושו שיש מין האילנות שעושה פרי ב' פעמים בשנה וכבר אמרנו בדמאי (פ"א מ"א) ובארנו שהיא מלה מורכבת דו פרי ואם פסק מן התאנים הלחים ונשאר ממנו מה שצמח בפעם השני יאכל המין שיש אצלו כ"ז שזה הפרי הב' נמצא:

וסתנויות. פירות הסתיו נקראות ע"ש הסתיו ואין הלכה כר' יהודה ולא כר' יוסי: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ה

הכובש שלשה כבשים בחבית אחת, רבי אליעזר אומר, אוכלין על הראשון. רבי יהושע אומר, אף על האחרון. רבן גמליאל אומר, כל שפלה מינו מן השדה, יבער מינו מן החבית (ט), והלכה כדבריו. רבי שמעון אומר, כל ירק, אחד לבעור. אוכלין בגרילה (י) עד שיכלו סגריות מבקעת בית נטופה:

ר"ע מברטנורה רבי יהודה מתיר. לאכל בענבים על ידי הסתנויות כל זמן שפברו קדם שיכלה הקיץ. ואין הלכה כרבי יהודה: **הכובש שלשה כבשים**. שלשה מיני ירק: **בחבית אחת**. של חמץ או של ציר, כדי שיתקינו שלשה מיני הירק יחד: **רבי אליעזר אומר אוכלים על הראשון**. וכיון דכלה מין אחד מהן מן השדה נאסרו כלם ואפלו אותן שלא כלו, שאותו מין שפלה נתן טעם באותו שלא כלו ואסרו, דנתן לגיל פרוק ז' שביעית אוסרת במינה במשהו, שלא במינה בנותן טעם: **רבי יהושע אומר אף על האחרון**. על סמך מין הפלה אחרון יאכל משלשתי אף על פי שכבר פלו השנים לחיה שבשדה. וטעמא דרבי יהושע, הואיל ואלו שפלו בלועים מטעם אותו שלא כלה, דאמר קרא (ויקרא כה) מן השדה תאכלו את תבואתה, כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית, והאי קרא ותרא הוא, דהא דרשינו לה מן ולבהמתך ולחיה אשר בארצך, כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך מן הבית וכו', אלא קרא לכבושים הוא דאתא, והכי קאמר מן השדה תאכלו את תבואתה, אם יש בשדה מקצת מן הדבר הנכבש בבית, שהטעם הפלוע בדבר הנכבש יש במינו עדין בשדה שעדין לא כלה, אף על פי שעקר הפרי כלה, אף על פי כן תאכלו את תבואתה ואינו זקוק לבער (n): (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט וז' רבי אליעזר דאמר אוכלין על הראשון דורש לקברתו מהאי קרא, ופרשו דסובר דאי לאו האי קרא הנה אמינא דאיתו המין דנקא יבער ולא יותר אף על פי שטעם האסור מערב בהן, דלא דמי אסור דבעור לשאר אסורים דהא שרי לעניים, והנה אמינא דנחשביה כמבער פיון שאין כאן אלא הטעם. ורבי יהושע סובר דנדאי הטעם חשיב כמבער, והאי קרא אתי להיתיר אף גוף אותו שפלה הואיל ומערב בהן הטעם מן המתירין: (ט) **רבן גמליאל אומר כו'**. לשון התוספות ורבן גמליאל סבר ממשות של כל אחד שפלה מן השדה אסור, אבל הטעם הוא כמבער. ונראה לי דאתיא ליה גמי מקרא דדריש רבי יהושע, וסבירא ליה דאי לאו האי קרא הנה אמינא דאף הטעם אוסר והפל יבער ושוה לשאר אסורים לאסר בטעמו, קא משמע לו הך קרא מן השדה תאכלו, שכל זמן שהמין בשדה אף על פי שיש בו בלוע טעם אסור לית לו בה ואתה אוכל מן הבית. תוספות יום טוב: (י) **אוכלין בגרילה כו'**. גרילה פרשו הרע"ב פריש פרק ז'. וזה לשון הרמב"ם רגילה הוא עשב חלולוגות ויש בו לחות הרבה ובשביל זה תעמד ימים רבים, ואם פסקה ממקום אחד נמצאת באחר שחיה יותר לח ממנו, ונסתרת מן הארץ, וכשהם רואין שגבש בבקעת בית נטופה יודעים שכבר יבשה בכל מקום ולא נשאר ממנו כלום, מפני שזו הארץ לחה מאד ובשביל זה נקראת בית נטופה שהיא ארץ רבת הלחות, ועשב ההוא עומד ימים רבים על הארץ והיא הסגירות: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מה שאמר כל ירק אי לביעור ר"ל שהוא מותר לאכול מאיזה מין שירצה ממיני הירקות כל זמן שימצא במדברות ירק מהמין שיש אצלו או מזולתו מהמינים שכל הירקות לענין הביעור מין אחד הם:

ורגילה. היא עשב חללוגות ויש בו לחות הרבה ובשביל זה תעמוד ימים רבים ואם פסקה ממקום אחד נמצאת באחר שהיא יותר לח ממנו ואף על פי שאין אנו רואים אותה היא במקום נסתרות מן הארץ שכן דרך גדילתה וכשהם רואין שיבש עשב בבקעת בית נטופה יודעין שכבר יבשה בכל מקום ולא נשאר ממנה כלום מפני שזו הארץ לחה מאד ובשביל זה נקראת בית נטופה שהיא הארץ רבת הלחות ועשב ההוא עומד ימים רבים על הארץ והיא הסגירות והיו ידועות במקום ההוא אבל אנו אין אנו יודעין אותה ואין הלכה כרבי שמעון והלכה כר"ג ולא מטעם שנאמר בכאן הלכה כדבריו אלא מטעם שהוא על דעת רבי והגמי' פסק הלכה כרבי מחבירו: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ו

המלקט עשבים לחים, עד שייבש המתוק. והמגבב ביבש [יא], עד שתירד רביעה שנייה. עלי קנים ועלי גפנים, עד שישירו מאביהן. והמגבב ביבש, עד שתירד רביעה שנייה. רבי עקיבא אומר, בכלן עד שתירד רביעה שנייה:

ר"ע מברטנורה כל ירק אחד הוא. לא נתנו חכמים שיעור לכל ירק וירק בפני עצמו, אלא אף על פי ששלתן כלו מן השדה, הואיל ואיכא שאר ירקות שלא כלו אוכל על ידי שאר ירקות, ולא יבערם מן החבית עד שיכלו כל הירקות כולן מן השדה, והלכה כר"ג גמליאל דכל שפלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית ואוכל את השאר: **המלקט עשבים לחים.** אוכלו בלא בעור: **עד שייבש.** לחלוית הארץ הממתק את הפרות, משם ואילך חייב לבערן: **המגבב ביבש.** המלקט בעשבים יבשים, אוכלו בלא בעור: **עד שתירד רביעה שנייה.** שהיא בשנה בינונית כבי"ג במרחשון, משם ואילך חייב לבער: **מגבב.** תרגום לקושש קש, לגבבא: **רביעה.** על שם שהמטר רובע את הארץ ומולידה פזר זה שרובע את הנקבה. פרוש אחר שמרביץ העפר ומשפילו, תרגום רובץ, רביע: **ועלי גפנים.** לחים, אוכלים בהן כל זמן שנמצאים באביהן, כלומר במחבר לאילן: **שישורו.** שיפלו: **והמגבב ביבש.** בעלי קנים וגפנים יבשים, אוכל עד שתירד רביעה שנייה, ואחר כך יבער: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יא] **והמגבב ביבש.** אוסף העשבים הלחים נקרא מלקט, והיבשים נקרא מגבב, לקושש קש תרגומו לגבבא גילי. הר"מ: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אוסף העשבים הלחים נקרא מלקט ואוסף היבשים נקרא מגבב תרגום לקושש קש לגבבא גילי (שמות ה):

ומתוק הוא חנטלא וכבר פירשנוהו (פי"ג מ"א דמכילתין):

ורביעה שניה כבר נתבאר בסוף פאה שזמנה בשנה המבכרה בז' במרחשון בשנה הבינונית בג' ועשרים במרחשון ובשנה המתאחרת בר"ח כסליו וזה בא"י ואין הלכה כר"ע: וענין עד שישורו נבלעת הנו"ן בשי"ן וע"כ נדגשת השי"ן ועקרו להיות עד שינשרו מאביהן רוצה לומר עד שיבלו כמו שבארנו בפרק שביעי (משנה ה): (רמב"ם)

פרק ט - משנה ז

כיוצא בו, המשקיר בית לחברו עד הגשמים, עד שתירד רביעה שנייה. המדר הנאה מחברו עד הגשמים, עד שתירד רביעה שנייה. עד אימתי עניים נכנסים לפרדסות [יג], עד שתירד רביעה שנייה. מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית, משתירד רביעה שנייה:

ר"ע מברטנורה בכלן. בין עשבים בין קנים וגפנים [יב], בין לחים בין יבשים. ואין הלכה כרבי עקיבא: **עניים נכנסים לפרדסות.** בשאר שני שבוע לטל לקט שכחה ופאה, וכן נכנסים לגנות במוצאי שביעית: **עד שתירד רביעה שנייה.** מפני מותרות פרות שביעית שנשארו בה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יב] כלומר בין עלי קנים בין עלי גפנים: **[יג] עד כ"ו.** ואין בעל הבית מוחה. וטעמא דבארץ ישראל לא קשה דרית הרגל לזרעים עד אותו זמן, פדאיתא במרבה. הר"ש. ולא זמי לזריש פרק ח' דפאה, דהתם לענין התר כל אדם במתנות עניים. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מודר הנאה. הוא אשר יתחייב עצמו בנדר שלא יקבל תועלת מחברו או מאנשי מדינה ועוד נבאר דיניהם במקומן: וענין מה שאמר עד אימתי עניים נכנסין לפרדסות ר"ל לאסוף הלקט והפרט והעוללות בשאר השנים כמו שנתבאר בסוף פאה וכן נכנסין לגנות במוצאי שביעית עד שתד רביעה שניה מפני שנשאר בה מותרות פירות שביעית וכשתד רביעה שניה של מוצאי שביעית אז יהיה מותר ליהנות בתבן ובקש של מוצאי שביעית: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ח

מי שהיו לו פרות שביעית והגיע שעת הבעור, מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד. ועניים אוכלין אחר הבעור, אבל לא עשירים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, אחד עניים ואחד עשירים [טו] אוכלין אחר הבעור:

ר"ע מברטנורה בתבן ובקש של שביעית. דסתם תבן וקש חזי למאכל בהמה ויש בו קדשת שביעית, ואסור לשרפו ולהנות בו הנאה של אבדו, משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד. אבל כשנתבטל מה שבשדה ממאכל חיה פקעה קדשת שביעית ממה שבבית [יד]: והגיע שעת הבעור. זמן בעור הפרות לפי מקומן, כדתנן לעיל שלש ארצות לבעור. ובברייתא [פסחים נג.] שנינו אוכלים בענבים עד הפסח, בזיתים עד העצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים, וכלן של שנה השמינית. וזמנים הללו בסתם, שאין ידוע אם פלה לחיה מן השדה אם לאו, אבל בידוע, הכל לפי מה שקלו: **מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד.** מאנשי ביתו, ואחר כך מחלק לשכניו ולקרוביו ומדעיו, ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר, אחינו בית ישראל, מי שצריך לטל טל: **ועניים אוכלים אחר הבעור אבל לא עשירים.** דכתיב (שמות כג) ואכלו אבלי עמך ויתרם תאכל חת השדה, אביוני עמך ולא עמך: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [יד] ורש"למי. וטעמא משום דליכא למימר פלה לבהמתך מן הבית, אלא שאם היה זה המין מבחוי בשדה לחיה היה לה שתאכל ממנו, אבל הואיל וזה המין נתבטל כבר ונסרח ממנו בשדה אם פן אלו היה זה שבבית גם פן בשדה כבר היה עבר ובטל מן העולם ולא היה לה לחיה שתאכל ממנו, שוב אין לו לכלות מן הבית כיון שלא נחסר לחיה פלום במה שהכניס זה לביתו: **[טו] אחד עניים ואחד עשירים.** פרוש עניים, כל שקלטו הפרות משדות אחרים מן ההפקר. עשירים הינו בעלי השדות עצמם שקלטו אותם מן השדות שלהם בהפקרם. כסף משנה בשם הרמב"ן. והא דאסור לאכל אחר הבעור הינו פשטחיק בהם כשלו, אבל אחר שהפקירם והוציאם משרותו אם חזר וזכה בהם להכניס לתוך ביתו, אוכל והולך עד שיקלו. ורש"למי: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כל הענין הזה מבואר והלכה כרבי יוסי: (רמב"ם)

פרק ט - משנה ט

מי שהיו לו פרות שביעית שנפלו לו בירשה או שנתנו לו במתנה, רבי אליעזר אומר, ינתנו לאוכליהן. וחכמים אומרים, אין החוטא נשכר, אלא ימכרו לאוכליהן, וימיהם יתחלקו לכל אדם. האוכל מעסת שביעית עד שלא הורמה חלתה, חזב מיתה:

ר"ע מברטנורה אחד עניים ואחד עשירים. קרי ביה ואכלו אביוני וגם עמך. והלכה כרבי יוסי: **רבי אליעזר אומר ינתנו לאוכליהן.** אף על פי שפרות הללו בהתר נלקטו לאכלן בקדשת שביעית, מפל מקום סבר רבי אליעזר דאסור לזה שנתנו לו פרות הללו לאכלן לבדו, אלא ינתנו שיאכלם הוא עם אחרים, דרבי אליעזר לטעמיה דסבר בבית שמאי דאמרי ולעיל משנה ב' פרק ד' אסור לאכל פרות שביעית בטובה, כלומר להחזיק טובה למי שנתן לו פרות שביעית, דרחמנא אפקרינהו, הלכך זה שנתנו לו פרות שביעית במתנה או נפל לו בירשה אסור שיאכלם לבדו, שלא יחזיק טובה למי שהוריש לו או שנתנם לו במתנה, אלא יאכל אותם עם אחרים כדי שלא יהא אוכל פרות שביעית בטובה: **וחכמים אומרים אין החוטא נשכר.** חכמים לדבריו דרבי אליעזר קאמרי ליה, לדידן מתר לאכל פרות שביעית בין בטובה בין שלא בטובה, אלא לדידך דאמרת אסור לאכל פרות שביעית בטובה, היכי קאמרת ינתנו לאוכליהן, ושרית למי שנתנו לו פרות שביעית במתנה לאכלן עם אחרים, והלא מצינו חוטא נשכר, שאוכל אותן עם כל בני אדם, והדיו נתן לפי דברך שימכרו לאוכליהן שיפרע אותם מה שהו שוין, כדי שלא יהא חוטא נשכר, ונדמים יתחלקו לכל אדם. ואין הלכה כרבי אליעזר: **האוכל מעסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חזב מיתה.** דלא תימא אין חלה בשביעית משום דכתיב לאכלה ולא לשרפה, וחלה אם נטמאת טעונה שרפה, קא משמע לך [טז] דראשית עריסותיכם אמרה תורה, מאיזו עשה שתהיה חלה תרימו: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (טז) כף פרש תר"מ בפרושו. וְהַרְיֵשׁ מִשְׁמָא דְגַמְרָא פְּרָק קָמָא דְבְכּוֹרוֹת קָתַב מְלֻדוֹתֵיכֶם דְּגַבֵּי חֵלָה, וּפְרֵשׁ רִשֵּׁי לְדוֹרוֹתֵיכֶם קָתִיב בְּחֵלָה מִשְׁמַע אֶפְלוּ בְּשִׁבְעִית, וְקָתִיב מְרֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם וְגו' : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם אלו הפירות הנאמרות בכאן הם פירות של היתר ר"ל שנקבצו כפי מה שראוי ור' אליעזר דעתו כדעת בית שמאי אע"פ שהוא מתלמידי בית הלל וכן נודע מכל דבריו בגמ' וכן אמרו רבי אליעזר שמותי הוא וכבר הקדמנו לך שבית שמאי אומרים אין אוכלין פירות שביעית בטובה ורבי אליעזר אומר שאם נפלו לו בירושה או נתנו אותם לו במתנה לא יתייחד לבדו באכילתו מפני שיהיה אוכל בטובה אבל חולקים אותו עליו ועל חברו ואמרו לו חכמים אבל לדעתך שאתה סובר שהוא חוטא מפני שלקח פירות שביעית במתנה אין בו הדין כן מפני שהוא חוטא נשכר ר"ל הרויח מפני שאכל אותם על כל בני האדם והעיקר בידינו שאין החוטא נשכר אבל ימכרו אותם לו ויתן דמיהם עד סוף פרוטה ויחלק אותם הדמים על כל בני אדם וכבר הקדמנו לך שאוכל פירות שביעית בטובה ושלא בטובה ואין הלכה כר' אליעזר ובשביל שהיו פירות שביעית פטורין מן המעשרות שמא יעלה על דעתנו שהיא פטורה מן החלה ובה ללמדנו שהיא חייבת בחלה כמו שאה"כ (במדבר טו) ראשית ערסותיכם איזו עיסה שתהיה ועוד יתבאר לך במס' חלה שהאוכל מעיסה שלא הורמה חלתה חייב מיתה וסוף מה שאודיעך בכאן שדין עיסת שביעית כדין שאר העיסות אע"פ שהיא מן ההפקר : (רמב"ם)

פרק

פרק - משנה א

שְׁבִיעִית, מְשֻׁמָּטת אֶת הַמְלֻוָּה בְּשֶׁטֶר וְשֵׁלָא בְּשֶׁטֶר. הַקֶּפֶת הַחֲנוּת, אֵינָה מְשֻׁמָּטת, וְאִם עֲשָׂאָה מְלֻוָּה, הָרִי זֶה מְשֻׁמָּט. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הָרֵאשֹׁן הָרֵאשֹׁן מְשֻׁמָּט. שֶׁכֶר שְׂכִיר, אֵינּוּ מְשֻׁמָּט, וְאִם עֲשָׂאוּ מְלֻוָּה, הָרִי זֶה מְשֻׁמָּט. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, כָּל מְלֻאכָה שְׁפוֹסָקֶת בְּשִׁבְעִית, מְשֻׁמָּטת, וְשֵׁאִינָה פּוֹסָקֶת בְּשִׁבְעִית, אֵינָה מְשֻׁמָּטת :

ר"ע מברטנורה **שביעית משמטת את המלווה.** המלווה את חברו ועברה עליו שביעית אחר ההלואה, אינו יכול לתבע הלואתו מחברו, דדכתיב (דברים טו) שמוט כל בעל משה ידו : **בשטר.** שכתב לו שטר באחריות נכסים ונשעבד קרקעות על המלווה דמחזי כמי שמשכן קרקעות אצלו [א], אף על פי כן שביעית משמטתו : **הקפת החנות.** שקנה ממנו באמנה : **אינה משמטת.** דאין זה חוב ואין זו דרך מלווה : **ואם עשאה מלווה.** שחשב עם הקונה וזקפו עליו במלווה : **הראשון הראשון משמט.** אם לקח באמנה פעם ראשונה מן החנות וחרוץ ולקח שניה, הראשונה נעשית מלווה ומשמטת ולא השנייה. חזר ולקח שלישית, ראשונה ושניה נעשו מלווה ושביעית משמטתן ולא השלישית. וכן לעולם, האחרונה אין שביעית משמטתה וכל האחרות שביעית משמטתן, הואיל והיה ראוי שיתן לו מעות הראשונה קדם שיקח השנייה בהקפה ולא נתן, נעשית הראשונה מלווה, וכן לעולם. ואין הלכה כרבי יהודה : (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (א) ואשמעינן דאפלו קשפרש בהדא (אחריות בשטר) לא מהני לומר דלקד פרש קדי שיהיה כמו משכון. ושללא בשטר הינו שכתב סתם ולא פרש בו האחריות : (עיקר תוי"ט).

רמב"ם שלא בשטר הוא שטר שלא יהיה בו אחריות נכסים ובשטר הוא שיהיה בו בבאור אחריות נכסים והיה משמטת ואף על פי שהוא כמו משכון אצלו קרקעות בממון ההוא :

הקפת החנות. היא האמנה במקח ובממכר שבין בני אדם ובעלי החנויות שיוציא עליו כל מה שצריך וכשיקבץ סך ממון עליו יפרעהו וזה הנקבץ לא יהיה נשטם בשנה שביעית מפני שאינו על דרך חוב ולא מכר לו בעל החנות על מנת שיהיה חוב אבל מכר לו מעט מעט עד שנתקבץ לו הכל ויתן לו ממנו :

ודברי רבי יהודה הראשון הראשון משמט הוא כשיקנה בעל החנות פעם אחר פעם סוף דבריו שלא יהיה נשטם בשנה שביעית מה שיש אצלו מן ההקפה האחרונה וכל מה שקדמוהו מן ההקפות הם חוב כשאר החובות והיה נשטם בשנה שביעית :

ומלאכה שפוסקת שביעית כגון החריש והקציר וזמיר האילנות והנטיעות וא"ר יוסי שאם יהיה לשכיר אצלו שכירות בחרישה שחרש או בקצירה שקצר ישמט כל השכירות ההוא מפני שנעשה חוב מפני שהוא פוסק מהמלאכה ההיא בשעת השמטת החוב ואין הלכה כרבי יהודה ולא כר' יוסי : (רמב"ם)

פרק י - משנה ב

השוחרט את הפרה וחלקה בראש השנה, אם היה החדש מעבר, משמט [ב]. ואם לאו, אינו משמט. האונס, והמפתה, והמוציא שם רע, וכל מעשה בית דין, אין משמטין. המלוה על המשכון, והמוסר שטרותיו לבית דין, אינן משמטין:

ר"ע מברטנורה כל מלאכה שפוסקת בשביעית. אם שכר שכיר זה ממלאכות הפוסקות בשביעית, כלומר ממלאכות שאסור לעשותן בשביעית, כגון חרישה וקצירה ועבודת קרקע, נעשה שכר זה בשביעית כמלה, ושביעית משמטת. ואם לאו, ששכר זה שחוב לו היה משאר מלאכות שאין אסורות בשביעית, לא נעשה כמלה ואין שביעית משמטת. ואין חלקה כרבי יוסי: **השוחרט את הפרה**. בשנה שביעית, וחלקה ביום ראשון של שני ימים טובים של ראש השנה, אם היה אלול מעבר נמצא דיוס אחד שנתחלקה היה חל והיה יום אחרון של אלול של שנה השביעית, ושביעית משמטת בסופה, דכתיב (דברים טו) מקץ שבע שנים תעשה שמטה: **האונס והמפתה**. שנותנים חמשים שקל: **והמוציא שם רע**. שנותן מאה: **וכל מעשה בית דין**. ממון שכתבו עליו פסק דין, חוב אתה לתן לו: **אין משמטין**. שפינון שפסקו בית דין על הממון, כגבי דמי וכאלו הגיע לידו: **המלוה על המשכון**. דכתיב (שם) ואשר יהיה לך את אחיד תשמט ידך, פרט לזה שיש לאחיד בידך [א]: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט [ב] **משמט**. ולא דמי להקפת חנות ושכר שכיר, דהקפת חנות דרך להקיף שנה ושנתיים ובסוף נוטל חובו ואין דרך לנגשו. וכן השכיר דרכו לקבץ שכרו ביד שוכרו ואינו נוגשו לתתם לו, אבל הם בידו כפסקדון או כהלוהו עד אחר שביעית, דאין שביעית משמטתו. אבל המוכר הפך לחבר ולא קבע לו זמן לקרעו אחר שביעית הנה ליה כאלו הלוהו, ושביעית משמטתו והינו טעמא דהשוחרט את הפרה וחלקה בראש השנה וכי דמתניתין. בית יוסף חשן משפט סימן ס"ז סעיף י"ט: [ג] ושאני משעבוד קרקעות, דקנימא לן מלוה קונה משכון משום דילך תהיה צדקה. ואף דהקרא שלא בשעת הלוואתו כתיב, מפל מקום אלים שעבודיה דבשעת הלוואה דלא משמט ליה. תוספות: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם **אם היה החדש מעובר**. ר"ל חדש אלול אם היה לי יום ונעשה היום שחשב שהוא ראש השנה היום האחרון מאלול ונמצא כשמכר מוכר בחוב קודם שנת השמטה שהוא לא חלק אותה אלא ע"מ שימתין בדמיה שהיום הוא יום טוב חשוב ואי אפשר למכור בו מכירה גמורה בפריעת דמים ובאה השמטה אחר זה ונשמט החוב ואם נתברר שהיום הוא יום ראש השנה לא נשמט חובו מפני שלא נעשה חובו בשנה שביעית:

וכן הקנסות שחייב הכתוב לאונס ולמפתה ולמוציא שם רע אינם כשאר חובות אבל הם חיובים שהאיש נתחייב בהן והאיש הוא לא יהיה פטור עד שיפרעם:

וכל מעשה ב"ד נתבאר בגמרא שזו פסקי הדינים והוא שיאמר הדין איש פלוני אתה חייב ליתן לזה כך וכך ואותו הממון לא יהיה נשמט שאחר שצוהו הדיין לתת כולו נכנס ברשות בעליו ואינו חוב והעיקר אצלנו בעל חוב קונה משכון לפיכך כשלוה אותו על המשכון יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון שהוא שהלוהו לזמן ידוע ואינו נשמט ומוסר שטרותיו לבית דין לא יהיה נשמט חובו שהכתוב אמר ואשר לך את אחיד תשמט ידך (דברים טו) וזה כבר נתן יד בית דין כידו בתביעת זה הממון ונסתלק הוא מלתבע אותו הממון והניח הדבר עליהם ונעשה לבית דין זה החוב אצל אחיו: (רמב"ם)

פרק י - משנה ג

פרוזבול, אינו משמט. זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים טו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו', התקין הלל לפרוזבול:

ר"ע מברטנורה והמוסר שטרותיו לבית דין. דכתיב ואשר יהיה לך את אחיד, פרט למוסר שטרותיו לבית דין, שביית דין יש להם זה החוב אצל אחיו: (ר"ע מברטנורה).

רמב"ם פרוזבול. שם מורכב משמות הכתיבה ופירושו בלשונם תקון הענין וכבר הקשו על זה המעשה שעשה הלל ואמרו בגמרא מי איכא מידי דמדאורייתא משמט שביעית ומתקן הלל דלא תשמט ובארנו שתקנת הלל היא בשביעית בזמן הזה שהיא מדרבנן והוא מה שאמר הכתוב וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו ואמרו בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקע ואחת שמטת כספים בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים והתקינו רבנן דתשמט זכר לשביעית ונעשה שביעית בזמן הזה דרבנן אי"כ כבר התבאר לך שהשמטת כספים אנו חייבים בזמן הזה מדרבנן ודע שהוא כולל כל מקום וכל זמן ר"ל השמטת מלוה בשביעית מדרבנן ועל ענין זה יש לך לדון ואין להתרשל כשיבקש הנתבע זה הדבר או שיהיה יורש שהעיקר אצלנו טוענים ליורש ויש לך לדון בו שהחוב נשמט אפילו לא יבקש הוא זה הדבר: (רמב"ם)

פרק י - משנה ד

זהו גופו של פרוזבול. מוסר אני לך איש פלוני ופלוני (ה) הדינים שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי (ו), שאגבנו כל זמן שארצה. והדינים חותמין למטה, או היעדים:

ר"ע מברטנורה פרוזבול. פרוז תקנה, בול עשירים, דכתיב (ויקרא כו) ושרתי את גאון עיניכם, ואמר רב יוסף אלו בולאות שביהודה. תקנה לעשירים שלא יעברו על השמר לך פו יהיה דבר עם לבדך בלעל, ותקנה לעניים שימציאו מי שילוו להם. והשמטת כספים בזמן הזה דרבנן, דכתיב (דברים טו) וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה דו, בשתי שמטות הפתוב מדבר, אחת שמטת קרקעות ואחת שמטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע (ד) אתה משמט כספים, ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים, ורבנן הוא דתקינן שמטת כספים בזמן הזה, ומשום הכי הנה כח ביד הלל לתקן פרוזבול להפקיע דין השמטה, הואיל ואין שמטת כספים בזמן הזה אלא מדברי סופרים: זהו גופו של פרוזבול. עקרו ופרשו: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ד) ימפרש רבנו תם דהך שמטת קרקע לאו בעבודת קרקע אלא בשדות שחוזרות לבעליהן ביובל. דבזמן שהיובל נוהג שמשמט את הקרקע, שביעית נוהגת שמשמטת כספים. ובבית שני לא נהגו יובל לפי שלא היו כל יושביה עליה. ובשם רבנו תם פרשו דבבית שני נהגו יובל, והלל לדורות הבאים תקן, דיודעים היו שהבית עתיד לחרב: (ה) איש פלוני ופלוני. בגטין דף ל"ב פליגי, רב נחמן סבר דדוקא תני תרי לאשמעינן דבבית דין שישנים סגי הקא, ורב ששת סבר דהקא נמי בעינן שלשה, ותנא אטו כי רוקלא לחשב ולזיל: (ו) שיש לי. בגמרא הנזכרת לעיל, שיש לי אצל פלוני: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם מוסר אני לכם. אני מעיד אתכם על כך וכך ואמרו והדיינים חותמין מלמטה או העדים ללמדך שהוא מותר בדבר זה להיות דיינין עד והעד דיינין וכן עיקר אצלנו שבדרבנן עד נעשה דין וכבר התבאר שהפרוזבול הוא מדרבנן: (רמב"ם)

פרק י - משנה ה

פרוזבול המקדם, כשר, והמאחר, פסול (ח). שטרי חוב המקדמים, פסולים, והמאחרים, כשרים. אחד לזה מחמשה, כותב פרוזבול לכל אחד ואחד. חמשה לזוין מאחד, אינו כותב אלא פרוזבול אחד לכלם:

ר"ע מברטנורה והדיינים חותמים למטה או העדים. להכי קתני הדיינים או העדים, ללמדך שיכול העד להיות דין (ז) או הדין עד, דבדרבנן עד נעשה דין, ופרוזבול דרבנן הוא: פרוזבול המקדם. שזמנו מקדם, שנקתב בכסלו וזמנו הפתוב בתוכו מתשרי קודם, כשר, מפני שהורע כחו של מלוה בך, דפרוזבול אינו מועיל אלא להלואות שלפניו, דמשנמסרו לבית דין הרי הן כגביות ושוב אין משמיטות, הלכך הלואות הבאות אחריו שלא נמסרו לבית דין משמיטות, נמצא דמפסיד במה שהקדים זמנו. אבל פרוזבול המאחר פסול, שאחר זמנו והוא הלוח בניתים, וכשמוציא פרוזבול זה ורואים בית דין הזמן סבורים שאותן הלואות קדמו לפרוזבול, ונמצא גובה שלא כדין: שטרי חוב המקדמים פסולים. כגון דקאי בניסן וכתב בשטר זמן תשרי שלפניו, פסולים משום דגובה שלא כדין מן הלוקחות שבינו תשרי לניסן. וקנסיהו רבנן דלא ליגבו בשטר זה מן הלוקחות כלל, ואפלו מניסן ולהלן, גזרה שמה גובה מאותן שבינו תשרי לניסן שלא כדין. ומיהו לא הוי השטר פסול מחמת שהעדים שחתמו בו הוו רשעים שחתמו על שטר מקדם בשטר, דמצו העדים למימר אנתנו על עקר המלוה חתמנו ולא על הזמן, שלא באנו להעיד שנקתב ונתתם ביומו (ט): והמאחרים כשרים. דהורע כחו של מלוה, שאינו טורף לקוחות אלא מזמן שכתוב בשטר: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (ז) ואף על גב דטעמא דפרוזבול הוא משום דכל שפגד בית דין קנבוי דמי, והני להעיד בקש לפניהם, אפלו הכי פי חתמי דגינים נעשו דינים, דעד נעשה דין. ועין תוספות יום טוב: **(ח) והמאחר פסול**. טעמא נמי משום קנס כמו נבי שטר חוב: **(ט)** רישלמי. והר"ן בשם הר"ז כתב דבגלוי זה מצוי דטעי העדים. וכתב הרשב"ש דצריך בית דין הגדול ולהחמיץ הדין. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם פרובול המוקדם. הוא שיכתוב הפרובול תחלה ואחר כך ילוה לו הממון :

המאחר. שילוח הממון תחלה ונעשה חוב ואחר כך כתב פרובול והוא פסול מפני שנעשה חוב ונתחייב בדיני חובות שיהיה נשמת בשביעית אבל דברי רשב"ג (בתוספתא פ"ח) שטתו ידוע ומפורסם בגמרא עד שפירש ואמר מן התנאים של פרובול שתהיה ההלוואה קודמת אחר כך תהיה הכתיבה והוא מה שאמר רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מלוה של אחר פרובול אינו משמט (ואיני יודע היאך נפלה הטעות הגדולה הזאת והיאך הביא רבינו מדבר שסותר דבריו ודברי רשב"ג מבואר על מה שאמר המשנה כי כשיהיה מוקדם הפרובול קודם לכן והמלוה מאוחרת אינו משמט ויהיה הפרובול מועיל): וענין שטרי חוב המוקדמים פסולים כמו שאמר כאן כגון שלוח ראובן משמעון ממון וכתב לו שטר אחר כך החזיר ראובן לשמעון ממון שהלווה וכתב לו שמעון מחילה ונשאר השטר בידו או הניחו אצלו ראובן על דרך פקדון ואמונה נאמר שהשטר הוא נמחל שעבודו ונעשה חספא בעלמא כשפרע חובו לבעל השטר ואחר כך לוח ראובן משמעון ממון שני ואמר לו ראובן אל תצריכני לכתוב שטר אחר שהשטר הראשון שהיה לך עלי יהיה בידך אחרי שסך הממון אחד שהשטר הוא מוקדם מפני שהיה זמן כתיבתו קודם לקחת ממון השני ונעשה פסול לעיקר שיש אצלו שכל מי שהוציא שטר חוב יוכל להוציא מידי הלקוחות כל קרקע שקנה מן הלוה אחר זמן כתיבת השטר והוא בשטר זה אם נשים אותו השטר כשר יוציא מה שנמכר אחר זמן כתיבתו וקודם לקחת ממון השני שלקח ראובן והוא אין לו רשות להוציא אלא מה שלקח מראובן אחרי שלקח (המלוה) ממנו ממון ואתי למטרף לקוחות שלא כדין ואמרנו בו שהוא פסול לא יטרופו בו לעולם ולא נאמר שיטרופו בו מזמן אחרון גזרה שמה יטרופו מזמן ראשון ואמרנו מאוחרין כשרין מבואר והוא שיקח המלוה ויכתוב השטר אחרי כך וזה קיים ונכון שהוא תועלת לקוחות מן המלוה מפני שאינו טורף אלא מזמן השטר זהו פירוש מוקדמין ומאוחרין ויש לך להתבונן בו מפני שרבים כשלו בו וחשבו שכל מי שיכתוב שטר חוב מזמן ואחר כך לקח הממון הוא בשטר לאחר זמן ארוך שזוהו שטרי חוב מוקדמים וזה אינו אמת והתבאר בטולו מן הגמי שכל זמן שיהיה שטר בקנין טורף משעת כתיבה ואע"פ שנתן הממון אח"כ ועוד כשיהיה עומד בניסן ונכתב זמן השטר מאד ועברו העדים והעידו בו יהיה כמו כן נקרא שטר מוקדם וצריך לדעת שראובן כשיטעון על שמעון שיש לו אצלו ממון והוציא שטר בסך הממון אשר זכר ואמר שמעון שלחתי'מ ואמר אין לו אצלי כלום והשטר הוא היה בידו בנאמנות והודה ראובן ששטר מוקדם הוא על הדרך אשר זכרנו יהיה הדין שישבע שמעון שבועת היסט שאין לראובן אצלו כלום ולא נאמר כאן מנו דיכול למימר שטר מאוחר הוא ואמר מוקדם ויש לו אצלו החוב שאין לנו לומר מנו אלא לפטור האדם מחוב לא שיגבה מאחרים בטענתו כשיזדמן לטעון מנו כמו שנודמנה בה הדין אשר זכרנו וזה עיקר אמת ומועיל ויש לך להבין אותו :

וכבר התבאר שענין פרובול הוא חוזר למי שיתן הממון ללוקח ובשביל זה חמשה לווין מאחד אינו כתב אלא פרובול א': (רמב"ם)

פרק י - משנה ו

אין כותבין פרובול אלא על הקרקע. אם אין לו, מזכה הוא בתוך שדהו כל שהוא. היתה לו שדה ממשפנת בעיר, כותבין עליה פרובול. רבי חזקוני אומר, כותבין לאיש על נכסי אשתו, וליתומים (יב) על נכסי אפוטרופין :

רי"ע מברטורה כותבין פרובול לכל אחד ואחד. שכל מלוה ומלוה צריך שימסר שטרותיו לבית דין ויכתב לו פרובול, הלכך כשחמשה לווין מאחד אינו כותב אלא פרובול אחד, שאין פאן אלא מלוה אחד, ואף על פי שחלוין מרבין, כשיהיה למלוה פרובול אחד על כלן דיו: **אלא על הקרקע**. אלא אם כן יש לו קרקע ללוה, שאז חשבו החוב קנבוי ביד בית דין ולא קרינן ביה לא יגש **(ז)**: **אם אין לו**. ללוה, ומלוה יש לו, מזכה לו מלוה ללוה בתוך שדהו קרקע כל דהו, וכותבים עליו פרובול, ואפלו החוב מאה מנה, משום דקרקע כל שהוא ראוי לגבות בה כל חובו, כגון דגבי וקדרי גבי עד דמשלים כל חובו: **היתה לו**. ללוה שדה ממשפנת בעיר, בין שאחרים משפנו אותה לו בין שמשפן הוא לאחרים, כותבין פרובול: **כותבין לאיש על נכסי אשתו**. כגון קרקע של נכסי מלוג שהוא אוכל פרות **(יא)**: (רי"ע מברטורה).

עיקר תוי"ט (ז) שכל מה שיוכלו חכמים לתקן כדי שלא יהא נראה פועקרים דבר מהתורה התקינו. הרשב"ם. ולאפוקי מטלטלין דאינו חשובין כל כך קנבויים כמו קרקע, דקרקע אינה נגזלת (ואין יכול להצניע, אי נמי אין רגילים להלוות למי שאין לו קרקע, ובמקתא דלא שכיח לא תקנו. תוספות יום טוב בשם הפרוש): **(יא)** לאו בדוקא הוא, אלא אפלו אינו אוכל פרות, כגון שנינו לה קרקע על מנת שאין לבעלה זכות. כן מוכח בירושלמי והוי דומיא דסיפא. תוספות יום טוב בהשקמות. בית דוד: **(יב) וליתומים כו'**. דתקנה זו לטובת עניים תקנה כמו כן שימצאו מי שילוה להם. ולפיכך אמרו כשיש לאפוטרופוס שנה לטובת היתומים קרקע שכותבין עליו פרובול, הואיל והוא לנה (דאילו לנה אביהם אין כותבין על נכסי אפוטרופוס), אף על פי שלא לפרך עצמו לנה: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כל שהוא אמרו בגמרא אפילו קלח של כרוב :

ממושכנת. ואע"פ שהיא משכנתא דסוריא שמנהגם לתת לו (לוקח) המשכונא (ממון יחד) ויאכל פירות עד זמן ידוע שיסכימו עליו וזה תחזור המשכונא לממשכן ולא יפרע כלום וכן היה כותב לו במשלם שניא אליו תיפוק ארעא דא בלא כסף שאין לו בה רשות עד ישלם הממון :

פרק י - משנה ז

פְּנֵי דְבוּרִים, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, הֲרֵי הִיא כְּקַרְקַע, וְכוּתְבִין [יד] עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל, וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טַמְאָה בְּמִקְוָמָה, וְהַרְוֵדָה מְמַנָּה בְּשֶׁבֶת חֵיב. וְחֲכָמִים אָמְרִים, אֵינָהּ כְּקַרְקַע, וְאֵין כּוּתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל, וּמְקַבֶּלֶת טַמְאָה בְּמִקְוָמָה, וְהַרְוֵדָה מְמַנָּה בְּשֶׁבֶת, פְּטוּר [טו]:

ר"ע מברטנורה על נכסי אפוטרופין. שליון לצד היתומים, והיתומים אין להם קרקע: פְּנֵי דְבוּרִים וכו'. כשהיא מחברת בטיט הכל מודים שהיא כקרקע לכל דבר, ואם היתה מונחת על גבי יתדות הכל מודים שהיא ככלים ואינה כקרקע, לא נחלקו אלא שמונחת על גבי קרקע ואינה מחברת בטיט: רבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע. ונקנית בכסף בשטר ובחזקה כקרקע [יג]: וכוותבין עליה פרוזבול. אם יש ללוח פנות פאלו היה לו קרקע: ואינה מקבלת טמאה. פדרד שהקרקע המחבר אינו מקבל טמאה: (ר"ע מברטנורה).

עיקר תו"ט [יג] וקונה על גבה מטלטלים ושאר דיני הקרקעות: [יד] וכותבין כו'. סלקא דעתך אמינא דלא סמכה דעתיה דמלוח עליה מאחר שהיא מטלטלת, אי נמי אשמועינן אף על פי שאין הפנות ללוח אלא הדבש: [טו] פטור. רצונו לומר פטור ממיטה, וחיוב מלקות על כל פנים. הר"מ. ורצונו לומר מכות מרדות: (עיקר תו"ט).

רמב"ם נורת. היא הכלי שיאספו בה הדבורים ויעשו בו דבש:

ומה שאמר הרי היא כקרקע לענין קנייתה בכסף ובשטר ובחזקה כמו שהודענו קצת הענין הזה בפאה (פרק ג' מ"ו) ושיקנה מטלטלין על גבה ושאר דיני קרקעות:

והרודה ממנה בשבת. מי שירדה הדבש ממנה שהוא לדעתו כמו שיתלוש צמח מן הארץ ואסמכתא בזה ויטבול אותה ביערת הדבש (ש"א יד) אמר כמו שכורת עץ מן היער שחייב כן מי שירדה הדבש בשבת חייב סקילה:

והעיקר אצלנו שקרקע המחובר לא יטמא בענין מעניני הטומאה כמו שיתבאר במקומו:

ושאמרו חכמים פטור ר"ל פטור ממיטה וחיוב מלקות על כל פנים ואין הלכה כר"א: (רמב"ם)

פרק י - משנה ח

הַמְחִזִיר חוֹב בְּשִׁבְעֵית, יֹאמַר לוֹ מְשֻׁמֵט אָנִי. אָמַר לוֹ אֵף עַל פִּי כֹן, יִקְבֵּל מִמֶּנּוּ, שְׁנֵאמַר (דברים טו) וְזֶה דִבַּר הַשְּׁמֵטָה. כִּיּוֹצֵא בּוֹ, רוֹצֵחַ שְׁגָלָה לְעִיר מְקַלֵּט וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ, יֹאמַר לָהֶם, רוֹצֵחַ אָנִי. אָמְרוּ לוֹ, אֵף עַל פִּי כֹן, יִקְבֵּל מֵהֶם, שְׁנֵאמַר (שם יט) וְזֶה דִבַּר הַרוֹצֵחַ:

ר"ע מברטנורה והרודה. מחלות דבש שבתוכה בשבת חייב חטאת כתולש דבר ממקום חבורו, דכתיב (שמואל א יד) ויטבול אותה ביערת הדבש, וכי מה ענין יער אצל דבש, אלא מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת. ואין הלכה כרבי אליעזר: המחזיר חוב בשביעית. בסוף שביעית, דהיינו בשמיטתה, שאין שביעית משמטת אלא בסופה, שנאמר (דברים טו) מקץ

שבע שנים (טז): אמר לו אף על פי כן. אמר לו הלנה אף על פי כן אני רוצה לפרע לך (יז): יקבל ממנו. ולא עוד אלא שמתר לו שתהא ידו פשוטה לקבל בפעם שאומר לו משמט אני: (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (טז): וזה לשון הר"ש בשביעית ביום אחרון של שביעית, אי נמי בשמינית, דשעה אחרונה של שביעית משמט: (יז) ודבר תימה הוא, דאם יקבל בפרעון אם כן אינו משמט, ומאי מהני שאמר משמט אני ואינו עושה כן. ובגמרא פשהוה נותן לו אל לאמר לו בחובי אלא לאמר לו כן פמתנה אני נותן לך. תוספות יום טוב: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם הראיה ממה שאמר דבר כלומר מאחר שהוציא הדבר מפיו התירו וכל הענין הזה מבואר: (רמב"ם)

פרק י - משנה ט

המתחזיר חוב בשביעית, רוח חכמים נוחה ממנו. הלנה מן הגר שנתגירו בניו עמו, לא יחזיר לבניו. ואם החזיר, רוח חכמים נוחה ממנו. כל המטלטליו, נקנין במשיכה. וכל המקנים את דברו, רוח חכמים נוחה ממנו (יח):

רי"ע מברטנורה שצאמר וזה דבר השמטה. כלומר דבור בעלמא שמוציא מפיו שהוא משמט דיו, ובדבור ראשון שאמר משמט אני סגי, ואין צריך שיאמר וישנה, שצאמר וזה דבר, אין לך אלא דבור ראשון, וכך וזה דבר הרוצח: המתחזיר חוב בשביעית. לנה שאומר למלנה אף על פי כן, ומחזיר לו מעותיו, רוח חכמים נוחה הימנו: לא יחזיר לבניו. אינו חייב להחזיר לבניו אם מת הגר: ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו. ודוקא לבניו שנתגירו עמו, משום דעובד כוכבים יורש את אביו מן התורה דקתיב (דברים ב) כי ירשה לעשו נתתי את הר שער, ואם לא יחזיר לבניו יש לחוש שמא יחזרו לסורם, שיאמרו אם היו עובדי כוכבים היו יורשים אביהם והיו צריכין להחזיר להם. אבל אם היתה הורתם שלא בקדשה ולדתם בקדשה, דמעולם לא ירשו את אביהם מן התורה ולא היתה ירשה זו ראונה להם לעולם, אין לחוש בזה שמא יחזרו לסורם, והמתחזיר להם אין רוח חכמים נוחה הימנו: (רי"ע מברטנורה).

עיקר תוי"ט (יח) וכל כו' נוחה הימנו. בלא נתינת דמים אגרי, שאם נתן הדמים לא סגי דאם חוזר בו דאין רוח חכמים נוחה הימנו, אלא שעומד במי שפרע פדאיתא בפרק ד' דבבא מציעא: (עיקר תוי"ט).

רמב"ם כשנתגייר הגר ובניו לא יירשם ולא יירשו אותו שהירושה היא בקורבה שתהיה בישראל כגון שנולד לו בן אחר הגרות והעיקר בידינו שהגר כשימות ואין לו יורשים כל הקודם בנכסיו זכה וענין שאמר לא יחזיר ר"ל שלא נתייב מן הדין להחזיר לבניו מפני שזכה בו:

ואם החזיר רוח חכמים נוחה ממנו ענינו שהחכמים אוהבים אותו על זה וישר בעיניהם מה שעשה אם היתה לידת הבנים בקדושה והנולדים כשהיה עכורים אין רוח חכמים נוחה מכל מי שיחזור אליהם:

וכל המטלטלים נקנים במשיכה וכל זמן שלא ימשוך יכול כל אחד מהם לחזור באותה סחורה ואפילו אחר נתינת הממון ועוד יתבאר זה במקומו.

אבל כל המקנים דבר ויחייב עצמו להיות משאו ומתנו באמונה ולא יחזור בו ואף על פי שאין שם משיכה רוח חכמים נוחה הימנו ואמרו ע"ה (ב"מ פי"ד דף מט) איפת צדק והין צדק הין שלך יהיה צדק ר"ל כשתדבר דבר השלימהו לטוב: (רמב"ם)

